

Theo Knippenberg's

Bb

Bulkboek®

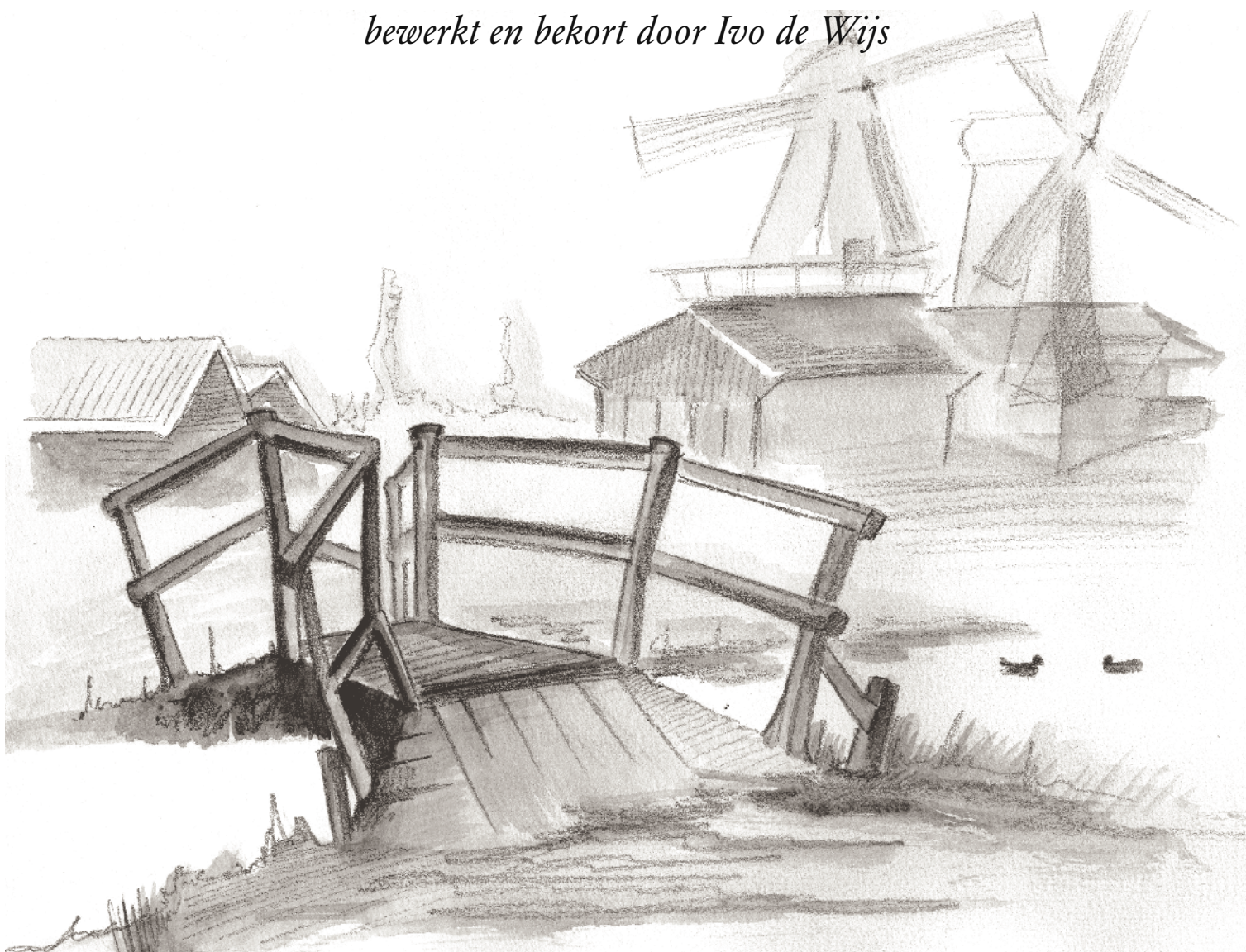
ONLINE

literaire klassieken - reeks 19e eeuw

MULTATULI

WOUTERTJE PIETERSE

bewerkt en bekort door Ivo de Wijs

VOORWOORD

Na zijn beroemde Max Havelaar publiceerde Multatuli (“Ik heb veel geleden”, pseudoniem van Eduard Douwes Dekker, 1820-1887) onder andere zeven bundels met Ideeën, korte en lange, vaak met elkaar verknoopte invallen, verhalen en verhandelingen.

Verspreid in die Ideeën is de geschiedenis van Woutertje Pieterse te vinden, door Multatuli te boek gesteld in de jaren 1862-1865 en 1873-1877. Multatuli vond dat men de aan Wouter gewijde Ideeën niet mocht losmaken uit het geheel, maar anderen dachten daar anders over. Zo heeft ook Garnt Stuiveling, de bezorger van Multatuli’s Volledige Werken, de lotgevallen van Woutertje achter elkaar gezet in een aparte uitgave. In de Verantwoording bij dat boek uit 1950 spreekt Stuiveling van een “moeilijke en ondankbare taak”. Mijn vroegere hoogleraar Neerlandistiek bedoelde daarmee zonder twijfel dat hij had moeten kiezen: wat hoort erbij en wat niet? Stuiveling maakte zijn keuze, ik maakte de mijne.

Bijna niemand slaagt erin de 556 pagina’s van Woutertje Pieterse (editie Stuiveling) tot het

Colofon

Deze versie van ‘Woutertje Pieterse’ is een oorspronkelijke uitgave van Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren. © 2006 bewerking Ivo de Wijs

© 2006 Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren (www.hooglandvanklaveren.nl).

eind te lezen. Halverwege geeft de lezer het op. De redenen zijn aanwijsbaar: de auteur wordt steeds wijdloper, verruilt boeiende personages voor bleke bijfiguren, verliest zich in een onmogelijke intrige en lijkt van lieverlede de fiducia kwijt te raken in zijn eigen schepping. Het verhaal heeft geen slot. Het eindigt plompverloren in Halfweg. Het is jammer dat Multatuli het zijn lezers zo moeilijk maakte, want daar waar de auteur de vaart erin weet te houden, is Woutertje Pieterse een geweldig boek. Het bevat klassieke hoofdpersonen en onvergetelijke verzen en is bovendien de eerste letterkundige studie van een boeiende en groeiende jongensziel. Multatuli’s stijl is adembenemend: in de eerste hoofdstukken valt de lezer van de ene verbazing in de andere. Multatuli verklaarde eens dat hij wilde schrijven “als een god en een duivel”, maar over Woutertje Pieterse schrijft hij als een mens, als een vader.

Ik heb het boek bewerkt en bekort. Fors bewerkt en flink bekort. De oprechte Multatulianen zullen het me niet vergeven, maar ik heb een poging gewaagd om met behoud van sfeer en toon het boek toegankelijk te maken. Ik heb het verhaal laten prevaleren boven de ingevoegde

Dit bulkboek is vormgegeven (en geïllustreerd) door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl) en samengesteld door Theo Knippenberg voor Bulkboek Online (info@bulkboek.online).

Dit Bulkboek is mede tot stand gekomen dankzij de steun van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

beschouwingen, heb een aantal kortstondig optredende figuren geschrapt, heb de voetnoten weggehaald en in de tekst verwerkt, heb verouderde woorden vervangen, heb... nee, ik zal niet alles vertellen wat ik gedaan heb, omdat ik mijn onverhoopte critici niet van hun persoonlijke research wil beroven. Bekortingen en andere ingrepen maakten het noodzakelijk om de bestaande indeling in hoofdstukken enigszins te veranderen. De titels van de hoofdstukken zijn soms van de schrijver, soms van Stuiveling (die een keuze maakte uit de uitvoerige hoofdstuktitels van Multatuli), veelal van mij. De spelling is in grote lijnen de spelling van de uitgave uit 1950. De door Multatuli consequent gehanteerde “y” (“vyfde bedryf”) was door Stuiveling al door de “ij” vervangen. Van “dat-i” en “dacht-i” heb ik “dat ie” en “dacht ie” gemaakt. De vele apostroffen en komma’s komen voor rekening van Multatuli. Stuivelings indeling in vijf boeken (“Eerste Boek, Tweede Boek”, enz.), die correspondeert met de vijf Ideeën-bundels waarin Wouters geschiedenis voorkomt, heb ik laten vervallen. Wie meer wil lezen over Eduard Douwes Dekker en zijn werk, verwijs ik naar de links hieronder.

Videoclips

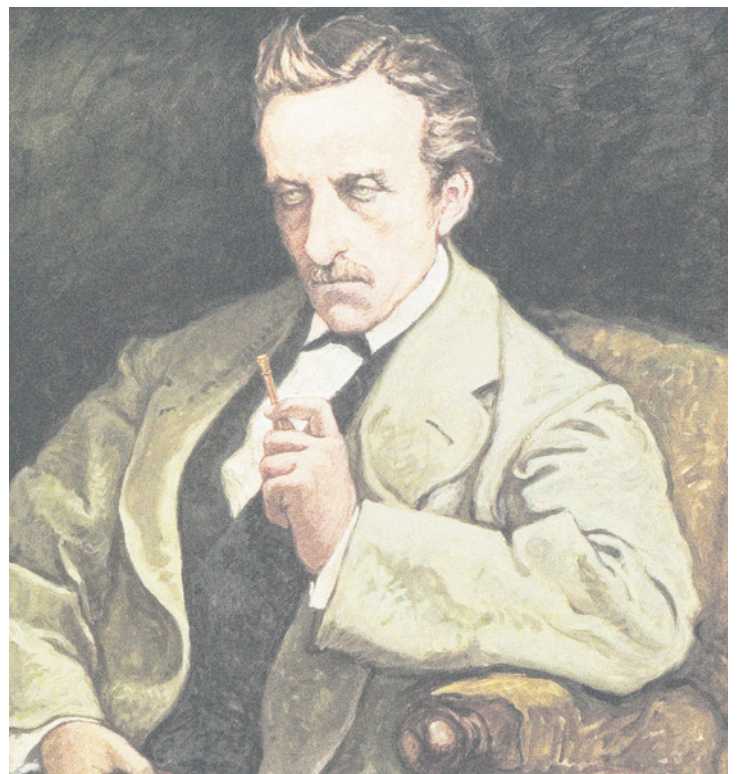
[Multatuli & Woutertje Pieterse](#)
[Multatuli: Schrijver van de Max Havelaar](#)

Meer lezen

[Multatuli op Literatuurgeschiedenis.nl](#)
[Bezoek het Multatuli Museum](#)

Tenslotte: wie zich niet met mijn ingrepen heeft kunnen verenigen, doet er het beste aan dit boek als een “Bloemlezing” te beschouwen. En wie vindt dat ik Woutertje Pieterse “met rust had moeten laten”, krijgt het antwoord: “Woutertje Pieterse is veel te lang met rust gelaten! De jongen wil weer gelezen worden! Wat zeg jij, Stoffel?”

Ivo de Wijs

In samenwerking met

Klik op het logo voor boekinfo

GLORIOSO

Het precieze jaar weet ik niet. Omdat u er belang in stelt, lezer, het tijdstip te weten waarop de geschiedenis begint, die ik u vertellen wil, zal ik een paar dingen noemen om u wat houvast te geven.

Mijn moeder klaagde over de prijzen van levensmiddelen en kolen. Het moet dus vóór de uitvinding van de economie geweest zijn. Onze dienstbode was getrouwd met een kapperbediende die maar één been had. “Dat was goedkoop,” zei ze, “want de man had maar één schoen nodig.” Uit die opmerking valt af te leiden dat de economie misschien toch al uitgevonden was. Hoe ’t ook zij: ’t is lang geleden. In sommige beschaafde landen werden nog mensen aan de galg gehangen en Amsterdam had nog geen trottoirs.

Er is moed voor nodig om ’n verhaal te situeren in een plaats die op “dam” uitgaat. Zo’n plaats is ongeschikt voor romantische voorvallen. De meisjes heten er niet Guinevere of Héloïse, maar Mietje of Jansje. En omdat ik ’t niet aandurf over zo’n prozaïsche plaats een roman te schrijven, noem ik het “een geschiedenis”. De geschiedenis van iemand die in z’n jeugd verliefd werd op een houtzaagmolen en die nog ’n fikse tijd met die kwaal gesukkeld heeft. Want verliefdheid is een kwaal, zelfs als ’t om verliefdheid op een molen gaat. U ziet het: erg ingewikkeld belooft mijn geschiedenis niet te worden.

In de Hartenstraat, een kleine straat die twee beroemde grachten met elkaar

verbindt, was ’n leesbibliotheek, ’n winkel waar je boeken kon huren. Op de stoep van die winkel stond ’n kleine jongen met ’n bleek smoeltje, bezielde van ’n plan dat zijn krachten eigenlijk te boven ging. Telkens stak hij z’n hand uit naar de kruk van de deur, maar telkens veranderde hij die beweging in ’t onnodig neertrekken van zijn kraagje of in ’t al even onnodig tegenhouden van ’n geforceerd kuchje. En met enige krampachtigheid betastte en bekneep Wouter iets in zijn linkerbroekzak.

Want hij heette Wouter.

Het voorwerp dat ie om en om draaide

in z'n linkerbroekzak was 'n opgevouwen papiertje met daarin 14 stuivers. Hij had z'n exemplaar van het Nieuwe Testament verkocht aan 'n handelaar in tweedehands boeken op de Ouwebrug om z'n intrede te kunnen doen in de toverwereld van de romanlectuur: hij wilde Glorioso lezen.

Glorioso! Er zijn duizenden literaire helden, maar er is maar één Glorioso! Glorioso, die onvergelykelijke schepping van de Duitse romanschrijver Christian Vulpius. Glorioso, de roverhoofdman! De man die de macht bezat om gravinnen te schaken, om pausen en kardinalen uit te plunderen en om Woutertje Pieterse het Nieuwe Testament te laten verkwanselen voor 14 stuivers.

- Wat sta je daar nou, jongetje? Als je wat mot, kom dan binnen. Mot je niks, donder dan op!

Nu moest Wouter wel naar binnen gaan.

- Glorioso... alsjeblijft, meneer. En hier is 't geld.

Wouter wist dat men in een leesbibliotheek aan onbekende klanten naast de huur 'n onderpand vraagt.

De boekenmeneer haalde uit z'n kast 'n vettig, beduimeld boekje, dat de tekenen droeg van heel wat onzindelijk genot. Ik ben er zeker van dat de preken van dominee Splitvezel - in hun ongestoorde rust op de bovenste plank - met minachting neerzagen op zoveel trivialiteit. Maar ja, 't is niet zo moeilijk om zuiver op de graat te blijven als men op de bovenste plank staat en nooit wordt uitgeleend. Ik vind dus dat die preken ongelijk hadden - en dat vind ik van veel preken.

Met een bevend stemmetje vertelde Wouter de man hoe ie heette en waar ie woonde en

daarna verstopte hij z'n misdadig geluk onder z'n hemd en vloog de deur uit, schichtig als een kat met de prooi waarop ze uren had zitten loeren.

DE HALLEMANNETJES

Wouter liep, liep... en wist niet waarheen. Naar huis kon ie niet. Daar werd ie te streng bewaakt. Hij koos eenzame straten en kwam tenslotte bij een poort die hij zich herinnerde eerder gezien te hebben. Maar de naam wist ie niet en ik ook niet. Het was een platte, lage poort op 'n plek waar de haardsintels van de stad werden gestort, en waar het altijd naar afval en as rook. Laat ik 'm de Aspoort noemen. Wouter was 'ns van die poort afgesprongen, toen hij met Fransje Halleman van de catechisatie was weggebleven. Fransje veronderstelde dat Wouter niet durfde weg te blijven en niet durfde te springen, Maar Wouter durfde wél en deed het, juist omdat Fransje Halleman aan z'n durven getwijfeld had.

Wouter, geheel ongevoelig voor de afwezige schoonheid van het landschap, kwam bij 'n onnodig bruggetje over 'n moddersloot, en koos de leuning uit als lessenaar, na goed te hebben rondgekeken om zich ervan te overtuigen dat ie alleen was, zodat ie ongestoord kon overgaan tot het verslinden van z'n roverhoofdman.

Ik heb een ogenblik de lust in mij voelen opkomen de lezer deelgenoot te maken van Wouters genot door 't schetsen van de inhoud van 't onsterfelijke werk dat Wouter zo boeide. Maar, behalve dat ik Glorioso's geschiedenis niet echt ken - wat me overigens volstrekt niet beletten zou erover te spreken - heb ik u teveel andere dingen te vertellen. Laat het u genoeg zijn te weten dat het allemaal "heel mooi was". De deugdzame Amalia die, bij flinkerend toortslicht aan het treurig sterfbed van haar vereerde moeder, in het somber cipressendal, plechtig had

gezworen, dat haar vurige liefde, voor de edele rover, door het ijzingwekkende valluik, en de verroeste ketenen, met zilte tranen... - kortom, 't was aangrijpend. Het boek was trouwens netter dan allerlei flauwe navolgingen. Alle leden van de bende waren getrouwd en droegen handschoenen. In de grot stond 'n altaar met kaarsen en de hoofdstukken waarin meisjes geschaakt werden, eindigden met eerbare puntjes of geheimzinnige gedachtestrepen, die Wouter tevergeefs tegen 't licht hield om 'r meer van te weten te komen.

Wouter las tot "sterf verrader!" Toen was 't donker en begreep ie dat het tijd werd om een eind te maken aan z'n zogenaamde wandeling met de Hallemannetjes "die zulke fatsoenlijke kinderen waren". Met tegenzin sloot hij 't dierbare boekje en liep haastig weg, omdat ie vreesde beknord te worden vanwege z'n lange wegblijven.

- Je mag nooit meer de deur uit, werd er bij zo'n gelegenheid steevast bedreigd. Maar Wouter begreep wel dat dit geen ernst was. Hij wist veel te goed dat men de kinderen graag "ns van de vloer heeft als men zo klein behuisd is". En: "de Hallemannetjes waren zo buitengewoon fatsoenlijk. Ze woonden naast een huis met een balkon en hadden onlangs heel lief hun petjes afgenomen."

Ik voor mij geloof niet dat de Hallemannetjes fatsoenlijker waren dan de andere mannetjes onder Wouters kennissen. En ik zal u ook vertellen waarom ik dat niet geloof.

Wouter ontving geen zakgeld. Z'n moeder zei dat dat niet hoefde, omdat ie thuis alles kreeg wat ie nodig had. Maar Wouter vond 't heel vervelend dat ie altijd wachten moest

op een vergunning om "mee te doen" als z'n kameraadjes met de bal speelden en hem verweten, dat ie niet aan de aanschaf van die bal had meebetaald. Een bal kostte drie duiten in Wouters tijd. Tegenwoordig zal een bal wel duurder zijn... of nee, goedkoper - door de economie!

Wouter had verdriet van z'n voortdurende geldeloosheid. Later zullen we wel zien of 't waar was dat ie thuis alles kreeg wat ie nodig had. Zeker is dat men hem thuis niet de gelegenheid gaf om nu en dan te beschikken over een kleinigheid om naar eigen inzicht te besteden. Wat toch heel prettig is voor kinderen. En voor volwassenen.

De Hallemannetjes "die zo bijzonder fatsoenlijk waren" gaven Wouter duidelijk te kennen dat 't hen verveelde dat Wouter nooit kon meebetelen. En die bittere verwijten van de Hallemannetjes "die zo bijzonder fatsoenlijk waren" maakten Wouter wanhopig.

- Ik heb het m'n moeder gevraagd, zei hij, maar ze wil me niks geven.

- Wat hebben wij daarmee te maken, zeiden de Hallemannetjes d.z.b.f.w. Je bent een klaploper.

Wouter hoorde dat woord voor 't eerst, maar begreep het terstond. Niets maakt scherpzinniger dan bitterheid van hart.

- Klaploper, klaploper! riepen de Hallemannetjes d.z.b.f.w.

En huilend liep Wouter weg. Hij ontmoette veel grote mensen, die misschien ook klaplopers waren, maar die er niet om huilden zoals Wouter. Hij kwam 'n agent tegen en haalde diep adem toen die man 'm gepasseerd was. 't Bevreemde hem dat die agent 'm niet gevangen nam. En de man van de vuilniskar klepperde het gehate woord met z'n ratel:

“Klaploper, klaploper!”

En op deze waarachtige historie stoelt mijn
ongeloof aan de buitengewone fatsoenlijkheid
van de Hallemannetjes.

LEENTJE

Toen onze held thuiskwam, verstopte ie de vettige Glorioso achter de latafel van Leentje, van dezelfde Leentje die na de sprong van de poort z'n broekje hersteld had, zodat z'n moeder 't nooit geweten heeft.

Leentje heelde meer breuken en ontving daarvoor zeven stuivers in de week en 's avonds 'n boterham. Ook in later jaren dacht Wouter nog vaak aan haar onderdanige: “Goeienavond, juffrouw. Goeienavond, meneer en jongejuffrouwen. Goeienavond, Wouter”... en de rest. Want Wouters moeder heette “juffrouw”, omdat haar man 'n schoenmakerij had gedreven. De jongejuffrouwen waren z'n zusters, die dansen geleerd hadden. En z'n broer Stoffel was “meneer” sedert zijn benoeming tot derde onder-onderwijzer aan de stads-tussenschool, een inrichting van onderwijs niet voor zéér arme kinderen, maar voor kinderen wier ouders niettemin niet bij machte waren om het volledige schoolgeld te betalen. Maar Leentje noemde Wouter eenvoudig Wouter, omdat ie nog maar een kleine jongen was. Ook was hij haar drie stuivers schuldig, of eigenlijk zes en twintig duiten, die hij 'r nooit heeft teruggegeven, want toen hij, jaren later, die schuld wilde delgen, waren er geen duiten meer en Leentje was óók dood.

Dit speet hem zeer, want hij had veel van haar gehouden, ook al was ze foeilelijk, nogal vuil en een beetje scheef. Dat Leentje scheef was, kwam van 't aanhoudende naaiwerk. Ze hield 't ganse gezin “heel” en verstond de kunst om een broek, twee hemden en 'n pet te maken van 'n oude overjas.

Buiten Wouter was niemand tevreden over Leentje. Ik denk dat men bang was haar te bederven door te grote zachtzinnigheid. De jongejuffrouwen spraken voortdurend over standsbesef en zeiden “dat ieder op z'n plaats moest blijven”. Daarmee doelden ze op Leentje. Leentjes vader was namelijk schoenmaker geweest en de vader van de jongejuffrouwen had een winkel gehad waar ie schoenen verkocht die uit Parijs kwamen. Dat is 'n groot verschil. Want het is deftiger te verkopen wat gemaakt is door 'n ander, dan zelf wat te maken.

Moeder meende dat Leentje best 'ns wat zindelijker zou kunnen zijn en daar had ze gelijk in. Maar ik wijs graag op de prijs en de problemen van het wassen voor iemand die geen tijd, geen zeep, geen ruimte en geen water heeft. Duinwater was 'r nog niet en al was 't er geweest, 't zou toch niet doorgedrongen zijn tot Leentje.

Aldus had iedereen z'n grieven tegen de arme Leentje. Maar Wouter hield veel van haar en was de enige in huis die met haar op vertrouwelijke voet stond, misschien wel omdat de anderen niet van hém hielden en hij dus wel genoodzaakt was bij haar z'n troost te zoeken.

Wouters moeder noemde hem “die jongen”. Zijn broers – Stoffel, Louwtje en de rest - beweerden dat ie vals en geniepig was, omdat ie weinig sprak en niet van knikkeren hield. Zijn zusters vonden hem slordig. Maar bij Leentje kon onze Wouter altijd terecht. Zij troostte hem en vond het een schande, dat men niet meer “werk maakte van een jongen als hij”. Ze scheen dus te hebben ingezien dat ie geen kind was als alle andere. En dat vind ik ook. Anders zou ik niet de moeite nemen z'n geschiedenis te vertellen.

Tot kort na de expeditie naar Hartenstraat en Aspoort was Leentje Wouters enige vertrouweling. Haar liet ie de verzen lezen die versmaad waren door de meisjes uit zijn klas. Haar klaagde ie z'n smart over de onrechtvaardige meester Pennewip, die hém “redelijk” gaf, en die “uitmuntend” toekende aan de roodharige Keesje. Keesje, die geen som wist uit te krijgen en die aldoor bleef steken in de Graven van Holland.

- Arme jongen, zei Leentje, je hebt groot gelijk. En dat voor die paar rottige duiten! 't Is een schande!

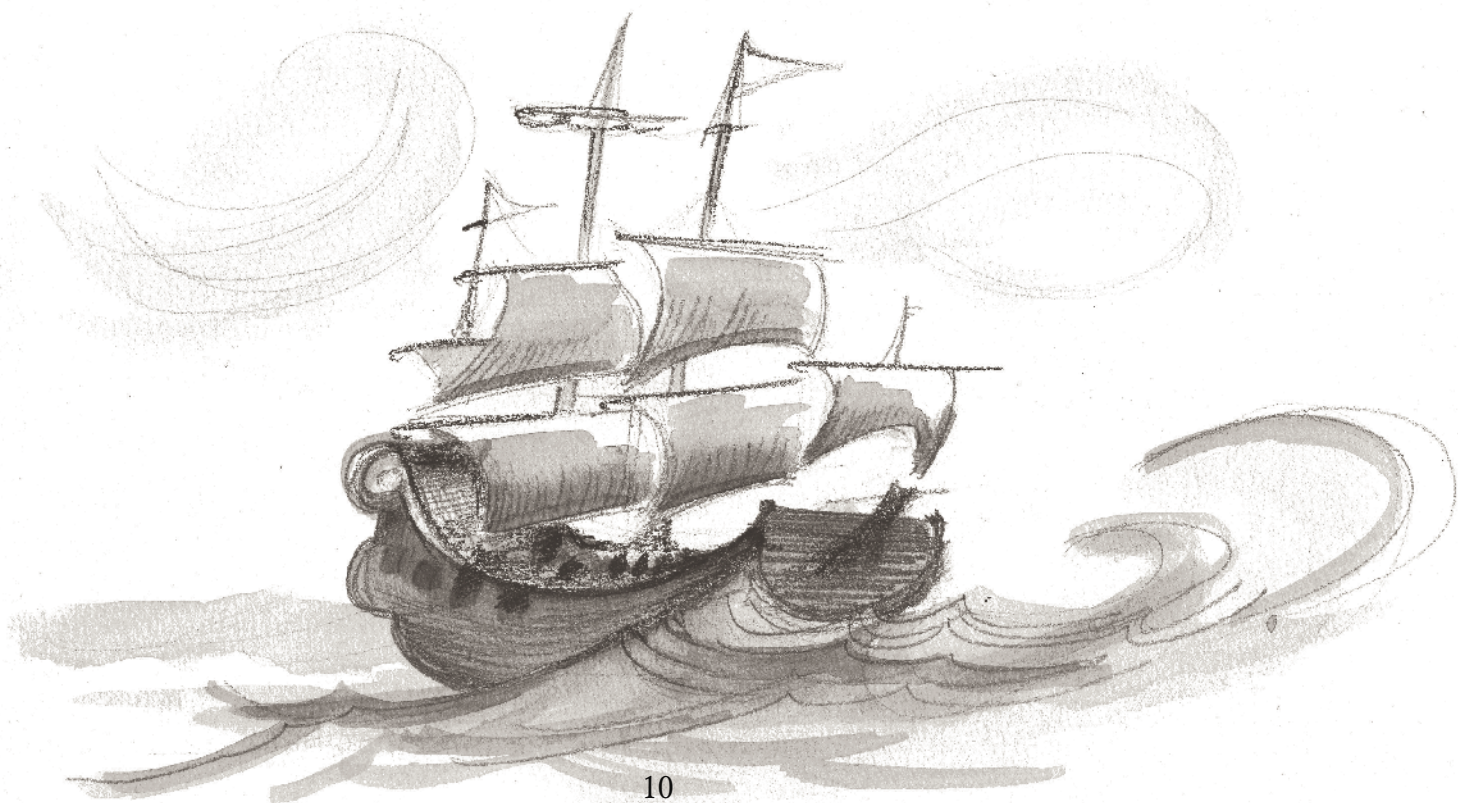
Leentje was er namelijk van overtuigd dat Pennewip goedkoop vlees kreeg van Keesjes vader die slachter annex slager was, en dat er op die manier knoeierij ontstond in het Hollandse Huis. Later heeft Wouter haar verdacht van vrome leugens op dat punt, omdat Pennewip er, welbeschouwd, niet uitzag als iemand die misbruik maakt van biefstuk, maar aanvankelijk nam hij de

lichtvaardige verdenkingen gretig in zich op.

Als z'n broers hem plaagden met 'n sarrend “professor Wouter” of als z'n zusters hem de schuld gaven van “mal gekrabbel op het behang” of als z'n moeder hem strafte voor het opsnoepen van de rijstebrij van gister, die nog zo geschikt geweest zou zijn voor mórgen... dan was 't altijd Leentje die Wouters gemoed in evenwicht bracht op dezelfde manier als waarmee ze de winkelhaak in z'n kleren op onnavolgbare wijze aan 't oog wist te onttrekken.

O, lelijke, vieze, scheve Leentje, wat heeft Wouter u lief gehad! Hoeveel troost straalde hem tegemoet uit uw koperen vingerhoed, hoeveel bemoediging lag er in de maasbal, waarmee gij z'n kousen stopte, hoeveel zalving zat er in uw liefderijke aansporing:

- Hier heb je een naald en een draad en een lapje... naai een zakje voor je griffels, m'n jongen, en vertel me nog 'ns van het Huis van Holland.

Toen ontdekt werd dat de Wouter de helft van de bijbel had doen verdwijnen, was 't huis te klein. De huisdominee kwam er aan te pas en de man stond puur ontsteld van zoveel boosaardigheid. Juffrouw Laps, die op de voorkamer onder woonde, had 't ook al vernomen. Ze was zeer godsdienstig en beweerde dus dat zo'n jongen opgroeide voor de galg, want: "Men begon met een bijbel," zei ze betekenisvol, "en eindigde met wat anders."

Niemand heeft ooit te weten kunnen komen wat toch wel dat andere zou kunnen zijn, als men begonnen was met een bijbel. Ik denk dat ze 't zelf ook niet wist en dat ze het gezegde hanteerde om de mensen in de waan te brengen dat ze veel levenswijsheid bezat en meer van de wereld wist dan ze eigenlijk wilde uiten. Mij best, hoewel ik niet van wijsheid houd die zich niet openbaart in begrijpelijke woorden, en als ik het werkelijk voor het zeggen had gehad, had ik juffrouw Laps met haar vingers tussen de deur laten komen.

't Spreekt vanzelf dat 't niet lukte onze held te laten openbaren hoe hij 't ontvangen geld besteed had. Alle gebruikelijke middelen werden aangewend: water en brood, water en geen brood, brood zonder water, water noch brood, huisdominee, Stoffel, juffrouw Laps, tranen, slaag... alles tevergeefs. Wouter was 'r de jongen niet naar om Glorioso te verraden. Zodra het hem weer vergund was te wandelen met de Hallemannetjes d.z.b.f.w., ijlde hij naar de brug buiten de Aspoort om z'n boeiende lectuur voort te zetten en hij herhaalde dit tot het rampzalige ogenblik waarop ie afscheid moest nemen van z'n held, die op de laatste bladzijde als berouwvol generaal-majoor sterft in de armen van de deugdzame Elvira.

Toen Wouter het boek had teruggebracht naar de Hartenstraat, waar ie het grootste deel van zijn pandgeld retour kreeg, werd z'n blik getrokken door amandeltaartjes bij een banketbakker op de hoek. Binnen weinig tijd was het overschot van het Nieuwe Testament veranderd in maagbedervend gebak. Dat ook weer veranderde.

TWEE STOKPAARDJES

Meester Pennewip was 'n man van de oude stempel. Hij droeg 'n grijze schooljas, 'n vest, 'n broek met gespen en 'n bruin pruikje dat ie onophoudelijk heen en weer trok en dat aan het begin van de week prachtig krulde, dat wil zeggen: als 't niet regende. Want krullen kunnen geen nattigheid verdragen en op zondag kwam de man met de krultang. Op de school van Pennewip, z'n school was een school en geen instituut - ik vind het een vreemde manier van vooruitgang om de dingen anders te noemen dan ze werkelijk heten - op de school van Pennewip, waarop volgens de naïeve gewoonte van die dagen zowel jongens als meisjes zaten, leerde men - of kón men leren - lezen, rekenen, schrijven, vaderlandse geschiedenis, psalmzingen, breien, borduren en godsdienst. Wie uitmuntte in aanleg, ijver of gehoorzaamheid kreeg bovendien onderricht in het verzenmaken, een kunstje waarin Pennewip zeer veel aardigheid had.

Hij stoomde de jongens klaar tot ze in de kerk konden worden "aangenomen" en met hulp van zijn vrouw bracht hij de meisjes tot het borduren van een merklap met de tekst van het Onze Vader op een zwarte achtergrond of met een doorboord hart tussen twee bloempotten. Zodra ze dat konden, waren ze volleerd en klaar om de grootmoeders te worden van onze natie.

Naast 't verzenmaken bereed Pennewip nog 'n ander stokpaard: hij was bezeten door de rubriceer-woede, een woede die aan weinigen bekend is, omdat ze maar sporadisch voorkomt. Ik heb die ziekte nooit goed begrepen, maar ik heb alle onderzoek naar de oorzaken opgegeven toen ik inzag dat het moeilijk omgaan is met stokpaardjes uit de stal van een ander, en ik zal me dus beperken tot een korte beschrijving van Pennewips onschuldige rijdier. De man deelde alles wat ie zag, waarnam en ondervond in in families, soorten, ondersoorten, klassen en afdelingen, en maakte zo de hele maatschappij tot één grote botanische tuin waarvan hij de Linnaeus was.

Pennewip schiep een stelsel dat eruit zag als een piramide, Pennewips piramide, waar God met engelen, geesten en verdere toebehoren bovenop stond, terwijl de oesters, poliepen en mosselen aan de basis rondkropen of stillagen naar eigen inzicht. Halverwege bevonden zich de koningen, schoolopzieners, burgemeesters, wethouders en dominees-doctores in de H. Godgeleerdheid. Daaronder: professoren en kooplieden die niets zelf fabriceren. Vervolgens: doctoren in wereldse dingen - op voorwaarde dat zij er twee paarden op na hielden -, advocaten en dominees zonder doctorstitel, kolonels van de burgerwacht, de rector van het gymnasium, enzovoort. Wijsgeren - mits in 't bezit van 'n *stysteem* -, dokters met één paard of zonder paard, en dichters kwamen later. Heel laag daaronder, en vrij dicht bij de mosselen, had ie de zevende onderafdeling der Derde Klasse van de burgerstand geprojecteerd, en in die buurt hoorde mijn held thuis.

Burgerstand, IIIe Klasse, zevende
onderafdeling.

Burgersmensen “op kamers” wonende.

- a) Vrije opgang. Drie ramen. Twee verdiepingen met achterkamers. De jongens slapen apart, maar verkleden zich in gezelschap van de meisjes. Scherm rond kraambed. Leren Frans en declameren. De meisjes heten Lena, Maria, soms - maar zelden - Louise. Ze borduren en zeggen: U. De jongens op een kantoor. Houden dienstmeid, naaister en een “vrouw voor het grove werk”. De was nat thuis. Lezen preken van dominee Van der Palm. Zondags rookvlees, schoon linnen en likeur na de koffie. Godsdienst en fatsoen.
- b-1) Ook drie ramen. Eén verdieping. Boven wonen burens die “tweemaal bellen” (zie b-2.) Leentje, Mietje. Louise komt zeer zelden voor. De onder-deur wordt opengetrokken met een touw dat glimt van lange dienst. Slapen in één kamer. Scherm rond kraambed. Dienstmeid, “halve naaister” en een “vrouw”. Zondags kaas, geen likeur, maar overigens godsdienst en fatsoen als boven.
- b-2) Tweemaalbellende burens. Nagenoeg als boven. Zonder meid, maar met een “vrouw”. Naaister, kaas en schoon linnen van tijd tot tijd, maar zelden. Godsdienst als boven.
- c) Tweede verdieping. Twee schuiframen. Kleine achterkamer die inspringt om de binnenplaats. Het hele gezin slaapt in twee bedden. Van kraamscherm geen spoor. De jongens heten Louw, Piet of

Gerrit en werken bij een horloge-maker of op een drukkerij. Soms naar zee, maar zelden. Voortdurend ruzie met de burens over die verstopte gootsteen op de gang. Overigens godsdienst als boven. Gaan om met “heel fatsoenlijke mensens”. Lezen de Haarlemse Courant samen met III, 7, b-2. Geen meid of “vrouw”, maar een naaister voor zeven stuivers en een boterham...

En daarmee zijn we aangeland bij juffrouw Pieterse.

De lezer weet nu precies wat ie weten moet van Wouters omgeving en begrijpt ook waarom ik 'm beschreef als “'n kleine jongen met 'n bleek smoeltje” toen we hem voor het eerst zagen in de Hartenstraat.

FANCY

't Was woensdag. Er zou 'n "avondje" zijn bij de Pietersens. Juffrouw Laps was gevraagd en ook de juffrouw van boven de melkwinkel, wier man "aan de beurs" was. Verder vrouw Stotter, die baker was, en de weduwe Zipperman, wier dochter getrouwd was met 'n man die in verzekeringen deed of aan het kadaster was of zoiets. En de juffrouw van de banketbakker. Dat kon niet anders, want het was "te opvallend om koekjes bij 'r te halen, zonder haar uit te nodigen".

De kleinere kinderen zouden vroeg naar bed gaan met de belofte van een kop koude saliemelk bij het ontbijt "als ze zich de hele avond niet lieten horen", want het is lastig de kinderen te "horen" als men een avondje heeft.

Wouter kreeg verlof om te gaan wandelen met de Hallemannetjes d.z.b.f.w. en moest om acht thuis komen, maar dat werd 'm gezegd op 'n toon die 'm deed begrijpen dat ie niet beknord zou worden als hij wat langer wegbleef. Zijn broer Louwtje, die vanzelfsprekend op een drukkerij werkte en gewoonlijk tegen zeven uur thuis kwam, was groot genoeg om van de partij te zijn, maar moest beloven stil te zitten en voor het tweede kopje te bedanken. De grote meisjes hoorden erbij, dat sprak vanzelf - ze hadden belijdenis en merklap achter de rug - en Stoffel kreeg de leiding. Hij zou de heren te woord staan als die zo tegen tien uur de juffrouwen kwamen halen, en het gezelschap vermaken met verhalen over de bepaalde en

onbepaalde lidwoorden, waarin ie zo goed thuis was.

Leentje zou blijven tot de "mensen" er waren, omdat het voor de jonge juffrouwen zo lastig was telkens de deur te moeten opentrekken. Ook kon ze wat helpen bij het wegzetten van de latafel en het verdere geredder. "Maar ze moest wat vlugger wezen, want anders doe ik 't selluf wel!" Het oudste meisje, juffrouw Truitje, zou voor de saliemelk zorgen. Haar zus Pietje ging over de boterhammen en Mijntje zou de koekjes halen, "maar ditmaal moest er wat meer boter in, omdat ze laatst zo droog waren."

Wouter was die middag al vroeg naar z'n brug gegaan, die ditmaal wat minder overbodig was dan gewoonlijk. Want na de regens van de vorige dag, stond er werkelijk water in de sloot en dat water stroomde, zodat de kleine strootjes die hij gedachteloos of vol gedachten - wat bijna hetzelfde is - in de sloot wierp, werden meegevoerd naar de poel, waar de balken lagen die gezaagd moesten worden door de molens "De Morgenstond" en "De Arend", die sinds enkele weken getuigen waren van Wouters gedroom.

Na Glorioso was ie op vrije middagen onwillekeurig teruggegaan naar de plek waar ie kennis had gemaakt met de boekerige romanwereld, omdat hij voelde dat ie door de boekenwereld geheel veranderd was en niet meer begreep hoe ie ooit z'n genot had kunnen zoeken in die taartjes op de hoek.

Onbekende verten hadden zich voor hem ontsloten. Hij droomde van dingen waaraan ie geen naam kon geven, maar die 'm bitter ontevreden maakten met z'n

werkelijke toestand. Hij wilde graag alles doen wat voorgeschreven is om in de hemel te komen, maar het bidden zou zoveel beter gaan, meende hij, in 'n grot met kaarsen. Ook verveelden hem z'n broer Stoffel en z'n zusters en juffrouw Laps en de huisdominee en alles. Hij begreep niet waarom de hele familie niet naar Italië ging om daar een behoorlijke roversbende te beginnen. Maar Pennewip mocht niet mee, besloot Wouter, en Slachterskeesje ook niet.

Hij was benieuwd wat er gebeuren zou met z'n vers. Elke woensdag namelijk mochten de leerlingen die 't minst ondeugend waren geweest, een vers inleveren op een onderwerp dat de meester had opgegeven. Wouter had ditmaal "de deugd" toegeschoven gekregen, wat uiteraard te maken had met z'n vroegtijdige verdorvenheid. Maar Wouter had al zo dikwijls op "de deugd" gerijmd en hij had het onderwerp zo droog, uitgeput en vervelend gevonden, dat ie de vrijheid had genomen iets anders te behandelen, iets wat hem 't meest bezighield: de roverij.

Hij was, als alle schrijvers - en gewone mensen - zeer ingenomen met z'n werk. Hij was ervan overtuigd dat de meester dat ook zou zijn, zodat de meester hem op grond van de kwaliteiten van het vers onmiddellijk vergeven zou dat ie naar een ander onderwerp was uitgeweken. Het vers zou zonder twijfel naar de burgemeester worden gestuurd, die het onder de aandacht van de Paus zou brengen, waarna de Paus Wouter bij zich zou roepen om hem aan te stellen als hoofdover.

Zo droomde Wouter en gooide ie zijn strootjes in het water. Onwillekeurig begon Wouters verbeelding een verband te scheppen tussen de drijvende strootjes en zijn

gedachten. Kijk, daar dreef de kuise Amalia, maar ze bleef met haar sleep haken aan de kant en raakte vast in de modder. En toen Wouter haar wilde redden uit haar benarde positie, werd ze opgeslokt door een eend. En in de geluiden van de klapperende molens hoorde hij Amalia's verwijtende geklaag:

Warre, warre, warre, wau
Waar is warre, warre, wou...
Wouter die me redden zou?

Het maakte Wouter verdrietig en hij kon het niet laten een steen te gooien naar de eend die door z'n gulzigheid twijfel gezaaid had aan Wouters ridderlijkheid. De eend schold Wouter uit, zo goed hij kon, en vertrok. Maar de molens schenen zich niet te storen aan de gebeurtenissen en klapperden dapper verder. Wouter hoorde in hun gezaag en gekraak allerlei liedjes en vergat Amalia en de Paus, terwijl hij luisterde naar de verhalen die de molens hem vertelden. Om de lezer niet op de verkeerde gedachte te brengen dat er iets bijzonders was met die molens, haast ik me te zeggen dat ze doodgewoon knarden en knersten als alle andere hotzaagmolens, en dat alles wat Wouter meende te horen niets anders was dan de echo van zijn eigen hoofd en hart.

- Als ik 'ns op een van de wieken zou gaan zitten... Ik zou me goed vasthouden... Wat zou de molenaar zeggen?

Waarom heet je "De Morgenstond"? Heb je iets in je mond? En jij, waarom heet je "De Arend"? Kun je vliegen? Wil je me meenemen? Ik zou wel willen... omhoog... de ruimte in... waar geen scholen bestaan!

Hoe is de eerste school eigenlijk ontstaan?

Wat was het er eerst: een school of een meester?

Maar... de eerste meester moet toch op school geweest zijn... en de eerste school moet toch een meester gehad hebben...

Zeg molens, kunnen jullie draaien zonder wind? En kunnen jullie ook andersom draaien? Doe 't 'ns.

En de molens knarsten en piepten: Karre, karre, kra, kra. Fanne, fanne, fan, fan. Sine, sine, sine, si. En de geluiden werden een liedje:

Fanne, fanne, fan, fan...

Sine, sine, si, si...

Fanne, sine, fanne, sine...

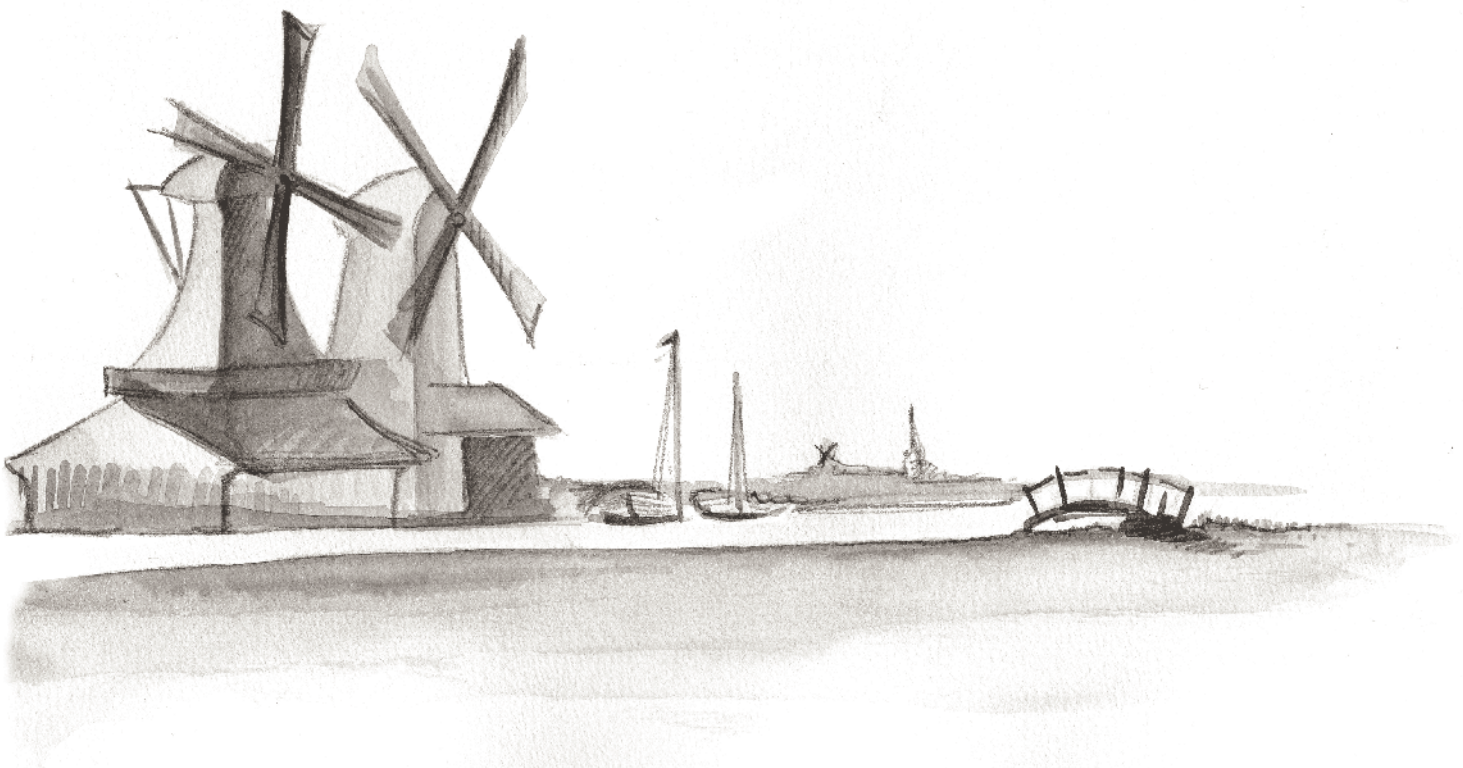
En het liedje werd een meisje. En het meisje werd een fee.

Fanne sine... Fan... cy...

Fancy... wat betekent dat? Heet je Fancy? En... wat is dát... heb je vleugels?

Ja, "De Morgenstond" en "De Arend" smolten samen, kregen vleugels en heetten Fancy. En Fancy tilde Wouter op en nam hem mee. En toen ze 'm weer neerzette op de brug was het al lang en breed donker. Wouter schudde zich uit, als iemand die nat is, wreef zich in de ogen en ging naar huis. We zullen later zien wat hem daar wachtte, want daarvoor moeten we een paar uur teruggaan in de tijd, waarbij ik hoop dat de lezer bereid is om de uitnodiging voor een avondje met saliemelk bij de weduwe Pieterse aan te nemen. Vergeet niet, lezer, dat haar man nooit iets zelf maakte, maar alles uit Parijs kreeg.

En o ja, in 't voorbijgaan zou ik graag met u een kort bezoek brengen aan meester Pennewip.

DICHTOEFENINGEN, PRUIKENVREUGD, PRUIKENVERDRIET EN PRUIKENWANHOOP

De school was leeg en de banken zagen eruit alsof de leerlingen er al hun verveling op achtergelaten hadden. De kaart van Europa keek verdrietig neer op de schrijfboekjes en op 't zwarte bord prijkte nog een moeilijke breukensom, maar toch, de school was geen school meer: de geest was eruit, de school was een lijk.

We weten al dat het vandaag de grote dag was, waarop meester Pennewip de dichterlijke voortbrengselen van zijn leerlingen keuren zou. Daar zat ie. Z'n veelbewogen pruikje deelde in de aandoeningen die hem bezielden bij het lezen der dichtstukken, en wij zijn onbescheiden genoeg om over zijn schouder mee te kijken om op onze beurt bewogen te worden door indrukken van onwaardeerbaar kunstgenot.

Pruik: recht, en in rust.

Trijntje Fop: Op haar muts

Ik heet Trijntje Fop
En heb een muts op mijn kop

- Niet kwaad... maar... laat 'ns even zien... ja, zó is 't beter... die beide laatste woorden verzwakken het geheel door hun overtoelligheid.

Meester haalde de beide verzwakkende woorden door, en nu had Trijntje Fop heel

eenvoudig een muts óp, zonder kóp.
Pruik: een tikkie links.

Lukas de Brijer: Op het Vaderland

Vaderland, koek en amandelen
Ik ga in de maneschijn wandelen
Koek, vaderland en brandewijn
Ik ga wandelen in de maneschijn
Vijf vingers heb ik aan mijn hand
Ter eer van 't lieve vaderland

- Zangerig, zei meester, zeer zangerig! Er is diepte in die koek met brandewijn, en dat vaderland daartussen.

Pruik: rechts.

Lijsje Webbelaar: Op het beroep van haar vader

De kat viel van de trappe
Mijn vader verkoopt aardappe-
Len en uien

- Oorspronkelijkheid... maar dat doorsnijden van de aardappelen keur ik af.

Pruik: links.

Jannetje Rast: Op een windwijzer
Hij staat op een schoorsteen van binnen
vol roet

En wijst aan de wind hoe hij waaien moet
- Dit is niet geheel juist... want... wél
beschouwd... maar als dichterlijke vrijheid kan
het ermee door.

Pruik: vooruit

Grietje Wanzer: Op een rups

Het rupsje zonder schromen
Springt rond op alle bomen

- Beschrijvende dichtsoort. Er is dapperheid
in de voorstelling van die onbeschroomd
rondspringende rups.

Pruik: in rust.

Leendert Snelleman: Op de lente

In de lente is het heel aardig
In mei is mijn broertje jarig
Maar hij heeft nu wintervoeten
Zodat wij de lente prijzen moeten
Dan gaan wij samen kuieren
En met Pasen eten we eieren

- 't Is jammer dat hij het rijm zo verwaarloost.
Zijn denkbeelden zijn inderdaad heel
bijzonder, en goed ontwikkeld...die overgang
op de eieren is zeer eigenaardig.

Pruik: in de nek.

Slachterskeesje: Lofdicht op de meester

Mijn vader heeft menige os de doodsteek
gegeven
Maar meester Pennewip is nog in leven
Soms waren zij mager, soms waren zij vet
En hij heeft zijn pruijk opzij gezet

De pruijk ging inderdaad opzij en héél ver.
- Hm... 't is zonderling... wat zal ik daarvan
zeggen?

De pruijk ging overstag naar de uiterste
rechterzijde.

- Wat heb ik met die ossen te maken?

De pruijk protesteerde door enige
indrukwekkende bewegingen tegen elke
verwantschap met die ossen.

- Hm... zou dat nu wezen, wat die
nieuwwetse boekenschrijvers humor
noemen?

De pruijk werd neergehaald tot op de
wenkbrauwen, wat twijfel aanduidde.

- Ik zal die jongen 'ns onderhanden
nemen...

Lukas de Wilde: Op de godsdienst

De godsdienst is een goede zaak
En geeft het mensdom veel vermaak

- Het gronddenkbeeld is juist en schoon, zei
meester, maar het onderwerp had iets meer
uitgewerkt moeten worden.

De pruijk wipte duidelijk op en neer om te
verklaren dat ze dat ook vond.

Truitje Gier: Op juffrouw Pennewip

Het pad der deugd wijst zij ons aan
Wie zou niet gaarne medegaan?

En in verloren ogenblikken

Leert zij ons naaien, stoppen en stikken

De pruijk maakte een vreugdesprong en de
krullen omhelsden elkaar. Meester kon het
niet laten zijn vrouw terstond deelgenoot
te maken van Truitje Giers ontboezeming,

die werd opgeplakt en op de schoorsteen
gehangen - ter ere van dichteres en
bezongene.

Bij het volgende gedicht hing de pruik
waterig, slap en schijnbaar onbewogen,
maar de oplettende toeschouwer had een
hysterische verrukking kunnen waarnemen in
de trilling van haar krullen.

Klaasje van der Gracht: Op God

Grootmachtig Opperheer, verbazing,
hoogverheven
Met stof, en stergewoel, van 't aards
bazuin-geschal
Verbeelding, tijdsgewricht, Verzoening,
juichend beven
Wie zegt ons waar 't gewoel een einde
nemen zal?
Tot weerklank van Gena, met Eng'len op
de transen
Gevaar van 't smalle pad, uit onbekend
genot...
Een vader weegt zijn kind, met eeuw'ge
kroonbalansen
Zich spieg'lend in, en door, en op, en
onder God
Laat vrij de zondeval, op onwaardeerb're
wijzen
Het zevenslotig boek, een zang van 't
boos geslacht
Nooit zal het sterf'lijk lied, bij nacht naar
onder rijzen
Dit vers is saamgedicht door Klaasje
van der Gracht, van de catechiseermeester,
boven de pottenwinkel, in de Peperstraat,
oud dertien jaar, en ongevaccineerd uit
geloofsovertuiging, waar de vliegende
theeketel buiten hangt.

- Verheven! Als z'n vader 'm 'r niet bij
geholpen heeft, is het verbazend! Dit is nu al
het derde gedicht op God van de jongen en
telkens heeft hij nieuwe denkbeelden over dat
onderwerp. Hij groeit mij boven het hoofd...
het is verbazend!

Ook de pruik was verbaasd: ze verroerde
zich niet.

Louwtje de Wilde: Op de vriendschap

De vriendschap is een schone zaak
En geeft het mensdom groot vermaak

De pruik scheen niet tevreden. De godsdienst
van Lukas de Wilde werd voor de dag gehaald
en ter vergelijking neergelegd naast Louwtjes
vriendschap.

- Hm... zo... het is mogelijk. Men ziet wel
'ns vaker dat één idee geboren wordt in twee
hoofden tegelijk... 't kan wezen... of zijn.

Wimpie de Wilde: Op het hengelen

Het heng'len is een schone zaak
En geeft het mensdom veel vermaak

De pruik was in voortdurende beweging. Het
leek wel of ze meehengelde.

Meester bladerde de nog oningeziene
dichtproeven door, zocht de voortbrengselen
van de complete Wilde-familie bij elkaar
en... jawel! Mietje de Wilde, Kees de Wilde,
Piet en Jan de Wilde, allen verklaarden met
eenstemmigheid dat godsdienst, vriendschap,
hengelen, dromen, bloemkool en goochelen
schone zaken waren, die veel vermaak gaven
aan het mensdom. Het was een stortvloed
van schone zaken en vermakelijkheden.

Wat zou de pruik doen? Ze deed wat in de gegeven omstandigheden het beste was, en meer kan men niet verlangen. Toen ze inzag dat het vruchteloos was om onderscheid te vinden tussen hengelen en vriendschap, goochelen en dromen, godsdienst en kool, hield ze zich alsof het haar niet aanging en bleef ze in 't midden, met een uitdrukking in d'r krullen of ze met verlangen uitzag naar 't vervolg - net als de lezer.

Leentje de Haas: Op Admiraal de Ruyter

Hij is op een toren geklommen
En heeft daar touw gedraaid
Toen is hij op zee gekomen
En werd met roem bezaaid
Hij wou 't er bij laten
En heeft Saleh geveld
Toen hebben heren Staten
Hem aangesteld als held

Hij heeft veel christenslaven
Met vrijheid overstrooid
Toen hebben Neerlands braven
Zijn glazen ingegooid

Tot afschrik van verraders
Toen hij de zee bevoer
Was zijn naam bestevader
Zijn vrouw was bestemoer

Hij gaf de eer den Here
En was als Christen groot
Toen kreeg hij door zijn kleren
Een kogel, en was dood

De pruik klapte juichend in de krullen. Ze scheen verheugd. Helaas, de vreugde van

zo'n pruik duurt niet lang. Ook deze vreugde zou weldra... maar laten wij niet op de gebeurtenissen vooruitlopen.

Wouter Pieterse: Roverslied

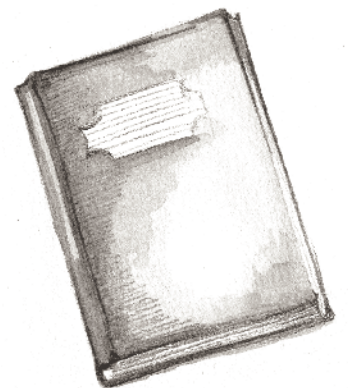
- Hè, wat is dát? De deugd... Waar is de deugd?

Meester vertrouwde z'n ogen niet.
Hij keerde het blaadje om en bekeek de achterzijde of de deugd zich daar misschien verscholen had. Helaas... helaas... er was geen spoor van deugd te zien op Wouters blaadje.

Arme pruik!

Ja, arme pruik! Want na ondergaan te hebben, wat nog nooit een pruik onderging, na heen en weer te zijn getrokken, geplukt, gehavend en gemarteld op 'n wijze die zelfs de verbeeldingskracht van de familie De Wilde te boven zou gaan, rukte meester Pennewip haar af, kneep haar tussen de krampachtig samengevouwen handen, stamelde een kort: Heremensechristenzielighe emelsegoeiegenadigedeugd-vanmeleven... hoe komt ie eraan!... plakte haar met een vuistslag weer op z'n schedel... en vloog de deur uit als 'n bezetene.

Hij ging de weg naar Wouters woning, waar we hem weldra zullen zien aankomen, na vooraf behoorlijk onze plicht te hebben vervuld als geschiedschrijver van de gebeurtenissen die daar waren voorgevallen.

EEN AVONDJE BIJ DE PIETERSENS

- Welkom, welkom, heremetijd, dat doet me plesier dat u d'r al bent! Leentje, set die stoel effe weg, gauw... anders doe ik 't liever selluf. Hoe maakt u 't, vrouw Stotter? Juffrouw Laps komt ook, weet u? Ga zitten, mens... nee, niet in die hoek... daar tocht 't so...

Het tochtte in die hoek niet meer dan in andere hoeken. Maar... vrouw Stotter was een "vrouw" en geen "juffrouw". Ze had dus geen recht op de ereplaats, want een "juffrouw" gaat boven een "vrouw", zoals een "mevrouw" gaat boven een "juffrouw". Ieder moet op z'n plaats blijven, vooral op bovenkamer III, 7, b-1 of c (Pp), waar het protocol nauwkeuriger in acht genomen wordt dan aan het koninklijk hof te Madrid.

- Ga zitten, vrouw Stotter. D'r wordt gebeld, Leentje! Tweemaal, da's foor ons. 't Sal juffrouw Sipperman wezen... want juffrouw Sipperman komt ook, weet je...

Ik weet niet zeker of 't inderdaad juffrouw Zipperman was die gebeld had, maar rond halfacht was 't gezelschap compleet: vrouw Stoffel, die baker was, juffrouw Zipperman, juffrouw Mabbel van de banketbakker, juffrouw Krummel "die een man aan de beurs had" en juffrouw Laps die niet hoefde te bellen omdat ze op de onderkamer vóór woonde. Leentje was vertrokken zonder boterham en Stoffel rookte z'n pijp alsof 't zo hoorde.

- Kom Stoffel, praat 'r 'ns mee... je zit 'r bij als een stenen beeld. Seg 'ns een gedichie op of vertel 'ns fan je school. Ja, juffrouw Mabbel, hij kent een heel fers van buiten en dat ken ie opseggen achtermekaar. En ook ken ie alle werrikwoorden van 't frouwelijk geslacht. As je pijppie uit is, Stoffel, moet je 'ns een werrikwoord opseggen... Mijntje, ga 'ns naar de kleintjes kijken en zeg dat ze slapen moeten. Mijntje ging en kwam terug met de tijding dat "ze wat hadden omgegooid".

Algemene strafoefening. Juffrouw Laps was heel tevreden over de kordate manier waarop de kinderen werden gekastijd. "Juist zoals in de Schrift staat," zei ze en ze haalde een tekst aan waarin wordt voorgeschreven iemand te slaan. Waar 't staat, weet ik niet, maar ik ben er zeker van dat 't érgens staat. Want in die Schrift staat alles. Vooral over slaan.

- Kom Stoffel, vertel jij nou 'ns wat, zei de vriendelijke gastvrouw die wilde laten zien dat haar kinderen méér kon dan blèren en omgooien.

- Ik weet even niks, zei Stoffel zonder enige hovaardij.

- Ach, toe nou, vertel nog maar 'ns wat je laatst vertelde, "so is ie nou altijd, juffrouw Mabbel, hij moet aan de gang geholpen worden, anders gaat 't niet!" toe nou, Stoffel, vertel nog 'ns van mannelijk en vrouwelijk, want alle woorden zijn mannelijk of vrouwelijk, nietwaar Stoffel?

- Nee moeder.

- Maar laatst zei je toch tegen me dat...

- Nee moeder. Mannelijk, vrouwelijk, of onzijdig, heb ik gezegd.

- Nou hoort u 't, juffrouw Mabbel...

Waar haalt ie 't vandaan? Snap je 't, vrouw

Stotter, ik ben vrouwelijk, maar de tafel ook, en je muts ook, en baker is natuurlijk ook vrouwelijk...

- Nee moeder, zei Stoffel, baker is mannelijk. Alle woorden die uitgaan op *-ker* zijn mannelijk: rakker, makker, bakker, maker, staker, baker.

Baker Stotter keek heel vreemd. Zij mannelijk... dat had ze nooit geweten.

- En hij weet nog veel meer, zei juffrouw Pieterse, je zult verstomd staan, als je 't hoort. Wat denk je wel dat je bent, juffrouw Krummel?

- Ik.... Ik? Wat ik bèn?

- Ja, ja, wat je bent, wat je eigenlijk bent?

- Wel... ik ben juffrouw Krummel, zei 't mens, maar ze zei 't met wat twijfel, want ze las uit de zegepralende blik van juffrouw Pieterse en op de diepzinnig saamgeknepen lippen van Stoffel dat ze best 'ns iets heel anders zou kunnen zijn dan juffrouw Krummel.

De spanning was te mooi, om 'm niet te rekken en daarom vroeg Stoffels moeder, met haar blik de kring rondgaand:

- U, juffrouw Mabbel, en u, juffrouw Laps en u, juffrouw Zipperman, en jij, vrouw Stotter, wat denken jullie dat je bent?

Ze wisten 't geen van allen. Juffrouw Laps antwoordde 't eerst en riep met verwaande zelfgenoegzaamheid:

- Ik ben juffrouw Laps!

- Mis... mis... glad mis!

- Wel heremetijd, ben ik juffrouw Laps niet?

- J... a... a... a... je bent wel juffrouw Laps, maar Stoffel heeft niet gevraagd *wie* je bent, maar *wat* je bent...

- Wát ik ben? Wel... ik ben griffermeerd!

- J... a... a... a... dat ben je wel, m... a... a... r...

nee... eh... Stoffel, help me ns...

Stoffel zei tussen twee rookwolken door, en dus zo professoraal mogelijk:

- Juffrouw Laps, ik wilde weten wat gij zijt in dierlijke zin?

- Daar bemoei ik me niet mee, zei juffrouw Laps als iemand die op het punt stond zich beledigd te voelen.

- Ik ben 'n baker, zei vrouw Stotter, en daar blijf ik bij.

- En ik ben de juffrouw van de banketbakker, riep de overbuurvrouw met iets

beslists in haar toon dat veronderstellen deed dat ze van plan was aan die mening vast te houden.

- Goed, goed, juffrouw Mabbel, maar ik bedoel het vanuit 'n dierlijk oogpunt...

- Als 't onfatsoenlijk wordt, ga ik liever weg, zei juffrouw Laps.

- Ik ook, voegden de juffrouwen Krummel en Zipperman daaraan toe, want we zijn hier voor ons plezier.

- Mensen, hou je rustig... 't staat in een boek. Stoffel, zeg 't maar "je zult erom lachen, juffrouw Mabbel, want 't staat in een boek en dus kun je d'r niks tegen inbrengen," toe Stoffel, zeg 't maar!

- Juffrouw Laps, zei Stoffel plechtig - en er was een gewichtig ogenblik aangebroken op het avondje van juffrouw Pieterse - juffrouw Laps, je bent een zoogdier.

Ik erken 't graag: ik ben als geschiedschrijver onbekwaam om de crisis te beschrijven die volgde op dat vreselijke woord.

Juffrouw Laps die meer rechtstreeks dan de anderen was aangevallen, liet haar gelaat alle kleuren aannemen die gewoonlijk gebruikt worden om toorn af te schilderen. De voorlaatste Franse romanschool ging tot groen, maar omdat juffrouw Laps geen Frans las, bepaalde ze zich tot angstaanjagend violet, en ze riep... nee, ze riep niets, want ze had geen adem. Maar ze kneep haar koekje tot gruis en keek beurtelings naar Stoffel en naar zijn moeder op een manier die haar, wanneer deze beide personen die avond zouden komen te overlijden, voor het gerechtshof in grote problemen gebracht zou hebben.

Stoffel vluchtte voor haar blikken door zich als een inktvis die onaangenaamheden

voorziet, te hullen in dikke rookwolken, maar de arme juffrouw Pieterse rookte niet en was weerloos. Ze stamelde nederig:

- 't Staat in een boek... 't staat écht in een boek... och, lieve mensen, blijf nou toch kalm... 't staat in een boek!

Er kwam lucht in de keel van juffrouw Laps, genoeg lucht om te zorgen dat ze niet stikte. Ze wachtte 'n ogenblik, hoestte, smeed de mishandelde resten van haar koekje op tafel en barstte los:

- Juffrouw Pieterse, je bent 'n krenge! Je bent zelf 'n zoogdier, en je zoon óók, dat zeg *ik* je! Ik ben zo fatsoenlijk als wat, want m'n vader handelde in granen en nooit heeft er iemand iets op me te zeggen gehad. Vraag aan wie je maar wil of ik me ooit heb opgehouden met manvolk, of zoiets... of ik niet ieder 't zijne geef... Je kunt overal navraag naar me doen... maar nooit, nee nóóóóit is me overkomen wat jij me aandoet, en als ik me niet inhield zou ik je zoogdieren tot je bezoogdierd was.. ja, dat zou ik! En nou zeg ik je nog 'ns dat je een krenge bent, een karonje, jij en je zoon en je hele familie - weg, 'Trui! - m'n vader zat in de granen, weetje... en we woonden tegenover het ouwemannenhuis... en ik ben te fatsoenlijk om door jou...

- Maar mens, 't staat in een boek... in vredesnaam, geloof me... 't staat in 'n boek.

- Hou je mond, met je boek! Jij kunt beter zwijgen over boeken sinds je Gods woord hebt verkwanseld en verdaan op de Ouwebrug..

Dit was niet geheel juist. Dat had Wouter gedaan en niet z'n moeder. Maar als men driftig is, haalt men de dingen wel 'ns vaker door elkaar.

- Stoffel, haal dan toch je boek, riep de

moeder, en laat 't zien aan de juffrouw... och, lieve God, wat ben ik begonnen!

- Loop naar de hel met je boek en je zoogdieren! Je hoeft mij niks te laten zien in dat boek, dat zeg ik je! En ik zeg je nog 'ns dat je een karonje bent, jij en je lummel van een zoon, en je sletten van dochters, die opgroeien als...

Truitje, Mijntje en Pietje, die meenden te moeten ontkennen dat er iets haperde aan hun wijze van opgroeien, kraaiden nu ook mee. De rest van het gezelschap schreeuwde er van tijd tot tijd het nodige tussendoor. De benedenburen dreigden de politie in te schakelen. De kinderen maakten van de opschudding gebruik om hun belofte te breken: ze kwamen uit bed en loerden door het sleutelgat. Juffrouw Pieterse riep om *eau-de-la-reine* om haar voorhoofd mee te deppen, en zei dat ze 't besterven zou. En Stoffel speelde voor inktvis.

Allen waren opgestaan en wilden vertrekken. "Men kon veel verdragen, maar dít niet." Juffrouw Krummel zou 't aan haar man vertellen. Juffrouw Zipperman aan de verzekeringskamer, of het kadaster. Vrouw Stotter zou 't vertellen aan een voorname heer op de Prinsengracht, die ze gebakerd had, en juffrouw Mabbel aan ik weet niet wie. Kortom, iedereen zou deze of gene deelgenoot maken van de kwestie en de hemel weet of 't bij die bedreiging gebleven zou zijn, als niet de huisgoden van de familie Pieterse op dat ogenblik aan de bel hadden laten trekken door de waardige man, die we zo wanhopig deugdzaam achterlieten in het vorige hoofdstuk.

JUFFROUW LAPS EN MEESTER PENNEWIP

Ja, er werd gebeld. En nog 'ns. Het was "foor ons". Juffrouw Pieterse haalde adem en daar deed ze zeer verstandig aan.

- Och, lieve mensen, zei ze, wees toch bedaard, daar zullen de heren wezen.

De "dames" beweerden dat de "heren" er nog niet konden zijn, omdat het nog te vroeg was, en juist die twijfel, of 't de heren nu wél of niet waren, gaf een gunstige wending aan de vreselijke crisis. Twijfel werkt altijd verlamvend. Bovendien, als men gestoord wordt in zijn boosheid, is het heel moeilijk om het punt terug te vinden waar men gebleven was.

Juffrouw Laps probeerde het nog even, maar haar: "een zoogdier... heb je van z'n leven... een zoogdier!" werd overstemd door "lieve hemel, anders komt ie nooit voor tienen." Juffrouw Pieterse maakte handig gebruik van die afleiding en wist haar gezelschap te bewegen weer te gaan zitten. Mijntje zou de deur opendoen, Truitje werd belast met het afmarcheren van de kinderen - hetgeen weinig zachtzinnig gebeurde - en de gastvrouw zelf was juist begonnen aan een nieuwe zoölogische verhandeling die voor ongehuichelde vrede zou moeten zorgen tussen de oorlogvoerende partijen, toen de deur geopend werd en meester Pennewip zich vertoonde aan het nog steeds ontstemde gezelschap. Hij was zelf trouwens ook

ontstemd, de lezer weet het.

De verrassing van Pennewips komst had 'n gunstige invloed op de aangevangen vredesonderhandelingen. Er werd stilzwijgend 'n wapenstilstand gesloten - niet zonder voorbehoud aan de Laps-kant, om de strijd weer aan te vangen zodra de nieuwsgierigheid naar de oorzaak van Pennewips komst bevredigd zou zijn. Juffrouw Laps kon de man aanzien dat ie iets gewichtigs had mee te delen. De pruik riep duidelijk moord en brand en daar hield ze van, die goeie juffrouw Laps.

- Goeienavond, juffrouw Pieterse, ik ben uw onderdanige dienaar. Maar ik zie, gij hebt gezelschap...

- Dat is niks, meester. Komt u maar binnen en gaat u maar zitten.

Het gezelschap was *niets*. Er heerst toch een zonderling soort beleefdheid op Burgerstand III, 7, b-1, (Pp).

- Wilt u een koppie saliemelk meedrinken, meester?

- Juffrouw Pieterse, zei de man op waardige toon, ik ben niet gekomen om saliemelk te drinken!

Pennewip kuchte ernstig. Hij keek het gezelschap rond, haalde 'n rol papieren tevoorschijn, trok z'n pruik scheef, en sprak:

- Juffrouw Pieterse! Gij zijt een brave, fatsoenlijke vrouw en uw man... verkocht schoenen...

Juffrouw Pieterse keek juffrouw Laps aan met een zegevierende blik.

- Ja meester, dat deed ie!

- Val me niet in de rede, juffrouw Pieterse. Uw overleden echtgenoot verkocht schoenen. Ik heb uw kinderen op mijn school gehad van zó groot af tot de belijdenis aan toe. En ik

vraag u, juffrouw Pieterse, of gij klachten hebt, ik bedoel: gegronde klachten over de wijze waarop ik - met behulp van mijn echtgenote - aan uw menigvuldige kinderen onderricht heb gegeven in lezen, schrijven, rekenen, vaderlandse geschiedenis, psalmzingen, breien, merklappen borduren en godsdienst?

Akelige stilte. De benedenburen hadden reden tot tevredenheid.

- Gut nee, meester, ik heb geen klachten, maar...

- Zo? Geen klachten dus! Welnu, dan verklaar ik u... waar is uw zoon Wouter?

- Wouter? 't Is waar ook... - Is ie nog niet thuis, Trui? - Wouter is uit wandelen, meester, met de Hallemannetjes. Dat zijn heel fatsoenlijke kinderen, meester, en ze wonen...

- Zo... met de Hallemannetjes... die op de Franse school gaan! Zo...ei! Ei... zo! Het is dus van de Hallemannetjes dat men zulke dingen leert... Van de Hallemannetjes... III, 7, a-1... misschien a... ja, wie weet... het kan wel II wezen... of zijn... want dat is hetzelfde. Juffrouw Pieterse - het kan niet anders - zedeloosheid, verderf... op de Franse school... Welnu juffrouw Pieterse, ik zeg u dat uw zoon...

De meester keek rond, alsof ie de ademloze stilte wilde inzuigen die 't gevolg was van z'n spookachtige mededelingen. Juffrouw Laps haastte zich om de zegepralende blik van zo-even met woeker terug te geven aan de ongelukkige gastvrouw, die weer grote behoefte had aan haar *eau-de-la-reine* ("Lodderijn, Trui!"), niet zozeer omdat ze iets ongunstigs horen zou over Wouter, "die jongen" die 'r altijd zoveel verdriet deed, als wel uit ergernis dat juffrouw Laps getuige was van een beschuldiging die ze beslist zou

aangrijpen als wapen in de zoölogische strijd. Dat gebeurde dan ook:

- Heb ik 't niet gezegd? Van Wouter komt nooit iets terecht. Men begint met 'n bijbel en eindigt met... wat anders. Nou meester, mij verwondert het niet! Wat kun je ook verwachten van 'n familie, waar...

Juffrouw Pieterse begreep met bliksemsnelheid dat zich 'n gelegenheid voordeed om 't prijsgegeven terrein terug te winnen. Stoffel had gezegd: "t Staat in 'n boek..." En wat in 'n boek staat, hoort een meester te weten, en dus...

- Meester, riep ze, is 't waar of niet, dat juffrouw Laps 'n zoogdier is?

Pennewip keek over z'n bril heen en beschreef 'n langzame kring met z'n blik, 'n blik die overal vooruitgestoken hoofden ontmoette, met lange halzen, open monden en ingehouden adem. Vooral juffrouw Laps had iets dreigends in gezicht en houding, dat uitdrukte: "Antwoord of sterf, ben ik een zoogdier?"

- Tot wie heb ik het genoeg te spreken? vroeg Pennewip, daarmee de schijn wekkend dat de eventuele dierlijke hoedanigheid van juffrouw Laps afhankelijk was van haar naam, woonplaats, leeftijd, familiebetrekkingen en beroep.

- Ik ben juffrouw Laps van onder-vóór, zei ze.

- Ah... zo! Juffrouw Laps, gij behoort inderdaad tot de klasse der zoogdieren.

- Maar meester, hoe kunt u zoiets zeggen? Mijn vader was handelaar in granen...

- Juffrouw Laps, antwoord mij, waarin wóónt gij?

- Waarin ik woon? Wel... in m'n kamer, beneden... twee ramen... vrije opgang...

- Dat was geenszins de bedoeling mijner vraag, juffrouw Laps. De bedoeling was te achterhalen of gij behoort tot de bijzondere klasse van levende wezens, welke zich ophouden in een oesterschelp? Juffrouw Laps moest erkennen dat ze niet gewoon was verblijf te houden in een oesterschelp. Dit was - geheel terzijde - overigens een illusie van het schepsel.

Maar de meester vervolgde: Kunt gij leven in het water? Hebt gij kieuwen?

- In 't water? Maar... meester...

Pruik links. Dat beduidde: geen maren. Of leeft gij half in het water en half op het land?

- Meester, hoe zou ik...

Pruik rechts: geen uitvluchten!

- Antwoord mij, juffrouw Laps. Hebt gij koud bloed? Schiet gij kuit?

- Maar meester toch...

De pruike kreeg iets van een stormram, en terecht. Want daar volgde de stormrammige vraag:

- Kunt gij eieren leggen, juffrouw Laps? Ik vraag het u: kunt gij eieren leggen... hè?

Dát kon ze niet!

- Dan zijt gij een zoogdier, juffrouw Laps.

En de pruike ging naar het midden en kwam tot rust. Ze had juffrouw Laps uit het veld geslagen.

Ik stel er belang in te weten hoe de lezer zich 't gezelschap voorstelt na dit verschrikkelijk vonnis, dat geen hoger beroep toeliet. Ook was 'r geen spoor van gratie te bekennen in Pennewips saamgeknepen wenkbrauwen. Pennewip had rechtgesproken en het verbaasde gezelschap beperkte zich tot de uitroep: "Z...ó... ó... ó...!" zonder iemand aan te vliegen, te bekrabben of ander molest aan te doen.

VERVOLG EN SLOT DER DICHTOEFENINGEN

De oplettende lezer die in menskunde geïnteresseerd is, wil natuurlijk graag weten welke oorzaak ons vorige hoofdstuk zo kalm deed eindigen en waarom het saliegezelschap zo vreedzaam berustte in 'n kwestie die eerder aanleiding had gegeven tot de meest hevige ontploffingen?

Ten eerste. Men was al driftig geweest en zodoende een weinig uitgeput.

Ten tweede. Juffrouw Laps, de aanvoester in de strijd, overzag met geniale blik het slagveld en wijzigde haar tactiek. Mét de mogendheden Stotter, Mabbel, Krummel en Zipperman tégen het leger der Pietersens... dat kón. Maar nu het leger der Pietersens gesteund werd door Pennewips meesterlijk gezag, schreef de voorzichtigheid haar voor zich uit de strijd terug te trekken. Want wie verzekerde haar dat ze kon rekenen op haar bondgenoten?

Ten derde. De derde en voornaamste reden van de wapenstilstand was: nieuwsgierigheid. Wie zich opnieuw boos maakte, of boos blééf, of boosheid blijken liet, zou moeten vertrekken. En wie vertrok, zou niet te horen krijgen wat meester Pennewip kwam vertellen over Wouter. Hieruit ziet men voor de duizendste keer, dat alle dingen ook een goede kant hebben.

- Maar meester, vroeg juffrouw Pieterse na een blik op 't overwonnen zoogdier, maar meester, wat heeft Wouter nou eigenlijk uitgespookt?

- Ja, wat heeft Wouter gedaan? informeerde juffrouw Laps die zich verheugde, omdat het

gesprek een andere wending nam, en tevens over de nieuwe misdaad die ze vernemen zou, omdat ze zo godsdienstig was. Want in de godsdienst is de zondaar 'n ding waarop men zich oefent. En juffrouw Laps was zeer godsdienstig, zoals ik al verteld heb.

Precies op 't moment dat Pennewip 'n begin wilde maken met zijn Akte van Beschuldiging, ging de bel... en nog 'ns... "t is foor ons!" en trad de arme delinquent de kamer binnen. Hij was nog bleker dan gewoonlijk en daar was reden toe, want 'r waren vreemde dingen met 'm gebeurd terwijl Fancy hem optilde en meenam...

- Juffrouw Pieterse, mijn school is beroemd tot op Kattenburg en juist dáárom voel ik mij verplicht u bij deze mede te delen, dat ik niet verkies de goede naam van mijn school te grabbel te zien gooien door uw deugniet van een zoon die dáár staat!

De arme Wouter was onthutst en zijn moeder wilde terstond overgaan tot wat zij haar godsdienst noemde en hem een aframmeling toedienen om de meester tevreden te stellen en hem te laten zien dat ook in haar huis deugd en goede zeden op de voorgrond stonden. Maar meester vond het beter het gezelschap te laten weten wat 'r aan de hand was, om daardoor tegelijkertijd het schuldbesef van de patiënt te vergroten.

- Uw zoon, juffrouw Pieterse, behoort tot de klasse der rovers, moordenaars, vrouwen-schenners en brandstichters...

Meer niet.

- Heilige genade! Goeie hemelse gerechtig-

heid! Barmhartige christenzielen nog aan toe!
Och, lieveheremenselijke deugd! Hoe is 't mogelijk!
Wat 'n mens allemaal mee moet maken!

Zo ongeveer - maar ik sta niet in voor de juistheid - klonk de stortvloed van uitroepen waaronder de tienjarige rover, moordenaar, vrouwenschener en brandstichten bedolven werd. Arme Wouter.

- Ik zal u 'n stuk voorlezen van zijn hand, zei meester, en wie daarna nog twijfelt aan de verdorvenheid van deze knaap...

Het hele gezelschap beloofde dat men 'r niet aan twijfelen zou. Het stuk dat de meester daarop voorlas, was dan ook van dien aard, dat twijfelen moeilijk werd, en ikzelf, die Wouter heb gekozen tot mijn held, zal moeite hebben de lezer ervan te overtuigen dat ie niet zó slecht was als ie tevoorschijn kwam uit z'n vreselijke...

ROVERSLIED

Met mijn zwaard
Op het paard

En mijn helm op het hoofd

Erop in? En de vijand de schedel gekloofd
En vooruit!

- Christenzielen, riep het hele gezelschap, is ie gek geworden?

En vooruit!
Op de weg

Langs de heg

Met een houw en een stoot

De dragonders verjaagd, en de markgraaf gedood...

- Lieve goeie god, wat heeft ie toch tegen die

markgraaf? jammerde moeder.

Om de buit!

- Zie je, 't is om de buit, zei juffrouw Laps, ik zeg maar altijd: Men begint met een bijbel, en....

En die buit
Is mijn bruid...

- Heb je van z'n leven... z'n bruid... hij is net z'n melktanden kwijt!

En die buit
Is mijn bruid
Mij gekocht met m'n staal...
- Met z'n st... a... a... !!

En die buit
Is mijn bruid
Mij gekocht met m'n staal
En ik voer, als een veer, met mij haar in 't zaâl
Naar de grot...

- Hemelse genade, wat wil ie in die grot uitvoeren?

Als de wind
Zo gezwind
Jaag ik voort met mijn vracht
En ik sla op haar schreien en kermen...

- Och, lieve help, 't mens kermt ervan!

En ik sla op haar schreien en kermen geen acht
Wat genot!

- Dat noemt ie genot. Ik word 'r koud van!

En dan weer
Op en neer
Rechts en links door het land...

- Lieve Jezus, daar gaat ie weer!

En dan weer
Op en neer
Rechts en links door het land
Hier een villa verwoest, daar een klooster
verbrand
Tot vermaak!

- De hel zit in die jongen... tot vermaak!

En dan voort
Weer gespoord
Naar een nieuw avontuur...

- Alweer? Waar wil ie in godshere-naam nu
weer naar toe? 't Is om wat van te krijgen...

En dan voort
Weer gespoord
Naar een nieuw avontuur
En mijn reisweg getekend met bloed en met
vuur
Om de wraak...

- Goeie god, wat hebben ze 'm aangedaan?

Want de wraak
Is de taak
Van de koning van 't woud...

- Is ie razend? Wat nou: koning? Ik zál 'm
koningen!
Want de wraak
Is de taak

Van de koning van 't woud...
Die, alleen tegen allen, zijn scepter behoudt

- Wat is dát voor een ding?

Die, alleen tegen allen, zijn scepter behoudt
En banier!

Op, hoezee...
Wie gaat mee?
Nu geen schepsel verschoond
Nu de mannen gehangen...

- Lodderijn! Trui, je ziet dat ik...

Nu de mannen gehangen, de vrouwen...

- Lodderijn... lodderijn!

...de vrouwen gehoond...

- Lodderijn, lodderijn, lodderijn... Trui!...

...de vrouwen gehoond
Voor plezier!

- Voor plezier, herhaalde de meester op 'n
graftoon, voor plezier. Hij... doet... die... din-
gen... voor... zijn... plezier!

Het hele gezelschap lag in zwijm. Ook Stof-
fels pijp was uitgegaan. Maar Wouter had iets
kalms over zich, en toen zijn moeder hem ge-
noeg geslagen had om haar bezinning terug te
krijgen, legde hij zich niet ontevreden neer in
een hoekje van de achterkamer, waar ie weldra
insliep om te dromen van Fancy.

NA DE CATASTROFE

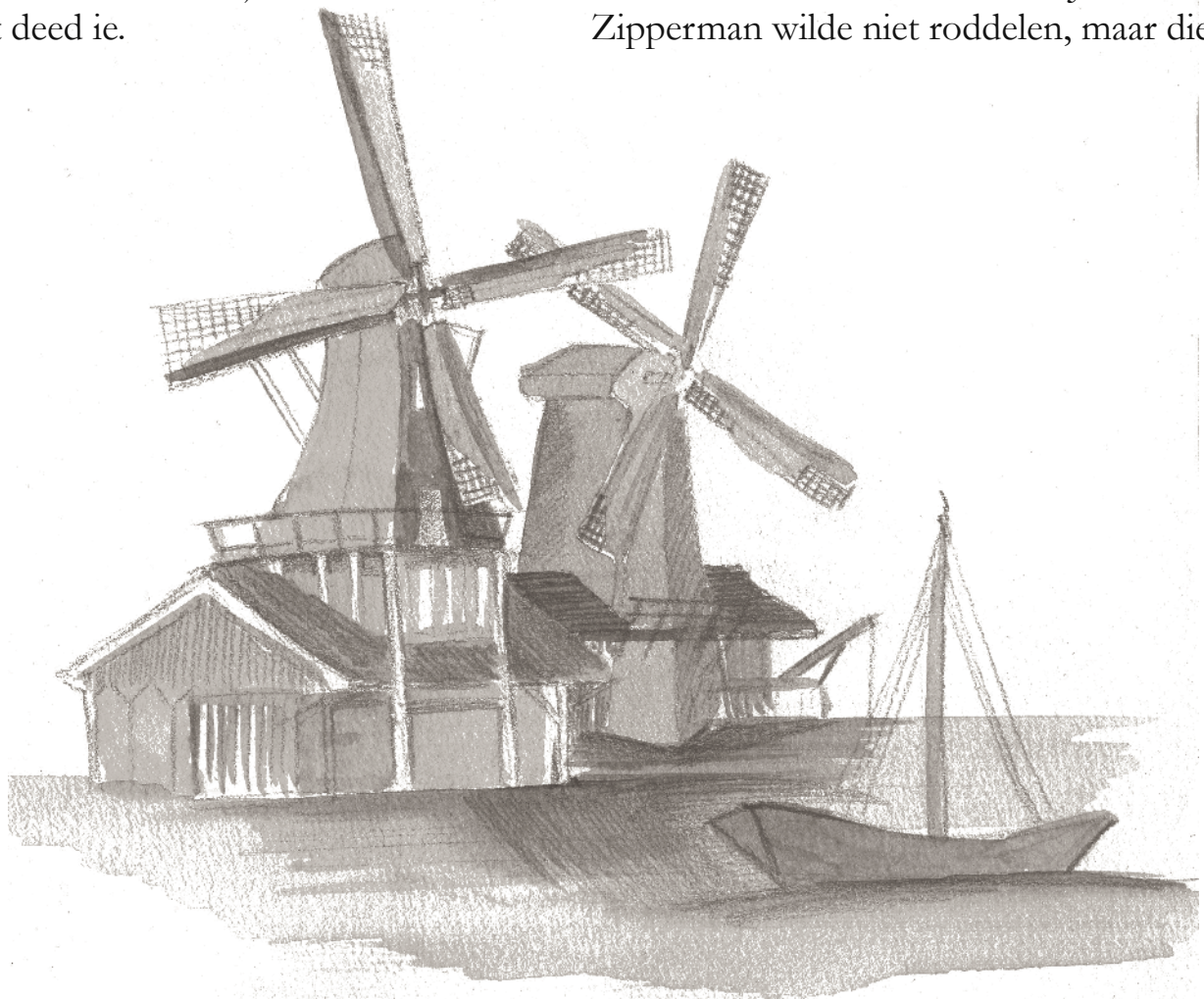
De volgende dag was 'r een hoop teruggekeerd tot de oude orde van zaken en om niet de schijn van lomphed op me te laden als zou ik me niet meer bekommeren om de personen met wie we zo'n gezellig avondje hebben doorgebracht, stip ik graag aan dat juffrouw Mabbel weer aan 't bakken was gegaan en vrouw Stotter weer aan het bakken.

Meester Pennewip hield zich, zoals gewoonlijk, bezig met het fatsoeneren van onze aanstaande grootouders; en zijn pruiik verlangde reikkrullend naar de zondag.

Klaasje van der Gracht had de prijs gekregen voor het mooiste vers met een plechtig: "Ga zo voort, mijn zoon!" En, helaas, dat deed ie.

Juffrouw Krummel vroeg haar man of ze werkelijk 'n zoogdier was en meneer Krummel die veel levenswijsheid had opgedaan aan de beurs, antwoordde na enig overleg, dat ie van zulke praatjes nooit meer geloofde dan de helft.

Juffrouw Zipperman was verkouwen en kon al snotterend niet verdragen dat juffrouw Laps zo hoog had opgegeven van d'r deugdzaamheid en d'r vader "in de granen". De oude Laps, beweerde zij, was niet *in* de granen geweest, maar d'r *onder*. Hij had ze namelijk gedragen, in een zak, op z'n hoofd, wat iets heel anders is dan granen verkopen - want wie wat verkoopt staat natuurlijk veel hoger dan wie wat draagt. En wat juffrouw Laps d'r deugd betrof, over die deugd had ze beter kunnen zwijgen, want iedereen wist van die historie met die brievenbesteller, die zulke zware bakkebaarden had. Juffrouw Zipperman wilde niet roddelen, maar die

brievenbesteller keek nog altijd naar boven als ie voorbijging... dat deed ie!

Juffrouw Pieterse beredderde haar huishouden en botvierde haar godsdienst op haar kinderen, die in stilte wensten dat ze geboren waren bij de Alfoeren, de Dajaks of andere primitieve gelovigen, waar de godsdienst minder pijn opleverde aan het zitvlak.

En Wouter?

Wouter was nog altijd in afwachting van de straf die hij zo ruimschoots verdiend had, want z'n moeder had 'm te kennen gegeven dat de aframmeling van de vorige avond maar een voorlopige godsdienstoefening was geweest en dat de eigenlijke straf voor z'n zonden verstrekt zou worden na een gesprek met de huisdominee.

Intussen wist Wouter niet wat ie moest aanvangen. Naar school gaan, mocht ie niet. Meester had het hem uitdrukkelijk verboden. Wandelen mocht ie ook niet. "God weet wat je uitvoert, als ik je uit het oog verlies," zei z'n moeder, die bang was dat ie weer kloosters zou gaan brandschatten, maar die 'm eigenlijk alleen verbood uit te gaan, omdat ie erom gevraagd had. Want zij meende, als velen, dat het voor ondeugende kinderen nuttig is om in alles gedwarsboomd te worden.

Als Wouter sluw was, had ie zeker voorgewend dat ie dolgelukkig was op z'n donkere achterkamer, want dán had z'n moeder 'm zeker naar buiten gejaagd, zodat ie een bezoek had kunnen brengen aan z'n molens.

Maar Wouter was niet sluw. En dus zat ie in de donkere achterkamer, die overigens niet alleen donker was, maar ook nog 'ns vuil en bekrompen en gevuld met alle dampen die de

dagelijkse atmosfeer bepalen van III, 7, b-1, (Pp).

Als een loden domper drukt zo'n kamer 'n kind op 't hart.

PLECHTIG BEZOEK VAN DE HUISDOMINEE

De huisdominee was eigenlijk maar 'n beunhaas in 't vak. Hij behoorde namelijk tot de klasse der catechiseermeesters en ziekenbezoekers en verhiel zich tot 'n echte dominee als 'n uitwipper van eksterogen tot 'n afgestudeerde geneesheer. Maar voor de eksterogen van III, 7, b-1, (Pp) was ie bekwaam genoeg en daarom mocht ie Wouter komen kapittelen.

Juffrouw Pieterse had 'n schoon jak aangedaan. Stoffel had pijpen klaargelegd en 'r was een stoel klaargezet voor juffrouw Laps die gevraagd had of ze het stichtelijk moment zou mogen bijwonen. De jongejuffrouwen waren uitgegaan om de kamer niet te vol te maken, want de huisdominee had de gewoonte geweldig met z'n armen te zwaaien als ie indruk wilde maken.

- *Jonchelinch...* sprak de man, die meteen met indruk maken scheen te willen beginnen.

- *Jonchelinch...*

Het is zeer opmerkelijk hoe het geloof en de genade invloed hebben op de uitspraak van de meest gewone woorden. De huisdominee zou nooit gesproken hebben over een *lanche* preek of over *jonche* doperwtjes, maar de heiligheid verandert alles. Niet alleen de uitspraak, maar ook de constructie van woorden en zinnen, ja de hele taal verandert door het geloof. Zelfs in hoesten en niezen moet de genade zich openbaren, anders klopt er iets niet. Let maar 'ns op hoe een dominee zijn neus heel anders snuit dan iemand anders.

- *Jonchelinch*, gij zijt diep gezonken...

Juffrouw Laps knikte instemmend en

Stoffel zoog aan zijn pijp met een uitdrukking van onbeschrijflijke godzaligheid. Juffrouw Pieterse hield een punt van haar voorschoot in gereedheid voor als ze huilen moest.

- *Jonchelinch*, of juist gezegd: jonche dochter... Het gezelschap keek verbaasd, en dacht aan een vergissing...

- *Jonche dochter*, door mijn hoochepriesterschap... in de Here... zeg ik u, jonche dochter, dat gij gelijk zijn aan de hoer van Babylon, die hoereerde met de koningen der aarde...

Lezer, haal uw neus niet op voor deze juiste weergave van de woorden van de huisdominee. Ik geef graag toe dat ik, die geen christen ben, onmiddellijk de deur zou wijzen aan iemand die zich in mijn huis zulke uitdrukkingen zou permitteren, maar christenen mogen zich nu eenmaal niet beklagen als men hen toespreekt met teksten uit hun eigen bijbel. Juffrouw Laps had zelfs graag wat meer gehoord over de reputatie van die Babylonische vrouw. Zij trok 'n gezicht dat te kennen gaf dat zij nooit in Babylon geweest was, zodat niemand haar iets zou kunnen verwijten. En Juffrouw Pieterse en Stoffel waren zo vertrouwd met de onbeschoftheden van de tale Kanaäns, dat ze zich geenszins verbaasd of ontsticht voelden. Wel vonden allen het vreemd dat de huisdominee allerlei kapitale misdaden uit Wouters zondenregister - brandstichting, roof, moord en doodslag, vrouwenhoon - oversloeg om de jongen meteen te beschuldigen van "hoererie met de koningen der aarde".

- Wouter heeft... probeerde juffrouw Laps, maar de man viel haar meteen in de rede.

- Zwijg, o gij, lichte vrouw van de muren van Jericho... gij die een huis van ontucht bewoont op de wallen van de stad...

- Maar dominee, riep moeder Pieterse, de juffrouw woont onder-vóór...

- Ja, en mijn vader was...

- Houd op met uw gezwatel... ik zeg u allen: dit meisje is diep gezonken...

- Maar dominee... Wouter is een jongen!

- Zwijg, en hoor de woorden des hoochepriesters! Ik zeg u, dat zij is weggezonden in een poel van ongerechtigheid...

- Maar dominee...

- Laat 'm begaan, fluisterde juffrouw Laps, hij zal met een omweg wel weer bij Wouter uitkomen... dat doen ze wel vaker.

En daar had juffrouw Laps gelijk in.

- Dit meisje, ging de huisdominee verder - en wij moeten de wijsheid bewonderen van de dochteren des huizes, want hij had 'r erg veel ruimte voor nodig - dit meisje is... een meisje! Om heel duidelijk te zijn: ze is een vrouw! Ja, ze is een vrouw... en ze heeft gehoereerd...

- Och lievechristenzielen, ik kan 'r geen wijs uit worden!

- Ik wel, zei juffrouw Laps, ik begrijp 't heel goed.

- Ja, slang... gij begrijpt me! Maar uw verdorvenheid...

Juffrouw Laps had allang opgemerkt dat de huisdominee zich bij voorkeur tot haar wendde. Ze had dit opgenomen als 'n hulde aan haar diepe kennis van het geloof, maar ze wilde toch graag protesteren tegen de mening dat "verdorvenheid" haar individuele eigendom zou zijn.

- Jazeker, dominee, verdorven zijn wij allen... allen zonder onderscheid... maar...

- Zwijg, goddeloze vrouw van Babylon... en vertrek uit uw zondige woning op de muren der stad... gij zijt verdoemd...

- Hè? vroeg juffrouw Laps, nu toch wat beledigd.

Want de vromen hebben geen problemen met verdorvenheid en verdoemenis als men die dingen collectief uitdeelt, maar ze worden boos als men verklaart dat er iets hapert aan hen persoonlijk.

- Hè... hoe bedoelt u dat, dominee?

- Ik zeg, dat gij verdoemd zijt, gij hebt gehoereerd met de koningen der aarde...

Tot zover geen probleem. Het hoereren met koningen heeft iets deftigs, en schaadt niet. Maar dominee vervolgde:

- Gehoereerd met de koningen der aarde en met de brievenbesteller die zulke dikke bakkebaarden heeft...

Dit was érg dan "zoogdier".

Vóór juffrouw Laps de tijd kreeg om haar eer te herstellen door de man Gods te verscheuren, vloog Leentje de kamer in:

- Die vent is dronken, juffrouw, hij is stomdronken... hij heeft geborreld in 't café op de hoek... tot ze 'm daar de deur uitgegooid hebben...

Stómdronken was de dominee niet, zoals we gehoord hebben, maar dronken was ie. In het café op de hoek had ie ook al zitten raaskallen. en Leentje, die al zo'n vermoeden had, was zich daarvan gaan vergewissen om door 't aan de kaak stellen van 's mans toestand de tuchtiging van Wouter te bekorten. Bij dit plan werd zij geholpen door de huisdominee zélf, die in 't wijnhuis had horen spreken over juffrouw Laps en haar

brievenbesteller, en zich daardoor in het huis van juffrouw Pieterse vergist had in de patiënt die ie diende te behandelen.

Niet zonder moeite beschermden men de huisdominee tegen de woede van juffrouw Laps. Stoffel hielp de man de trap af en leverde hem over aan een groep spottende straatjongens. En juffrouw Pieterse sprak:

- Maar wat doen we nou met Wouter?

Stoffel begreep, bij ontstentenis van de huisdominee, dat hij zelf maar een preek moest houden. Hij behandelde Ezechiël, deed er wat Mattheus bij, stapte over op Daniël en besloot met Paulus, een Onze Vader en de Heilige Geest.

- Heel goed, zei juffrouw Laps, maar nu de straf!

Want de vromen zijn niet snel tevreden.

- Water en brood, stelde Wouters moeder voor, of... wat zou je denken van de Openbaring? Als we 'm 'ns 'n paar hoofdstukken van buiten lieten leren, van achteren naar voren?

Erg jammer dat dit voorstel het niet haalde. Van achteren naar voren had de Openbaring misschien eindelijk 'ns wat helderheid gekregen....

- Als ik 'm 'ns bij mij in huis nam, juffrouw Pieterse, opperde juffrouw Laps, je zou me kostgeld kunnen betalen...

Wouter rilde.

Ach, ik heb niet te weten kunnen komen, welke marteling er precies voor Wouter uitgedacht werd. Ik denk dat men hem gemakshalve geslagen heeft en dat vind ik - alles in aanmerking genomen - uiteindelijk het beste.

WOUTER KRIJGT EEN BELONING

Wouter was bedroefd en neerslachtig. Zelfs Leentje had moeite om 'm op te vrolijken, omdat ze niet goed begreep wat er met haar beschermeling aan de hand was. Ze kocht van haar schamele loon 'n paar doorgaans zeer welkome pepernoten voor 'm, maar... helaas, Wouters ziel was haar pepernoten ontgroeid en de ontdekking daarvan bezorgde Leentje bittere smart.

- Je moet je niet het hoofd op hol laten brengen, jongen, zei ze, die Fancy, of hoe het schepsel heten mag, heeft je voor de gek gehouden... of je hebt gedroomd...

- Nee, nee, nee, Leentje, het is echt gebeurd. Het is de waarheid, de zuivere waarheid.

- Ik zal 'ns naar die molen gaan, zei Leentje. En dat deed ze. Ze vond de juiste plek en ze zag de balken, de modder, de eenden en het kroos. Alles was er, tot de stank van kachelsintels aan toe, alles... behalve Fancy en haar vertellingen.

En ook Wouter zelf vond Fancy niet meer terug. Tevergeefs wandelde hij met de fatsoenlijke Hallemanntjes als men hem thuis "van de vloer" wilde hebben. Tevergeefs stond ie urenlang aan de leuning van z'n bruggetje en luisterde naar het geklepper van de molens. Ze vertelden hem niets, en zongen niet, en er kwam geen Fancy. En bedroefd ging ie naar huis.

Maar als ie door het venster alle mooie

sterren zag, die zo vriendelijk tintelden alsof ze hem toewenkten moed te houden, werd z'n stemming beter. De treurigheid bleef, maar was minder bitter. Ze ging van verdriet over in heimwee, in zoet verlangen, en met betraande ogen, maar niet wanhopig meer, riep hij fluisterend:
"Fancy, Fancy!"

Na lang beraad en na veel beloofde beterschap, had meester Pennewip zich laten vermurwen en de roverhoofdman-vrouwenhoner weer in genade aangenomen. Wouter mocht weer naar school om zich te oefenen in verzenmaken, schoonschrijven, werkwoorden, Hollandse graven en verwante wetenswaardigheden.

Juffrouw Pieterse intussen nam een andere huisdominee, omdat de vorige "behoorde tot de klasse der wijnzuipers" en Wouter werd op catechisatie gedaan bij een echte man Gods die na kerktijd uit een boekje "vragen overhoorde". De titel van het boekje weet ik niet meer, maar de eerste regels waren:

1e vraag: Vanwaar hebt gij alles, en alles wat er is, uw oorsprong?

Wouter had graag willen zeggen: "Tja... van mijn moeder..." maar in het boekje stond:

Antwoord: Van God, die alles uit het Niet heeft voortgebracht.

2e vraag: Hoe weet gij dit?

Antwoord: Uit de Natuur en uit de Openbaring.

Wouter begreep dit niet, maar goedig en volgzzaam als ie was, antwoordde hij

trouwhartig wat er in z'n boekje stond. En hoewel het hem speet dat de plezierige schoolvrije zondag, zo uitnemend geschikt om te wandelen, bedorven werd door het opzeggen van koningen van Israël, en hoewel hij jaloers was op de Joden die telkens werden "weggevoerd" - een ongeluk dat hém juist heel prettig leek - schikte hij zich met vroom geduld, en was hij zeker niet de minste van de leerlingen der zaligheid. Dus kreeg ie, toen het jaar om was, een boekje met driehonderdvijfenzestig bijbelteksten, éénentwintig gebeden, evenveel dankzeggingen, een Onze Vader, de tien geboden en de artikelen des geloofs. Voorin stond op een ingeplakt blaadje:

ter beloning
aan WOUTER PIETERSE
omdat hij
de lessen in de Noorderkerk
wel
heeft opgezegd
en
ter aanmoediging
om
ter ere Gods
op
de ingeslagen weg
voort te gaan

En daaronder stonden de namen
van de Dominee
en een Ouderling.

GROTE VERANDERINGEN BIJ DE FAMILIE PIETERSE

Ik vermoed dat jufvrouw Pieterse een erfenis had gekregen. Want de Pietersens verhuisden opeens naar een "fatsoenlijker" buurt en de jonge juffrouwen gingen niet meer om met de meisjes met wie ze op handwerkles geweest waren. Broer Louwtje zou voortaan Laurens heten. Zulke dingen horen bij erfenissen en bij verhuizingen naar een betere locatie. En er waren nog andere nieuwigheden. Leentje werd plechtig uitgenodigd haar verleden deelwoord "gezeid" te veranderen in "gezegd", want zo deden de nieuwe burens het ook.

- Je mot niet zeggen *gezeid*, Leentje, je mot zeggen *gezegd*. Onthou 't nou en laat ik niet nog 'ns hoeven uitleggen... en snuit je neus!

In Wouters hart was 't beeld van Fancy vervaagd. Hij wist niet meer precies te bepalen welke beelden hem in z'n twaalfjarige leven waren voorgetekend door de nuchtere werkelijkheid en welke door zijn fantasie, die trouwens net zo goed *werkelijkheid* was.

Beelden en kleuren liepen door elkaar heen en na lang staren, na vermoeiend zoeken, na vergeefs proberen in z'n hart te kijken, voelde hij iets als afmatting en moedeloosheid. Als ie ouder geweest was, zou ie waarschijnlijk slechte verzen hebben gemaakt vol tranen en onmachtig verdriet, maar omdat 't hem ontbrak aan de handigheid om weemoed te voorzien van rijm en metrum, zweeg de arme jongen en droeg ie helemaal alleen de ergernis over de wanorde in zijn binnenste.

Hij wist zelfs niet dat ie verzen maken kon. Hij geloofde heel goedig dat zijn *Roverslied* beneden de maat was en hij groette Klaasje van der Gracht met een soort van eerbied. Dat ie verzen maken kon, ontdekte hij door juffrouw Laps. En hij wist niet wat ie hoorde.

Het mens had "een oom, die volgende week jarig is". En ze legde een staatsiebezoek af bij de Pietersens om te vragen of Wouter een "aardigheidje" wou maken voor die gelegenheid. Ze had er 'n ons toffees voor over.

- Maar juffrouw Pieterse, u moet hem zeggen, dat het godsdienstig moet zijn en dat m'n oom weduwnaar is. Ziet u... dat moet ie erin zetten. En het liefst op de muziek van psalm 103, dan kunnen we het zingen, want m'n oom heeft die psalm op een liertje...

De begaafde lezer begrijpt dat juffrouw Laps niet sprak over de lier van Apollo. Ze bedoelde zo'n draaiorgeltje dat 'n jengelend geluid geeft.

Juffrouw Pieterse zou 't aan Wouter overbrengen, maar overlegde eerst met Stoffel hoe ze haar verzoek of bevel zou inkleden, opdat Wouter niet naast zijn schoenen zou gaan lopen. Want dat haatte ze "als de dood... bij een kind."

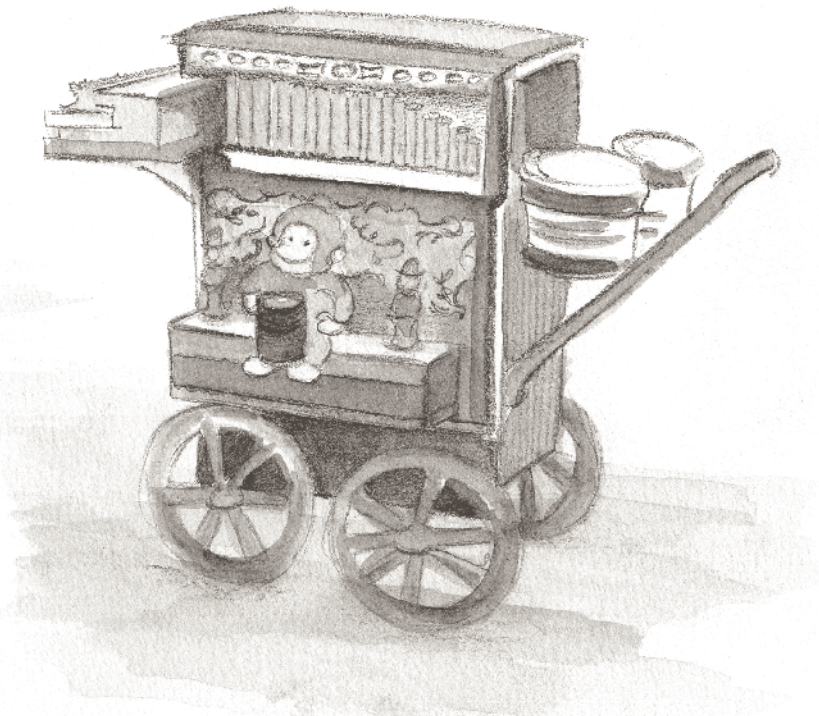
Ik ook, als 't niet gepast is, en dus oneerlijk. Dan vind ik snoeverij zeer af te keuren, maar niet alleen bij kinderen.

- Kende je je les, Wouter?

- Nee moeder. Ik moest dertien bergen in Azië opnoemen, en ik wist er maar negen.

- Waar betaal ik dat schoolgeld voor? Denk je dat het geld me op de rug groeit? Wat moet er van jou terechtkomen?

En daar ben ik het helemaal mee eens. Wat moet er terechtkomen van iemand die niet weet hoe allerlei bergen heten, die hij nooit zal hoeven te beklimmen?

FEMKE

De opdracht om 'n vers te maken, streelde Wouter. Juffrouw Pieterse en Stoffel hadden zich tevergeefs beijverd om hun waardering voor zijn talent te omzwachtelen met geringschatting. De arme jongen schrok van genoeg toen ie ontdekte dat men meende "dat hij iets kon". Hij had zó vaak gehoord dat ie eigenlijk niks was en nooit *iets* worden zou... dat ie nauwelijks oog had voor de pogingen die z'n moeder en z'n broer in het werk stelden om hem te doen geloven dat de dichtopdracht eigenlijk een straf was voor z'n gebrek aan kennis van de namen van bergen.

- Denk aan een behoorlijke afwisseling van liggende en staande regels, zei Stoffel, en je moet er iets over God in zetten...

- Ja, en dat ie weduwnaar is, voegde moeder toe.

- Haar oom... verbeterde Stoffel, en alle regels moeten even lang zijn.

Wouter had er wel zin in. Hij ging naar de achterkamer, nam een lei en schreef. Maar mooi was 't niet. Ook kon ie maar niet verder komen dan: *Een weduwnaar van God... O God, een weduwnaar...*

Hij vroeg aan Leentje of zij wist wat liggende en staande regels waren. En omdat zij 't ook niet wist, besloot ie om 't "morgen nog maar 'ns te proberen. Misschien zou 't dan beter gaan." Dat vond Leentje ook.

Wouter ging naar de Aspoort, zocht het bruggetje en begon daar bitter te schreien.

- Ga 'ns kijken, wat er met dat jongetje is, hoorde hij 'n vrouw zeggen tot een meisje

van veertien of vijftien jaar, het kind heeft zeker iets verloren...

- Heb je wat verloren, jongeheer?

Wouter keek op en schrok. Het was of ie dat gezicht herkende. Het deed hem denken aan Fancy.

- O, nu komt alles weer goed... nu jij er bent. Ik heb zo naar je verlangd...

- Naar mij, jongeheer?

- Ja, ja, ja! Ik wist niet dat ik naar je verlangde... maar nu weet ik het... O, vertel me alsjeblieft hoe ik een vers moet maken?

Het meisje, dat met haar moeder wasgoed te bleken legde op het gras, keek Wouter verbaasd aan. Ze liep terug naar haar moeder en zei niet te weten wat 't kind mankeerde. Maar dat er iets aan hem haperde, was zeker.

- Hij ziet eruit of ie geschrokken is, zei ze.

- Geef 'm maar wat te drinken, Femke!

Het meisje haalde uit 'n klein huisje wat water, dat ze Wouter aanreikte in een theekopje. Wouter begon te begrijpen dat ie zich vergist had. Maar er was iets zo goedaardigs in het voorkomen en in de manier van doen van 't meisje, dat hij zich tot haar aangetrokken voelde, ook al heette zij niet Fancy, maar Femke.

Femke wees Wouter een omgekeerd mandje aan om op te zitten, en vroeg hem haar te vertellen wat de oorzaak was van zijn verdriet. Wouter deed dat zo goed en kwaad als hij kon, terwijl moeder en dochter zich bezighielden met de "bleek".

- Misschien kan ik je wel helpen, jongeheer, zei de moeder, want m'n man heeft een aangetrouwde neef, die weduwnaar is...

- Ja juffrouw... maar de liggende regels. En God moet er ook in...

- Dat zal vast wel jongeheer, maar nu moet

je opstaan, want ik heb het mandje nodig.

Wouter stond haastig op, alsof ie bang was misbruik te maken van de geboden gastvrijheid. En de vrouw vertrok na een ernstige vermaning aan Femke om goed op de bleek te passen en haar te roepen als er kwajongens kwamen. Want dat gebeurde wel 'ns, zei ze.

- Voel je je al wat beter, jongeheer? vroeg de vriendelijke Femke.

- O ja, antwoordde Wouter, maar ik weet nog steeds niet wat ik met dat vers moet doen. Je moet bedenken, dat het rijmen moet, Femke, dat alle regels even lang moeten zijn, dat ze moeten liggen en staan... want dat heeft m'n broer gezegd, die schoolmeester is...

Femke dacht na, en zei opeens: "Ken je Latijns?" alsof Wouter daarmee geholpen zou zijn.

- Ach nee...

- Och, dat doet er ook eigenlijk niet toe, riep ze, het Nederlands staat er naast... ik zal je helpen. Wil je even op de bleek passen?

Wouter beloofde het en Femke liep naar huis.

Er kwamen een paar jongens aan, die met stenen gooiden. Wouter, in diep besef van z'n verantwoordelijkheid voor de bleek, riep dat ze daarmee op moesten houden. Toen werd het erger. Ze kwamen dichterbij en plaagden de kleine bewaker door over het wasgoed te lopen. Wouter kreeg 'n gevoel of ie Femke zelf zag mishandelen en vloog dapper op de bleekvandalen aan. Maar hij was de sterkste niet en zij waren met z'n tweeën, zodat ie waarschijnlijk bezwaken zou zijn als z'n vriendin niet teruggekomen was. Femke verjoeg de ondeugende aanvallers. Toen ze zag dat Wouters lip bloedde, gaf ze hem

een zoen. Het hart van de jongen tintelde. Zijn ziel steeg op naar onbekende verten, hij kreeg weer - voor het eerst na lange tijd - dat prinselijke gevoel als na het lezen van Glorioso. Z'n ogen flonkerden en de arme jongen, die huilde omdat hij geen vers kon rijmen, voelde de warme stralen van gevoel, van verbeelding en van moed, die van 'n mens 'n dichter maken.

- O Fancy... Fancy... sterven voor jou... sterven met zo'n kus op de lippen!

Het speet hem dat de jongens weg waren. Al waren het er tien geweest, hij was niet bang meer voor een ongelijke strijd.

En Femke, die nooit dichterlijke ontboezemingen gehoord had, begreep hem terstond, omdat ze een onbedorven meisje was. Zij voelde Wouters ridderlijkheid en ze voelde tevens dat ze een dame was, die ridderlijkheid belonen kon.

- Je bent een lieve, lieve jongen, zei ze en greep zijn hoofd met beide handen, en kustte hem weer, en nog 'ns... op een manier alsof ze 't meer gedaan had. Wat toch niet waar was.

- En nu moet je 'ns kijken in dit boekje. Er staan verzen in, Misschien kan 't je helpen voor je tante...

- Ze is m'n tante niet, antwoordde Wouter, maar 't boekje wil ik wel zien.

Hij legde 't op de leuning en begon te lezen. Femke, groter dan hij, had een arm om z'n hals geslagen en wees hem met de andere hand, wat hij lezen moest. Wat een lief schilderij!

- Kijk maar, die regels zijn even lang, zei het meisje,

- Ja, maar ze rijmen niet.

En Wouter las:

Allerreinste moeder
Allerzuiverste moeder
Ongeschonden moeder
Onbevleete moeder
Machtige maagd...

- Maar Femke, hoe kan ik dat gebruiken voor mijn vers? Ik begrijp er niets van.

Nu moet ik erkennen dat Femke er ook niet veel van begreep. Sinds vier of vijf jaar las ze dagelijks in dat boekje en ze was altijd tevreden geweest met de beperktheid van haar begrip, maar nu Wouters gebrek aan kennis haar noodzaak om haar geloof te verduidelijken, merkte ze dat ze even onwetend was als hij. Ze voelde zich beschaamd en sloeg het boekje dicht.

- Maar ken je het geloof dan niet? vroeg ze.

- Zó niet, zei Wouter. Ik heb het anders geleerd.

- Maar je gelooft toch in Jezus?

- O ja, dat is de zoon van God.

- Welzeker. En je kent de Heilige Maagd toch wel? En 't vagevuur? En de biecht?

- Gut nee...

- Wil je dat ik je 't geloof leer, Wouter? Dan komen we samen in de hemel.

Nu, dat wilde Wouter wel. En Femke begon: "God schiep de wereld..."

- Wat deed hij vóór die tijd, Femke?

- Dat weet ik niet, maar de mensen zijn slecht geworden door een slang en toen heeft de Paus de slang vervloekt, want de Paus woont in Rome, weet je. En toen is Jezus gekruisigd om de mensen weer goed te maken... dat is lang geleden...

- Ja, dat weet ik wel, zei Wouter. Jezus heeft het jaar veranderd. Hij begon met nul, bij z'n

geboorte.

Dat wist Femke weer niet. Zo vulde de een de wijsheid van de ander aan.

- Jezus heeft de mensen weer goed gemaakt en als je nou maar goed bidt uit zo'n boekje, dan word je zalig. Begrijp je 't, Wouter?

- Nog niet helemaal, want wat is eigenlijk... een maagd?

Femke kleurde.

- Dat is iemand die nooit een kindje gehad heeft...

- Ik? vroeg Wouter verbaasd.

- Nee, malle jongen... het moet een meisje zijn.

- Ben jij een maagd?

- Jazeker...

Femke sprak de zuivere waarheid.

- Jazeker... omdat ik niet getrouwd ben.

- Maar Maria was toch getrouwd... en Jezus was haar kindje.

- Dat is nou juist het heilige, antwoordde Femke. Begrijp je 't nou, Wouter?

Wouter begreep het niet, Maar hij vroeg of ie het boekje mee mocht nemen om erin te studeren. Dat kon niet, want Femke moest het dagelijks gebruiken, zei ze, en Wouter berustte hierin omdat ie voor geen goud de oorzaak zou willen zijn van het bederf van Femkes zaligheid. Maar Femke nodigde hem uit zo dikwijls terug te komen als ie wilde. Dan zou ze hem alles vertellen wat ze wist, en als er iets haperde zou ze 't aan pater Jansen vragen.

Wouter vertrok, na Femke hartelijk gegroet te hebben, De ontmoeting met het meisje, dat geheimzinnige boekje, het zalig worden, zijn gevecht met de wasgoedvertrappers, alles vermengde zich met de gedachten aan 't vers, dat ie maken moest. En – heel merkwaardig!

– er leek ook een verband te bestaan tussen dit alles en zijn dromen van macht en heerlijkheid. Wouter voelde een neiging tot zweven, maar z'n hele omgeving dwong hem te kruipen.

Hij had aan Femke gevraagd, wat God deed voor hij de wereld schiep. Deze vraag namelijk had hem sinds lang beziggehouden. Hij kon zich het niet-zijn niet voorstellen. Toen God aan het scheppen ging, moet hij toch een wil gehad hebben. Wat deed hij met die wil toen er niets was? Wouter begreep er niets van.

Ja, Wouter wilde zo graag weten wat sinds er mensen bestaan, gezocht is door de wijsgeren. 't Was hem niet kwalijk te nemen dat ie bleef vasthouden aan die kinderlijke neiging om zich een begin te denken. En als veel anderen - ouder, maar niet veel wijzer dan hij - wanhoopte hij niet. Eenmaal zou hij dat alles weten, dacht Wouter. Als ie maar net zo gerust was geweest op de afloop van 't vers, dat nog altijd niet op stapel stond. Als dát maar eerst klaar was, meende hij, dan zou hij de oorsprong der dingen ook wel te weten komen. En ondertussen droomde hij van Femke, van haar blauwe ogen, van haar vriendelijkheid, en van die zachte lippen, En van de stem, waarmee ze gezegd had: Je bent een lieve, lieve jongen....

FEMKE ZOEKT

WOUTER

- Maar lieve juffrouw Pieterse, hoe moet het nou met m'n oom? Jullie zijn allemaal uitgenodigd, en ik heb 'm gezegd dat er een vers zou komen.

- Dat ligt moeilijk, juffrouw Laps. Je begrijpt dat het wurm nu geen verzen maken kan, Wat lijkt je van Stoffel? Als we 't hém 'ns vroegen?

- Ik heb er niets tegen, als er maar een vers is. Anders sta ik voor schut.

Stoffel werd uitgenodigd Wouters plaats in te nemen. Hij wilde niet.

- Meester Pennewip misschien? vroeg juffrouw Laps.

- Wie weet, zei juffrouw Pieterse, en ze stuurde juffrouw Laps meteen naar hem toe.

De man keek raar op van het bezoek van het vertoornde zoogdier, maar was weldra gerustgesteld omtrent haar bedoelingen.

- Tot welke klasse behoort uw oom, juffrouw?

- Eh... tot de klasse van... van... bedoelt u weer iets met oesterschelpen en eieren?

- Geenszins, juffrouw. Ik bedoel op welke trap hij staat... ik bedoel... op welke hoogte... als gij deze uitdrukking begrijpt - het is beeldspraak, juffrouw - ik bedoel: op welke trap van de ladder der maatschappij?

- In de granen, meester. Is dat wat u wilt weten?

- Dat is niet voldoende, juffrouw Laps.

Men kan in de granen zijn... als bakker...
als kleinhandelaar... als groothandelaar... als
tussenhandelaar... als...

` - Mijn oom is weduwnaar...

Meesters pruik schoot opzij. En om van
juffrouw Laps verlost te raken, sprak de man:

- Juffrouw Laps, als 't u ernst is uw oom
te bezingen in een godsdienstig lied, zou ik
u aanraden u te begeven naar een van mijn
leerlingen... Klaasje van der Gracht. En
meester Pennewip beduidde haar waar ze dat
wonderkind kon vinden.

Aldus stapte juffrouw Laps naar het genie
van de *vliegende theeketel* in de Peperstraat. Ze
maakte kennis met de oude heer Van der
Gracht, die zich gevleid voelde door haar
bezoek.

Er werd plechtig besloten dat Klaasje nog
diezelfde avond het vers kant en klaar zou
afmaken. En op 't avondje zou ie 't opzeggen.
En, zei z'n vader, dan zou ie een witte das om
hebben met een opstaand boordje.

Wouter, zwak maar niet meer ijlend, lag in
bed. De dokter had hem rust voorgeschreven.
Het kind telde de bloemen op het behang
en dwong zich die anders te rangschikken in
zijn verbeelding. Hij liet ze over elkaar heen
springen en zag er gezichten in... personen...
legers... wolken... och, alles leefde. Het
was vermoeiend, maar hij kon niet anders.
Het was hem of ie werd weggevoerd en
of ie moest deelnemen aan het bal dat de
nachtwind gaf voor de maan. Alles draaide en
warrelde in z'n binnenste. Hij pakte met beide
handen zijn hoofd vast om de afmattende
slingering van zijn gedachten een halt toe
te roepen, maar het hielp niet. Hij barstte
in tranen uit. Hij wist dat alles verbeelding

was, hij wist dat ie ziek was... maar toch...
Schreiend riep hij zacht Femkes naam... zacht
genoeg om niet gehoord te worden door zijn
familie, hard genoeg om wat lucht te geven
aan zijn beklemde hart.

- Wat is dat? riep hij opeens, geeft ze
antwoord? Of is dát ook verbeelding?

Inderdaad, Wouter hoorde zijn naam
noemen en het was Femkes stem!

- Ik wil weten of ik droom, zei het kind,
en hij ging overeind zitten in z'n bed. - Dat
is een rode bloem... en dat is een zwarte... ik
heet Wouter... en mijn broer heet Laurens...
dat klopt allemaal... dus droom ik niet...

En hij luisterde weer en boog zich uit de
bedstee.

- O God... Femkes stem! Ja, ja, zij is het!

Nu was hij zeker. Hij sprong uit z'n bed, de
deur uit, rolde de trap af en viel bewusteloos
neer aan de voeten van 't bleekmeisje, dat in
het portaal beneden een harde strijd voerde
met het gezin van de Pietersens.

Femke had op Wouter gewacht, maar hij was
niet gekomen, De eerste dag was ze bedroefd,
de tweede ongeduldig, de derde ongerust...

- Moeder, ik wil gaan kijken waar dat
jongetje blijft, dat een vers moest maken...

- Ga je gang, meid! zei de moeder, weet je 'm
te vinden?

Femke knikte van ja, maar ze jokte. Ze wist
niet waar Wouter woonde, maar durfde dat
niet te bekennen. Om 't kind op te sporen
waarvan ze de woning niet wist, was moed
nodig, en die moed wilde ze verbergen.
Waarom? Dat begreep ze zelf niet. Liefderijke
daden vervullen ons soms van een zekere
schaamte.

Het meisje kleedde zich zo mooi ze kon

aan en nam het weinige geld mee waarover ze beschikte... een paar stuivers. Gejaagd liep ze onder de Aspoort door en liet zich een winkel wijzen waar men boeken verhuurde. Zo kwam ze terecht in de Hartenstraat. Minder beschroomd dan Wouter - Femke was ouder, had meer omgegaan met mensen en dacht minder na - vroeg ze de onvriendelijke man van de winkel om "het boek van die rover".

- Hè? Hoe is de titel?

- Dat weet ik niet, zei Femke, maar eigenlijk is het me ook te doen om een jongetje dat dat boek gelezen heeft... ik wil er graag voor betalen...

- Scheer je weg, meid! Denk je dat ik hier zit om jongetjes op te zoeken!

Nu werd Femke boos:

- Je hoeft me niet weg te jagen, alsof ik iets verkeerd gedaan heb. Als je 't niet zeggen wilt, mij best... maar ik zeg je dat je erg onvriendelijk bent. En ze wees nogmaals op de schat die ze offeren wilde.

De man draaide bij. Het geld hoefde hij niet. Hij wilde best iemand van dienst zijn, "als men het hem vriendelijk vroeg". Och, Femke zag er zo lief uit, en ze had iets in haar stem dat alle stuursheid wist te bezweren.

De man keek in het register, waar ie al gauw de naam vond die Femke hem opgaf: Wouter Pieterse. Hij gaf haar 't adres en was zelfs bereid haar de kortste weg te wijzen. Maar Femke was de deur al uit en was zelfs vergeten haar neergelegde geld mee te nemen. De man liep haar achterna om het terug te geven, maar had moeite om haar in te halen. Zo hard liep ze!

Bij het opgegeven adres gekomen, hoorde ze dat de familie Pieterse verhuisd was "naar een fatsoenlijker buurt". 't Was nogal ver,

maar het meisje liet zich niet afschrikken. Bij de Pietersens aangeland, werd ze ontvangen met een bars "wat moet je?" van de jonge juffrouwen,

- Och juffrouw, ik wil zo graag weten hoe Wouter 't maakt.

- Wie ben je?

- Ik heet Femke, juffrouw, en mijn moeder is een wasvrouw... maar ik zou graag willen weten hoe het met Wouter is?

- Wat heb jij met Wouter te maken? vroeg moeder Pieterse die op het geluid was afgekomen.

- Och juffrouw... niet boos worden, alstublieft... ik ben zo benieuwd... en mijn moeder weet dat ik hier ben om 't te vragen... o god, juffrouw, vertel me of ie ziek is... ik kan er niet van slapen...

- Je hebt met Wouter niks te maken... ga weg... ik wil dat je weggaat... ik hou niet van volk aan de deur...

- Om Godswil, juffrouw! riep het meisje en wrong zich de handen.

- Die meid is gek. Duw 'r de deur uit, Trui, en gooi 'm in het slot...

Truitje begon het bevel van haar moeder uit te voeren. Mijntje en Pietje maakten zich gereed haar te helpen, maar de moedige Femke hield vol, Ze greep de leuning van de trap en klemde zich vast.

- Gooi 'r de deur uit, die brutale meid...

- O god, juffrouw, ik ben niet brutaal... maar zeg me alsjeblieft of Wouter ziek is! Toe juffrouw, vertel het me. Dan ben ik zó weg! Vertel me toch of Wouter ziek is... en... of... hij... sterven... zal?

Het brave kind barstte in snikken uit. Alleen vrouwspersonen van de soort waarmee zij op dat moment te maken had, konden niet

geraakt worden door het zien van Femkes verdriet. Maar de juffrouwen Pieterse hadden burgerlijke zielen,

Men hoorde boven aan de trap een deur opengaan. Wouter vertoonde zich, rolde de trap af, viel als een bom op de strijdende partijen, en daarna voor Femkes voeten in zwijm.

- Herejesis, die jongen, kermde de moeder en de meisjes keken roerloos toe. Maar Femke tilde Wouter op en droeg hem naar boven. Men wees haar Wouters bed en daar legde zij 't kind neer. Niemand had nog de moed haar te verjagen. Ze schreide en mompelde: "Och, neem 't me niet kwalijk, juffrouw, maar ik kon er niet van slapen... zo dacht ik aan dat kind!"

NOG EEN AVONDJE

De avond is dáár. Leentje past op Wouter en 't huis Pieterse is present bij de jarige weduwnaar.

- Wat een raar verhaal, juffrouw Pieterse, zei de jarige oom. En wat wou ze eigenlijk, dat meisje?

- Gut meneer... dat weet ik niet. Ik heb al honderd keer tegen Sjertrude gezegd dat ik er niks van snap. Stel je voor... een vreemd schepsel, dat de baas komt spelen in je eigen huis... dus ik zeg tegen Mina: gooi 'r toch de deur uit... en toen zei Petró...

- Ik had haar anders flink beet, blufte de dappere Petró en ze toonde een blauwe plek aan haar pols, waaruit ik eerder zou afleiden dat Femke háár had beet gehad...

- Een gemene meid, meneer!

- Een hele gemene meid!

- Oh, wat een gemene meid!

- En hoe bent u uiteindelijk van haar afgekomen?

- Dat viel niet mee... ik zei...

- Nee moeder... ik zei...

- Nee, ik!

- Nee, ik!

- En ik zou wel 'ns willen weten waar de jongeheer Van der Gracht blijft, zei juffrouw Laps. Ja oom, er komt een verrassing...

Juffrouw Pieterse vond het niet prettig dat er werd uitgezien naar iemand anders, als zij iets te vertellen had.

- Eh... en toen zeiden wij... wat zeiden wij ook weer, Sjertrude?

- Moeder... ik zei... dat het een schande was.

- Ja, dat heb ik ook gezegd. Nou... en toen

vroeg dat schepsel om koud water en toen we dat niet gauw genoeg gaven, stond ze op en liep naar de pomp... brutaalweg, net of ze thuis was! En ze pompte... maakte een doek nat en legde die op Wouters hoofd. Ik was ontdaan van zoveel brutaligheid. En ze huilde of 't háár jongen was, meneer. Goed, het kind kwam weer bij en toen gaf ze 'm een zoen... stel je voor: een zoen... waar we allemaal bij waren!

- Ja, riepen de drie dochters, stel je voor... we waren d'r allemaal bij!

- En toen bleef ze nog wat voor z'n bed zitten en praatte met Wouter.

- Waar blijft die jonheer Van der Gracht toch? zuchtte juffrouw Laps. Ja, oom, we hebben een verrassing voor u, hoor...

- En tenslotte ging ze weg... en ze liep als een prinses.

- Ja, net een prinses, verklaarden de meisjes, die niet beseften dat ze de waarheid spraken.

- En ze zei tegen Wouter dat ze terug zou komen. Maar u begrijpt: daar komt niks van in!

De bel ging. Juffrouw Laps sprong overeind... en jawel, de catechiseermeester en zijn zoon stapten de kamer in. Juffrouw Pieterse vond het niet leuk, Ze voelde dat de ster van haar conversatie verbleken zou naast de zon van het vers dat Klaasje mee had gebracht. Wat een ferme pas, wat een houding, wat een stem... en vooral: wat een prachtige witte das en wat een geweldig benauwd opstaand boordje.

- Meneer en juffrouwen, de Here moge u zijn onmisbare zegen schenken op de avond van deze dag! Dit is mijn zoon Klaas... van wie u vast wel gehoord zult hebben.

- Ja oom, er is een verrassing.

- Juist juffrouw, een oprechte verrassing. De gelukwensen aan deze meneer op de heuglijke dag die deze verjaardag voor hem is. Laten wij de Here danken voor het nieuwe jaar dat heden... door zijn genade... want meneer... alle zegen komt van boven... maar dat zult u zelf ook wel weten...

- Ga zitten man, en dankuwel, zei de gastheer, die begreep dat er 'n felicitatie was uitgesproken. Koud buiten?

- Ja, het is frissies. Ik zou het niet "koud" noemen, maar "frissies". De Heer geeft het weer naar zijn welbehagen... en daarom zou ik zeggen: "frissies". Alles komt van boven.

- Och ja, riep het hele gezelschap, alsof er iets geheel nieuws beweerd werd. Ik vraag me af wat er in deze kring gebeurd zou zijn met de arme drommel die zou durven beweren dat sommige dingen van beneden komen. Maar, gelukkig, men was het eens.

- Wel oom, wat dunkt u, zullen we maar 'ns beginnen met de verrassing?

- Ga je gang, nicht. Wat is het?

De dichter Klaas maakte z'n mondje klein alsof ie met z'n lippen een vogeltje te drinken wilde geven, Hij sloeg de ogen neer en speelde met de onderste knoop van zijn vest. Z'n hele gezicht stond naar verzenmakerij. Er zat iets knoeierigs in die jongen... hij leek op een verfrommeld vel papier... nee, op ongestreken linnen... nee, op een gebruikt servet... nee, op ongaar brood...

Wilt u weten op wie de jongen leek? Ga dan maar 'ns naar een vereniging van christelijke jongelingen. Daar zult u de soort vinden die ik bedoel: de bleke stiekemerds, de pierrots van de onanie.

Klaas haalde zijn vers voor de dag. En zijn vader zei:

- Waarde heer, in de Schrift wordt, helaas, niet gesproken van weduwnaars... de Heer zal daarvoor zijn wijze redenen gehad hebben. Wat heeft mijn zoon dus gedaan? Hij heeft een vers gemaakt vol weduwen. Hij heeft er bijna alle weduwen ingestopt die in de Schrift worden genoemd.

- Nou, is dat een verrassing of niet! riep juffrouw Laps.

Klaasje stroopte zijn mouwen op en begon.

Al de weduwen der Heilige Schrift
Zijn vandaag - met dit vers! - een gift
Ter verblijding van het verjaren
Van Godzalige weduwnaren
Juichend, bloeiend in de Heer
Aan Jehova lof en eer

- Dat is nog maar het begin, legde de vader uit.

In Hoofdstuk XXIV, vers 19 staat, vermeld
Dat men een korenschoof voor de
weduwe moet achterlaten op het veld
In de twee volgende verzen wordt van de
weduwe geschreven
Dat ze druiven en olijven krijgt die aan de
boom zijn gebleven
Kapittel XXVI, vers 12 en 13, zegt het
voort
Spreekt weer over de weduwe die te eten
krijgt in de poort
Een hoofdstuk verder laat de Heer door
Mozes getuigen
In vers 19, dat men het recht van de
weduwe niet mag buigen
En Twee Samuel XX, vers 3, spreekt er
uitdrukkelijk van
Dat Davids bijwijken leefden als weduwen
tijdens het leven van haar man.

- Bij... *wat?* vroeg juffrouw Pieterse.

- Bijwijken, juffrouw, antwoordde de oude heer Van der Gracht. U merkt toch wel hoe de jongen alles verwerkt heeft wat te maken heeft met weduwen?

- De regels zijn niet even lang, klaagde Stoffel.

- Ja Stoffel, daar kun je gelijk in hebben... omdat je schoolmeester bent... maar *mij* kan dat niet schelen. Het gaat mij om die bij... die bijw... die bijwijken... Hoe zal ik 't zeggen?

- Juffrouw Pieterse, u moet niet zo vitten, riep juffrouw Laps,

- Precies, zei de catechiseerman, alle zegen komt van boven. Ga maar door, Klaas!

- Nee, ik wil zulke dingen niet horen. Denkt u alstublieft een beetje aan de meisjes!

De meisjes bekeken heel fatsoenlijk hun nagels. Dat wil zeggen dat men heel braaf is, niet weet wat bijwijken zijn, en in weerwil van die onwetendheid openlijk duidelijk maakt dat men nooit iemands bijwif zou willen worden.

- Ga verder, Klaas!

- Nee, nee. Als ik geweten had, dat er zulke dingen gezegd zouden worden, had ik mijn meisjes thuisgelaten...

- Maar juffrouw, 't staat in de Schrift. U gaat zich toch niet verzetten tegen 't woord van de Heer?

- Nee, ik verzet me niet, maar ik wil niets horen wat onfatsoenlijk is. Mijn man...

- Ja, uw man verkocht schoenen, dat weet ik, juffrouw... maar u kunt de Schrift toch niet verwijten...

- Ik verwijt de Schrift niets, maar ik hou niet van dubbelzinnigheid... We gaan, Sjertrude...

U ziet het: juffrouw Pieterse was fatsoenlijk geworden. Vroeger was zij lang niet zo prikkelbaar en haar jonge juffrouwen hadden

zonder walging wel ergere dingen geslikt uit de Schrift. Maar 't verhuizen van 'n zijstraat naar 'n hoofdstraat... en kinderen met Franse namen... en 'n dokter met 'n koetsier met 'n bontkraag... dat zijn allemaal krachten die ons voortstuwen over de paden der fatsoenlijkheid.

WOUTERS PRENTEN

Eindelijk nam de ziekte van Wouter een gunstige wending. Toen hij zich sterk genoeg voelde om voor 't eerst zijn bed te verlaten, vond de familie dat ie “groot” geworden was. En wie dat niet zelf kon zien, zei het de anderen na. Maar niemand scheen er zo overtuigd van te zijn als juffrouw Pieterse. “De jongen is uit al z'n kleren gegroeid,” verzekerde zij, “en het zal heel wat moeite kosten om hem weer fatsoenlijk voor de dag te laten komen.” Na zoveel mogelijk profijt getrokken te hebben van Wouters ziekte als in haar vermogen lag, begon 't mens zich nu toe te leggen op 't uitbuiten van het belangwekkende georganiseer dat kon worden vastgeknoopt aan z'n beterschap.

Wouter zat prenten in te kleuren, die hij samen met 'n verfdooos van de dokter had gekregen. De hele familie vermaakte zich met afbeeldingen. Men bekeek *Genoveva*, *De verloren zoon*, *De ridders van de ronde tafel*, *De vier Heemskinderen*, *De gevechten tussen Grieken en Turken*, *Het oordeel van Salomo*, *De wijze en de dwaaze maagden*, *De geschiedenis van de schone Helena*, en wat er verder in de collectie te vinden was.

Boven alles voelde Wouter zich aangetrokken door de personen uit een aantal in die tijd populaire treur- en zangspelen. Hij bezat de zeer nauwkeurig gekostumeerde afbeeldingen van figuren uit *Macbeth*, *Othello*, *Koning Lear*, *Hamlet*, *De Toverfluit*, *De barbier van Sevilla*, *Der Freischütz* en van tal van andere stukken, waarvan het ene hem nog romantischer leek dan 't andere. Hij

vermaakte zich met het kiezen van kleuren voor de kleding van z'n helden en heldinnen, waarbij meermalen het advies van de hele familie werd ingeroepen, zodat zelfs Leentje er aan te pas kwam. Meestal was men het oneens en slechts in één opzicht scheen de familie door een soort van Heilige Geest geleid te worden tot eenstemmigheid: gezichten en handen moesten vleeskleurig zijn en lippen rood. Hamlet kwam er op die manier slecht af: hij kreeg een veel welvarender teint dan bij zijn melancholie paste.

- Ik zou wel 'ns willen weten wie al die figuren eigenlijk zijn? klaagde Wouter.

- Dat moet je maar aan Stoffel vragen, antwoordde zijn moeder. Wacht maar tot ie uit school komt.

Zo geschiedde. Stoffel, de tot voorganger bestempelde apostel van huize Pieterse, vervulde vrij nauwkeurig de rol die we dagelijks horen opdreunen door soortgelijke wezens uit onze maatschappij. Zelden erkende hij iets niet te weten, maar hij had zich de hebbelijkheid aangewend enkele nietszeggende woorden uit te stoten op een toon alsof er geurige wijsheid van zijn lippen vloeide.

- Wie die figuren zijn? Ja, zie je... het zijn, om zo te zeggen, de portretten van verschillende personen. Kijk, die daar bijvoorbeeld... met die kroon op z'n hoofd, dat is een koning.

- Je ziet het, Wouter, Stoffel weet alles!

- Ja moeder! Maar ik wil zo graag weten wélke koning, en wat ie gedaan heeft.

- Kijk, zei Stoffel, 't staat eronder. Je kunt toch lezen!

- Macbeth?

- Natuurlijk! Macbeth. Dat was 'n beroemde koning van vroeger.

- En die daar, met dat zwaard in z'n hand?

- Dat is ook 'n koning.. of 'n generaal... of 'n held... of zoiets.

- En die dame met die bloempjes? Ze lijkt ze kaal te plukken...

- Die dame? Hm... dat is... laat 'ns kijken... dat is

Ophelia. Ja, Ophelia!

- Ja. Maar waarom gooit ze de blaadjes op de grond?

- Waarom? Waarom? Je kunt wel aan het vragen blijven, jij!

Nu kwam moeder haar oudste te hulp.

- Ja Wouter, je moet niet meer vragen dan 'n mens kan antwoorden.

Wouter vroeg niets meer. Maar hij nam zich plechtig voor om uit te zoeken wie al die indrukwekkende figuren op z'n kleurplaten in feite waren. De helden van zijn prenten leken op de dokter die hem zo liefderijk behandeld had, en op Glorioso. En in Ophelia's gestalte ontdekte hij iets dat hem herinnerde aan... Femke. Femke zou ook zó kunnen staan, vond hij, bloemen vernielend en de blaadjes om zich heen strooiend...

Hij schrok!

Hij herinnerde zich vaag dat er tijdens z'n ziekte iets met het meisje aan de hand geweest was, maar hij wist niet meer precies wát. En hij nam het zichzelf kwalijk als iemand die door slordigheid iets kostbaars verloren had laten gaan. Hij trilde van onzekerheid en probeerde terug te halen wat hem ontglipt was. En daarna had ie met een paar quasi-onverschillige woorden naar "dat meisje" gevraagd...

O, die kleine huichelaar! Waarom noemde hij het lieve kind niet bij haar naam? Ach, misschien bedoelde hij 't goed. Misschien vond hij dat Femkes naam te lieflijk klonk voor de oren van Sjertrude, Mine en Petró.

Hij had naar "dat meisje" gevraagd. Het was al mooi dat ie niet "die meid" gezegd had, zoals de Pietersens haar plachten aan te duiden. Men had hem afgescheept met een paar onverschillige woorden. Hij maakte het plan Femke te bezoeken zodra ie 't huis weer zou mogen verlaten en hij klaagde tegen zijn moeder dat z'n slaapmuts zo knelde... omdat

ie niet graag door Femke, als ze onverwacht nog 'ns mocht langskomen, gezien wilde worden met zo'n kinderachtig ding op z'n hoofd.

Wouter betreurde het dat ie zolang ziek geweest was en dat ie zich zolang had beziggehouden met andere dingen dan met 't meisje dat hem zo'n hartelijke zoen gegeven had, toe ie dapper was geweest. In zijn gedachten zag hij Femke, net als Ophelia, bloemen weggooien, terwijl ze zei: "Kijk, Wouter, zó heb je mij óók weggegooid. En we hadden nog wel afgesproken..."

Nee, afgesproken was er eigenlijk niets. En toch voelde Wouter zich alsof ie 'n belofte gebroken had en 'n gloed van schaamte trok over z'n gezicht.

- Als je beter bent, moet je maar 'ns naar de dokter gaan, zei z'n moeder, en hem bedanken dat hij je, samen met God, genezen heeft. Dan kun je 'm meteen laten zien wat je allemaal gekleurd hebt.

- Jazeker, moeder, dát zal ik doen. Ik zal de mooiste voor haar uitkiezen... voor hém, bedoel ik... de dokter!

BESCHOUWINGEN VAN STOFFEL EN LEENTJE OVER DRAMATISCHE KUNST

De slimme Stoffel was te weten gekomen om wat voor prenten het eigenlijk ging. 'n Collega van Stoffel was bekend met de toneelwereld en had hem verteld dat zulke afbeeldingen van kostuums van groot belang zijn voor acteurs en actrices. Ook had Stoffel van z'n collega het een en ander vernomen over de stukken waaraan Wouters prenten ontleend waren, en over het toneelspel in 't algemeen.

Het was voor Wouter 'n geluk dat het juist Stoffel was die deze kennis mee naar huis bracht. Als iemand anders ermee was aangekomen, was het zonder twijfel "onbehoorlijk" gevonden of op z'n minst "verdacht". De woorden "toneel" en "schouwburg" hebben in de oren van velen een zeer onzedelijke klank en dat was een hele of een halve eeuw geleden nog veel erger dan tegenwoordig.

- Weet je, moeder, zei Stoffel, er is toneel en toneel. U moet onderscheid maken tussen een treurspel en... en de vertoning van allerlei gekheid, waar 'n mens niks van leren kan. Er zijn toneelstukken die... die zo treurig zijn dat mensen erom moeten huilen... hele deftige mensen.

- Gut, zei juffrouw Pieterse.

- Ja moeder! En er zijn er ook waar ze bij gezongen wordt en muziek gemaakt, en dat kan ook heel mooi en zedelijk wezen, en dat noemen ze dan bijvoorbeeld... 'n opera. En

veel fatsoenlijke mensen gaan daar gewoon heen.

-Hoe bestaat 't?

- Ja moeder. Al die prenten van Wouter verwijzen naar het toneel. Ik weet er nog lang niet alles van, maar ik durf u best te zeggen dat er ook goede toneelstukken zijn.

- Dat moet je dan toch 'ns aan juffrouw Laps vertellen! Die zegt altijd...

- Laat 'r praten. Het mens heeft nog nooit 'n toneelstuk gezien!

Dat klopte, maar de familie Pieterse had ook nog nooit een toneelstuk gezien. Met uitzondering misschien van Leentje...

- Zo zit het dus, riep moeder, ze zal die donderdagavond, weet je nog wel, naar de schouwburg geweest zijn... want het was een donderdag... zo zie je maar weer, hoe alles uiteindelijk uitkomt!

Leentje had 'ns op een middag vrij gevraagd wegens "verschrikkelijke hoofdpijn" - bij burgermensen is ieder pijntje meteen "verschrikkelijk" - en was, naar later was gebleken, die avond niet bij haar moeder thuis geweest. De storm die hierdoor was ontstaan, zal ik overslaan, maar Trui, Mina, Petró en Stoffel hadden geblonken van braafheid naast zoveel ondeugd.

- Waarom wil ze niet zeggen waar ze heeft uitgehangen? kermde moeder Pieterse, ik kan toch geen meid houden, die god-weet-waar de

nacht heeft doorgebracht...

De nacht? Dat was heel lelijk van juffrouw Pieterse. O, die vervloekte liefdeloosheid van de overdrijving! De nacht?

Ze wist zeer goed, en beter dan u en ik, lezer - want ze had het gehoord van Leentjes moeder - dat de stumper “heel bedaard tegen elf uur was thuisgekomen onder begeleiding van de juffrouw van de kleermaker van hiernaast”.

De nacht? De nacht?

Wat zou de weinig bevallige Leentje om 's hemelswil met haar nachten hebben kunnen uitvoeren? Leentje was taai en verklapte niets. Ze had geheimhouding beloofd aan de kleermakers-juffrouw, die zich toch al “zo in acht moest nemen voor de mensen, omdat haar man een *sosjalist* was.”

De zaak werd verheven tot de rang van “mysterie”. En de belangstelling nam toe toen men in Leentjes naaidoosje een snipper vond van een programmaboekje met rolverdeling. Ook had men Leentje betrappt op het neuriën van 'n lied dat voor 't eerst uit haar mond gehoord werd en duidelijk verwees naar onbekende ervaringen. Het was de aangrijpende aria: “k Ben vol eer, 'k ben vol eer, ziet: ik ben een man vol eer!”

En nu was dan eindelijk, na Stoffels bekering tot het toneel, het plechtig ogenblik aangebroken, waarop alle duisternissen zouden worden opgehelderd. Leentje werd geroepen en viel door de mand.

Ja, ze had “de comédie” bezocht in de Elandstraat.

Ik ben daar zelf nooit geweest, maar ik herinner me de eerbied waarmee ik enkele van mijn schoolmakkertjes bekeek, die over die tempel der Muzen wisten mee te praten.

Het spreekt vanzelf dat Leentje begon te schreien. Ze meende iets zeer verschrikkelijks geopenbaard te hebben en wilde net beloven dat ze 't nooit meer doen zou, toen ze tot haar verbazing hoorde “dat er volstrekt geen kwaad in stak en dat de meest deftige mensen er ook wel 'ns heengingen...”

Leentje moest vertellen. Wouter legde z'n penseel neer. Petró's strijkijzer werd er koud van. Ook Stoffel luisterde en wel met die eigenaardige uitdrukking van iemand die heel nieuwsgierig is, maar niet wil laten merken dat ie iets nieuws hoort. Bij elke zinsnede uit Leentjes mond, zette hij 'n gezicht alsof hij dat evengoed zélf had kunnen vertellen, als ie het maar niet zo druk had gehad met z'n pijp. De wereld is vol Stoffels.

Het spreekt vanzelf dat Leentje en de juffrouw van de kleermaken onthaald waren op “De onechte zoon” van August Kotzebue. De kleermakers-juffrouw die met een *nieuwlichter* getrouwd was en sedert jaren het plan koesterde om 'ns van de wereld te snoepen, had geen weerstand kunnen bieden aan de aanlokkelijke onechtheid van de titel van dit stuk. En Kotzebue kende zijn vak, Geen van zijn stukken maakte zoveel opgang als dit fameuze “Kind der Liebe.” Of die benaming betekent dat men behoorlijk geregistreerde kinderen zou moeten beschouwen als voortbrengselen van haat en onverschilligheid, laat ik nu even in het midden.

Leentje moest vertellen.

- Eerst was er muziek, juffrouw, en ze speelden heel mooi, en toen 't doek openging was er 'n groot bos en 'n vrouw zat te huilen onder 'n boom, en er was 'n baron die haar zoon gevangen nam, omdat ie 'n jager

was, en toen moest ie in de gevangenis, en hij heeft toen heel mooi gesproken en de moeder ook, maar de baron zie dat ie heer en meester was op z'n landgoed en dat ie de dieven straffen zou en hij was woedend van kwaadheid en toen zei de moeder... nee, toen kwam er iemand anders, die zei... nee, zo wás 't ook niet, maar toen ging het gordijn weer dicht en de kleermakers-juffrouw kocht wafels die in de zaal verkocht werden door arme jongetjes, en we hebben chocolade gedronken, en er zat 'n heer achter ons die de kopjes van ons aannam toen ze leeg waren... En de muzikanten speelden weer, en weet u wát, juffrouw? Ze speelden: "Mooie meissies, mooie bloemen..."

- Foei, riepen de drie gratiën, wat 'n ordinaire straatdeun!

Het spijt me voor jullie, Sjertrude, Mine en Petró! Als jullie zelf wat hoger zouden staan, zouden jullie je neus minder hoog optrekken. Er zit bepaald iets liefs in die volkse tekst op de noten van Mozart.

- En toen ging het gordijn weer open, juffrouw, helemaal vanzelf, maar de heer die achter ons zat, zei dat het gedaan werd door mensen die je niet kon zien, misschien wel door de onechte zoon, want, zei die meneer, zolang het gordijn dicht was, zat ie niet in de gevangenis en mocht ie vrij heen en weer lopen. En toen presenteerde de kleermakers-juffrouw hem 'n pepermuntje, maar hij zei: "Let maar liever op het stuk, juffrouw, want dan heb je nog wat aan je geld." We hadden twaalf stuivers betaald... twaalf stuivers de man... nog afgezien van de wafels en de chocola. En toen zei de baron... ach, u begrijpt, ik weet het niet allemaal zo

precies meer. Maar de oude vrouw hilde, omdat ze zo ongelukkig was. Want juffrouw, die onechte zoon was haar eigen zoon, en hij was ook 'n onechte zoon van die baron. U begrijpt wat 'n schande dat was, omdat ie 'n onecht kind was, weet u, dat nergens terecht kon. En papieren had ie ook niet en z'n moeder had er ook geen, En daarom moest ie nu sterven... omdat ie zonder toestemming gejaagd had. Gut, het was zo mooi, juffrouw! Maar toen ging het doek weer dicht en we namen nog 'n wafel. En toen zei die heer achter ons, dat er altijd veel slecht volk in de zaal was... zakkenrollers, weet u wel. En 't was heel goed, zei ie, dat ze stukken speelden met 'n gevangenis erin, om de mensen te waarschuwen voor slechtigheid. En toen wou de kleermakers-juffrouw die heer weer 'n pepermuntje presenteren en toen schrok ze, want haar doosje was weg. En we zochten overal en 't was van zilver en de heer achter ons zei... 't was zeker gestolen door 'n zakkenroller...

- Hij kan 't wel zelf gedaan hebben! riepen 'n paar toehoorders.

Leentje was verontwaardigd en wees die verdenking met drift van de hand.

- Nee, juffrouw Sjertrude, zegt u dat nu niet! Het was 'n allerfatsoenlijkste man, dat kan ik u zeggen. De hele avond is er geen onvertogen woord over z'n lippen gekomen en hij noemde mij "juffrouw" en de kleermakers-juffrouw óók. En hij had 'n wit vest aan met paarse bloemetjes...

- Ga nou toch verder met je Onechte Zoon, eiste het Publiek.

- Gut, juffrouw, de muziek was zo mooi. En als ze speelden was er 'n heer met 'n stokje die aangaf hoe de melodie ging...

- Vertel nou van het stuk!

- Ja, dat is niet zo gemakkelijk. De baron merkte dat die jager in de gevangenis z'n eigen zoon was, omdat ie 'ns... in vroeger tijd... "kennis" aan 'r had gehad... weet u wel...

Er heerste 'n ondraaglijke spanning onder Leentjes auditorium. Alle toehoorders hunkerden naar de door de titel beloofde onechtheid, maar Leentje wist niet hoe ze verder moest. Ze werd vuurrood,

- Hij had die oude vrouw vroeger gekend en toen was ie met haar... met haar... in conversatie geweest, zal ik maar zeggen, en ze zouden getrouwd zijn, maar... er was iets tussen gekomen... en... en daarom heet het stuk de Onechte Zoon...

Wouter luisterde met evenveel inspanning als de anderen, maar z'n verbeelding was rustiger. Het was de beurt van de meisjes om hun fantasie de vrije teugel te geven. Ze staarden voor zich uit. De nuchtere Stoffel kende 'n paar boekentermen van buiten die hij nu te berde bracht:

- Ja, ja, hij had haar onschuld misbruikt - zo noemen ze dat - en haar daarna aan de schande ten prooi gegeven. Ik kan u niet genoeg zeggen, moeder, hoe de jeugd zich daarvoor in acht moet nemen. Ik zeg 't elke dag tegen de jongens op school...

- Je luistert toch wel, hè Wouter? Let goed op en onthou wat Stoffel zegt!

Toen Stoffel merkte dat z'n commentaar in de smaak viel, ging hij vanzelfsprekend verder:

- Precies, moeder! De deugd moet geëerd worden. Dat is Gods wil en wat God doet, is welgedaan. De wellust is de grootste van alle zonden, omdat God het verboden heeft

en omdat alle zonden hier of hiernamaals gestraft worden...

- Hoor je 't, Wouter?

- Hier of hiernamaals, moeder, vervolgde Stoffel, gepaste vreugd mag wel, maar ongeoorloofd genot der zinnen is... niet geoorloofd. Dat zou de menselijke Maatschappij op z'n kop zetten... u merkt wel dat zo'n stuk heel mooi kan zijn, als men er maar van léért...

- En hoe liep het af met die baron?

- Wat zal ik u daarvan zeggen, juffrouw. Hij heeft veel gesproken en was erg bedroefd omdat hij in d'r jeugd... die oude vrouw...

- Verleid had, kwam Stoffel haar te hulp, omdat Leentje het juiste woord niet vinden kon of niet zeggen wilde. Men noemt zoiets "verleiden".

- Ja, zo zei die oude vrouw dat ook. En hij beloofde haar dat ie haar nooit meer zoiets zou aandoen, En toen zei ie tegen de onechte zoon dat men altijd op het pad der deugd moet blijven en dat ie met de oude vrouw zou trouwen. Daar was ze erg tevreden mee.

- Dát geloof ik graag, riepen de drie meisjes als uit één mond en met 'n snelheid die verklapte waar in feite het zwaartepunt ligt van de zedelijkheid. Dat geloof ik graag, want toen werd ze 'n rijke barones!

- Ja, zei Leentje, ze werd 'n echte dame. En de onechte zoon viel de baron om de hals en toen speelden ze als toegift het "Kamertje van 'n wasmeisje" en de zoon was toen 'n huzaar en zong: "k Ben vol eer, 'k ben vol eer, ziet: ik ben 'n man vol eer!" Maar waar de oude baron gebleven is, weet ik niet, En toen zijn we naar huis gegaan, maar de kleermakers-juffrouw had geen plezier meer, omdat ze haar doosje kwijt was.

zou kunnen zijn voor God en Wettig Gezag.

Hier was de vertelling uit.

De meisjes dachten: barones!

Stoffel: de deugd!

De moeder: twaalf stuivers “de man” nog afgezien van de wafels en de chocola.

Wouter: die jager. Ik zou wel zo’n jager willen zijn in ’n bos... in ’n heel groot bos... helemaal alleen...

Hij nam zijn penseel in de hand en keek naar Ophelia:

- ...helemaal alleen in een groot bos, met...

Femke!

In één opzicht was de hele familie het eens. Iedereen wilde graag ook ’ns zo’n toneelstuk zien. Maar juffrouw Pieterse zei dat de kosten haar te hoog waren. En het werd nog erger toen Stoffel plotseling met nare berichten kwam over “die acteurstroep in de Elandstraat, waar geen fatsoenlijke familie zich vertonen kon”. Dit was hem verzekerd door iemand die het weten kon: ’n neef van de souffleur van de Grote Schouwburg op het Leidseplein, de enige echte tempel der Muzen.

- Stel je voor, moeder, die schouwburg is van de stad, en de Burgemeester zoekt de stukken uit... vanwege de zedelijkheid. En als er in zo’n stuk staat: “O God” dan verandert de Burgemeester dat in “O hemel!”, omdat het niet te pas komt, over onze lieveheer te spreken in ’n zaal waar ook gedanst wordt. Want... gedanst wordt er ook, moeder. Maar als wij er ’ns naartoe gaan, kunnen we best ’n stuk afwachten waarin niet gedanst wordt, en dat helemaal is nagekeken door de Burgemeester...

Stoffel had gelijk. De Amsterdamse Regering bemoeide zich met haar Schouwburg en weerde alles wat beledigend

OP BEZOEK BIJ JUFFROU LAPS

Wouter was geheel hersteld en naar de kerk geweest om God te bedanken voor z'n genezing. "De dominee had bijzonder mooi gepreekt," zei Stoffel, "en nu maar hopen dat het effect heeft, moeder."

- Zeker, Stoffel, en dat ie niet weer uit z'n broek scheurt.

Na de kerk had Wouter zich te vervoegen bij juffrouw Laps, die bij zijn moeder was blijven aandringen "hem 'ns langs te sturen". Om haar uitnodiging kracht bij te zetten sprak ze bovendien vaak over de lekkernijen die ze haar gasten placht voor te zetten. Als we aannemen - en dat mogen we - dat juffrouw Laps bijzonder gesteld was op 'n bezoek van Wouter, moet men erkennen dat er diepe kinderkennis zat in het toevoegen van gebakjes aan de voorgespiegelde bijbelstudie. Als waarheidslievend geschiedschrijver moet ik daaraan toevoegen dat Wouter voor verlokkingen van die soort geenszins ongevoelig was. En... er was ook wel iets lekkers nodig om juffrouw Laps in zijn ogen beminnelijk te maken, of althans wat minder afschuwelijk. Hij was bang voor haar, maar het spreekt vanzelf dat ie dat niet durfde te zeggen,

Instinctmatig voelde hij zich bang om met het schepsel alleen te zijn. Zij was voor hem de belichaming van alle akeligheden die de

Heer gebruikte om het volk van Israël van tijd tot tijd wat ontzag in te boezemen... donder en bliksem, pest, verzwelgende spelonken, etterende zweren, vlammeende zwaarden en ander goddelijk gereedschap. Als hij de moed gehad had, zou ie haar gevraagd hebben de beloofde versnaperingen ergens neer te leggen in de buurt van haar huis. Hij zou ze dan wel vinden, dacht ie. Maar zoveel moed had ie niet en hij moest er dus wel in berusten dat z'n moeder over hem beschikte en de visite beloofde.

- Zo, lieve jongen, ben je daar? Wat ben je laat! De kerk is allang uit! Ga zitten, ventje. Kijk 'ns wat ik voor je bewaard heb, speciaal voor jou!

Ze duwde hem in 'n stoel en schoof hem allerhande lekkernijen toe. Wouter was verlegen. En dat werd er niet beter op, toen ze hem streelde en liefkoosde.

- Vertel 'ns wat van de preek, zei ze toen het kind zich zo goed mogelijk aan haar onverwachte vriendelijkheid probeerde te onttrekken. Wat heeft de dominee zoal gezeid?

- Hij zei...

- Ach, dat kan straks ook nog. Eet eerst maar 'n paar taartjes. Er is chocola en 'n likeurtje krijg je ook nog. Ik heb altijd gezegd dat je 'n lieve jongen bent, maar ze moeten niet zo op je zitten te hakken. Tast toe, m'n jongen, en doe maar net of je thuis bent.

Helaas, dit was niet het geschikte woord om Wouter op z'n gemak te stellen. Thuis!

Na de aanvankelijke verrassing over de vreemde ontvangst, begon hij angstig te worden. Opeens stond ie op en verzekerde dat z'n moeder hem bevolen had niet te lang weg te blijven,

Er was geen woord van waar, Juffrouw Laps protesteerde, maar Wouter hield vol. Na de belofte dat ie “gauw ’ns zou terugkomen”, vluchtte hij de trap af en de straat op. Daar doorstroomde hem ’n onbeschrijflijk gevoel van verlossing. Onbeschrijflijk vooral voor hemzelf. Nog nooit was ie zo vriendelijk behandeld. Vanwaar dan z’n tegenzin? Hij herinnerde zich dat ze hem bij z’n vertrek ’n kus had willen geven en dat ie zich daar door ’n snelle beweging aan had weten te onttrekken. Waarom? Hij wist ’t niet, maar als ie eraan terughadacht, voelde ie ’n zenuwachtige rilling, zoals de schok waardoor we soms gestoord worden ergens tussen waken en slapen.

Zou ie nu meteen naar huis gaan? Wat zou ie moeten zeggen, als ze zouden vragen waarom ie zo snel terug was?

Onwillekeurig richtte hij zijn schreden naar de Aspoort. De molens zwegen. Was er geen wind of was de zondag voor hen ’n rustdag?

Hij was niet van plan om Femke te bezoeken, echt niet, volstrekt niet. Hij had de ingekleurde Ophelia immers niet bij zich, die hij haar wilde geven...

Wouter volgde een van de beekjes, uitgerekend het beekje dat hem in de buurt van Femkes huisje bracht. Toen hij voor de lage omheining stond, durfde hij niet verder te gaan, en omdat hij dat niet aan zichzelf durfde te bekennen, gaf hij de schuld aan de Ophelia, die thuisgebleven was.

- O, als ik m’n prent maar bij me had! zuchtte hij, dan zou ik zeker...

Dat was maar de vraag. Ik geloof dat Wouter, met prent en al, even schuw geweest zou zijn. Hij wist niet wat ie zeggen zou en zelfs niet of ie iets te zeggen had. Wat zou ie

antwoorden als Femkes moeder hem vroeg: “Maar mannetje, wat kom je hier eigenlijk doen?” Z’n knieën knikten, zijn hart bonsde, zijn tong en verhemelte waren kurkdroog. Waarom toch?

Een klein zuiltje rook dat uit de schoorsteen opsteeg, maakte hem wakker. Als er ’ns brand zou zijn in Femkes huisje. Dan zou ie wel naar binnen moeten! Dan zou hij haar kunnen redden, haar in z’n armen nemen, haar wegdragen, ver weg, heel ver... tot aan ’t eind van de wereld en in elk geval tot buiten de stad. Naar ’n land waar men gekleed gaat in rood fluweel en groene zijde, ergens waar de heren grote zwaarden dragen en de dames lange sleepgewaden. Wat zou zo’n sleep Femke goed staan. Ze zou te paard zitten en hij zou haar volgen... nee, hij zou naast haar rijden met ’n valk op z’n vuist!

Als er maar brand kwam!

Maar er kwam geen brand. Er naderde ’n troepje wandelaars die wat te lang gerust hadden bij een van de etablissementen langs de weg, waar men “verversingen” krijgen kan. ’n Beetje al te ververst plukten zij Wouter van z’n hekje en namen hem op ’n sukkeldrafje mee.

Morgen zou ie teruggaan! Morgen zou ie z’n prent meenemen. En hij beloofde zichzelf dat ie dan niet zo kinderachtig buiten zou blijven staan. Hoe verder hij uit de buurt raakte, hoe stoerder hij zich voornam om de volgende dag onbevreesd het huisje binnen te stappen en tegen Femkes moeder te zeggen: “Goeiedag, juffrouw, hoe gaat het met u?”

Hij vond het moeilijker om te bepalen wat ie tegen Femke zelf zou zeggen. Telkens bedacht ie lange redevoeringen, die sterk naar boeken en boekjes roken en dus niet veel voorstelden.

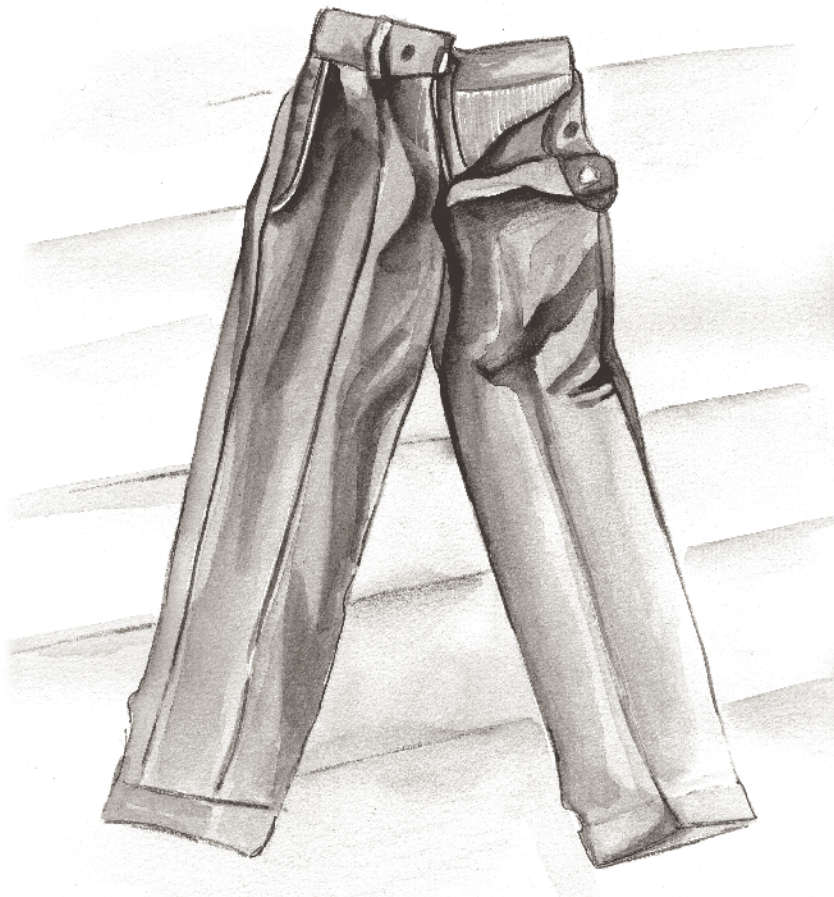
Hij was brandend nieuwsgierig naar alles wat zij hém te zeggen zou hebben, omdat ie het aannemelijk vond dat ook zij levenslang al haar gedachten had opgespaard voor haar eerste vriendje, Met schrik bedacht hij dat ie helemaal niet zeker was van die vriendschap. Ze had tijdens zijn ziekte naar hem gevraagd, maar ja... misschien was ze toevallig langs z'n huis gekomen en dan was 't 'n kleine moeite om even aan te bellen en te vragen: hoe is het met Wouter?

Hij had niet naar binnen gedurfd, Femke wél. En dat is waar ook: hoe wist ze eigenlijk waar hij woonde? Hij beredeneerde dat het haar veel moeite gekost moest hebben om zijn adres te achterhalen en dat gaf hem weer wat hoop, hoop dat ie inderdaad Femkes vriendje was...

Zonder het te merken had Wouter z'n huis bereikt en aangebeld. Hij had enige inspanning nodig om te begrijpen wat z'n moeder bedoelde, toen ze hem vroeg hoe z'n bezoek was verlopen en of juffrouw Laps tevreden was geweest over het verslag van de preek.

Preek? Laps? Zonder precies te begrijpen wat ie zei, stamelde hij 'n paar woorden. Vanaf het moment dat hij de Aspoort en de molens had teruggezien, had hij zo weinig aan juffrouw Laps gedacht, dat 't mens zonder genade gestikt zou zijn, als hij belast was geweest met het toeleveren van haar adem.

Behalve de tegenzin om melding te maken van zijn uitstapje naar Femkes hekje, was er nog een reden die Wouter belette 'n duidelijk verslag te geven van z'n bezoek, Hij was even

verlegen iets te zeggen over de onverwachte vriendelijkheid van juffrouw Laps, als ie over die onverwachte vriendelijkheid zelf geweest was. In z'n gedachten hoorde ie juffrouw Laps verklaren: "De jongen is niet goed bij z'n hoofd. Als je 'm vriendelijk ontvangt, loopt ie kwaad weg. Wat valt er met zo'n kind te beginnen?"

Z'n gestamel had echter een heel ander effect dan hij verwachtte. Stoffel brak Wouters gehakkel af en zei:

- Zie je wel moeder, het is onmogelijk om het dat mens naar de zin te maken! Ze weet altijd alles beter dan iemand anders!

- Zó is het, riep moeder, het mens is gek en verwaand. Hoe durft ze van 'n kind te vragen dat ie alles onthoudt wat de dominee gezegd heeft? Dat kan ik zelf niet eens. En jij ook niet. En de meester ook niet. Wat verbeeldt ze zich wel? Denkt ze misschien dat ze zelf 'n dominee is, omdat ze zoveel psalmen uit d'r hoofd kent! En daar 'n kind mee lastig vallen, dat net ziek is geweest! Het is 'n schande! Wat doe je ook bij dat mens, Wouter? Je hebt niks met dat mens te maken! Wat heb je te zoeken in dat wijf d'r huis?

Hier bedacht de redenaarster dat zij het zelf was geweest die Wouter tot z'n bezoek gedwongen had. Dus viel ze zichzelf in rede en vermaande Wouter z'n zondagse broek uit te trekken.

- En dan zo'n kind een vol uur op 'n droogje laten zitten! En ze had nog wel gezegd, dat ze...

Dit was meer dan Wouters rechtsgevoel verdragen kon. Hij verzekerde zijn moeder dat z'n gastvrouw hem juist zeer gul ontvangen had en dat ze zelfs...

Hij botste weer op de bovenmatige

vriendelijkheid waaraan ie geen naam kon geven. Waarom eigenlijk niet? Uit verlegenheid vertelde hij uitvoerig van de chocolademelk...

- Zo? Maar jongen, waarom heb je dat niet meteen verteld? Ach, laat ook maar. Dát had er nog bij moeten komen: dat ze je niet eens wat had voorgezet. Ik geloof óók aan de Genade en ik hou er óók wel van om zo en dan 'ns, als m'n huishouden aan kant is, wat over de Schrift te horen, of over 't Geloof, maar dat mens krijgt er nooit genoeg van. Ik zeg dat 'n mens z'n werk moet doen in de wereld en jij, Wouter, trek je nieuwe broek uit, dat heb ik je nou al honderd keer gezegd. En Trui, geef 'm z'n ouwe!

WOUTER BIJ DE FAMILIE HOLSMA

De volgende dag belde Wouter aan bij de dokter. Z'n hartje beefde, want het huis zag er heel voornaam uit. Hij werd binnengelaten en uitgenodigd om boven te komen. Zo verzeilde Wouter in de "studeerkamer" waar dokter Holsma bezig was met het vervullen van de natuurlijke vaderplicht: hij gaf zijn kinderen les.

Dat waren er drie. Een jongen, wat ouder dan Wouter, zat alleen in 'n hoekje aan 'n klein tafeltje te schrijven of te rekenen. De beide anderen, 'n jongen van Wouters leeftijd en 'n meisje, dat een paar jaar jonger leek, stonden naast hun vader bij 'n tafel waarop 'n grote globe stond, die kennelijk het onderwerp was van de les. Dat begreep Wouter pas later, want hij had nog nooit zo'n grote ronde bol gezien. Hij wist niet dat er nog 'n andere manier bestond om de ligging van landen aanschouwelijk te maken dan op platte kaarten, Zo was er meer in de kamer dat ie wel zag, maar nauwelijks opmerkte. Toch prentte alles zich diep in z'n geheugen.

Toen Wouter zich vertoonde, werd het meteen doodstil. De twee kinderen bij de tafel stonden stil als soldaatjes. Het lief gezichtje van het meisje kreeg 'n uitdrukking van officiële ernst en de kleine jongen stond zowaar met de pink op de naad van de broek, alsof hij wachtte op een: "Ingerukt mars!" of "Rechtsomkeert!"

De grotere jongen die alleen zat, had bij Wouters binnenkomst 'n ogenblik opgekeken en hem aangestaard met de eigenaardige vijandigheid ten aanzien van onbekenden, die de mens zo ongunstig doet afsteken bij de meeste andere diersoorten en die we vooral kunnen waarnemen bij wilden, kinderen en... sommige vrouwen. Het onuitgesproken "wie ben jij?" krijgt bij zulke gelegenheden het karakter van 'n stiltzwijgende oorlogsverklaring. Wouter merkte het niet, maar dokter Holsma wel. En de oudste jongen scheen te weten dat zijn vader 'n scherpe blik had en hij ging haastig verder met z'n berekening of vertaling.

- Zo ventje, ben je daar, zei de dokter, dat is heel aardig van je. En wat heb je bij je?

Wouter kneep verlegen in de opgerolde, ingekleurde Lady Macbeth en wist niet goed hoe hij z'n geschenk moest aanbieden. Hij had het ding wel willen inslikken. Men had hem thuis allerlei wijze lessen ingefluisterd en hem voorgeschreven hoe hij staan, zitten en spreken moest. Met grote moeite wist ie te verklaren dat hij de dokter kwam bedanken "voor z'n genezing.. naast God."

Het was geestig om te zien hoe de beide soldaatjes op hun lippen beten en ik moet bekennen dat ook dokter Holsma moeite had zijn gezicht in de plooi te houden.

- Naast God? O ja. Heel goed. Braaf gezegd, kereltje. En heb je God ook al bedankt?

- Zeker, meneer! Alle avonden in bed en gisteren in de kerk.

De kleine Sietske kreeg last van 'n dijkbreuk van ondeugendheid. Ze proestte het uit van het lachen. De oudste, Willem, scheen redenen te hebben om z'n neus veel harder te snuiten dan doorgaans noodzakelijk is en ook

Herman wist zich niet in bedwang te houden en keek Wouter geamuseerd aan. Maar de dokter scheen met dit alles geen genoegen te nemen. Hij sloeg met 'n liniaal op tafel tot de aardbol ervan sidderde.

- Orrrde! riep hij met 'n donderende stem. Orrrde! Wat 'n chaos tijdens de les! Orrrde!

Er begon 'n klok te slaan. Sietske telde mee en stak bij elke slag 'n vinger omhoog.

- Vijf uur, juichte Sietske, en de beide jongens begonnen ook te schreeuwen: Vijf uur! Hoera! Hoera! De les is om!

Wouter wreef z'n ogen uit en vertrouwde z'n oren niet. Wat ie zag gebeuren ging z'n begrip ver te boven. Herman en Sietske die hun vader, de deftige dokter, om de hals vielen, tegen hem opklauterden en hem bijna de kleren van het lijf rukten... ongehoord! Hij had nog niet zo ruw durven om te gaan met 'n oude pantoffel van z'n moeder of met Stoffels afgedragen kleren. Het verbaasde hem dat de wereld niet verging.

Sietske zat op de schouders van haar vader en Herman was op zijn linkervoet gaan zitten en omarmde de kuit.

- Wie vangt me? riep Sietske.

- Ik! riep Willem.

Sietske werkte zich omhoog tot ze op haar vaders schouders stond en sprong toen richting Willem, die haar handig opving en op de grond zette.

- Oef! riep de dokter.

Weer sloeg de klok. Eén slag. Nu stak de vader z'n vinger op,

- Kwart over vijf, jongelui! De heksensabbat is voorbij! Allemaal meekomen - jij ook, mannetje! - mama wacht op ons met het eten.

Willem nam Sietske op z'n rug en Herman besteeg papa. Wouter volgde, maar Lady

Macbeth verdween platgedrukt in z'n broekzak. Hij was onthutst en had moeite te geloven dat deze man dezelfde was als de dokter van de berenvellen en de gouden pen. Hij begreep er niets van.

In de eetkamer heerste weer 'n totaal andere sfeer dan vóór en na vijven in het leslokaal.

- Stel de jongeheer aan mama voor, zei de dokter.

Hij richtte zich tot Willem, maar Sietske vroeg:

- Papa, mag ik het doen?

Holsma knikte. Het kleine meisje nam Wouter met gespeelde deftigheid bij de hand en leidde hem naar 'n dame die aan de gedekte tafel bezig was de sla aan te maken.

- Mama, dit is 'n jongeheer... gut, ik moet je naam weten! Hoe heet je?

- Wouter Pieterse.

- Dit is de jongeheer Wouter Pieterse, die papa komt bedanken omdat ie... ziek is geweest en die... mag ie blijven eten, papa?

De dokter knikte.

- ...die hier blijft eten, mama.

- Als mama 't goedvindt, zei de vader.

Mevrouw Holsma stelde Wouter met 'n paar vriendelijke woorden op z'n gemak. 't Was nodig!

De kring waarin hij zich bevond, behoorde tot de deftige middenstand, maar het was onze Wouter alsof ie bij de koning te gast was, Bijna alles wat ie zag en hoorde, verbaasde hem. Toen ie z'n handen vouwde...

- Wou je bidden, mannetje, vroeg de dokter.

- J... a, meneer, stamelde Wouter.

- Dat is 'n zeer goede gewoonte. Ga gerust je gang, Doe je dat altijd aan tafel?

- Alleen bij warm eten, meneer!

Er heerste tucht in dat huis: niemand lachte!

- Bid jij er maar gerust op los, jongen! Daar

doe je heel verstandig aan, zei Holsma. Wij doen het niet en... daar doen we misschien ook heel verstandig aan.

- Welzeker, zei de moeder. Ieder mens moet handelen naar z'n overtuiging.

Het was nooit bij Wouter opgekomen dat 'n kwestie anders bekeken kon worden dan z'n moeder en Stoffel en andere - vanzelfsprekend volwassen - personen het deden. Ook hij, Wouter, bleek 'n overtuiging te kunnen hebben. De dokter, die 'n mensenkenner was - ik zei 't al eerder - volgde de loop van Wouters gedachten:

- Ieder moet handelen naar z'n overtuiging. En om overtuigd te raken, moet men eerst een hoop onderzoeken, Ik ben ervan overtuigd dat onze jonge gast graag wat van die doperwten zou willen hebben. Help 'm 'ns even, Sietske.

En Sietske bediende hem met veel gratie.

Wouter had de bedoeling van Holsma's woorden heel goed begrepen en... zelfs de oorzaak van die overstap naar de doperwten. Hij voelde dat de schoolmeesterij na de klok van vijf uur opzij gezet was en dat de vriendelijke gastheer hem slechts terloops even had willen waarschuwen voor allerlei koppige

en ongefundeerde betweterij, zonder de losse toon te verliezen die men aan tafel hanteerde.

In weerwil van zijn verlegenheid was Wouter eigenlijk hoogst intelligent. Dat vrijwel niemand dit wist, kwam door het gebrek aan zelfvertrouwen, dat hem belette zich te uiten. Tijdens Wouters ziekte had Holsma deze eigenaardigheid opgemerkt en dat verklaarde de belangstelling die hij voor het kind had. Wouter wist niet dat er zoiets bestond als twijfel en hield zijn verlangens om van wat dan ook méér te willen weten voor ongepast en zelfs misdadig.

Na het eten liet de dokter de globe van boven halen, want hij had allang gezien hoezeer Wouters belangstelling gewekt was door die bol – “laat ’m niet per ongeluk vallen, Herman, dat arme ding kan het niet helpen dat jullie zo’n hekel aan aardrijkskunde hebben!” – draaide ’t ding in ’t rond, en vertelde van vreemde volken en verre landen. En van het eiland van Robinson Crusoe.

- Het trof me als kind al, zei Holsma, dat Robinson Crusoe, die zo ongelukkig was op z’n eiland, van schrik dacht te sterven toen hij voetstappen ontdekte en merkte dat z’n eiland niet onbewoond was. Och kinderen, het is zo treurig dat de mens ’n vijand van de mens is.

- Ja, maar door de beschaving zijn we nu toch...

- De beschaving legt ’n vernisje over onze boosaardigheid en nog niet eens altijd. Onze wilde natuur breekt er telkens doorheen. Let er maar ’ns op hoe wij... of sommigen van ons, iemand begroeten die we nog niet kennen.

De dokter keek even naar Willem.

- Het lijkt erop alsof iemand die het waagt af te wijken van de maniertjes waaraan wij

gewend zijn, om die reden meteen onze vijand is. Waarom eigenlijk?

Toen Wouter vertrok, deden de kinderen hem uitgeleide tot aan de huisdeur, en Willem was bijzonder vriendelijk.

AFRIKA

Wouters bezoek aan de familie Holsma had grote invloed op de ontwikkeling van zijn geest. Van zelfstandig denken was nog geen sprake, maar hij wist nu dat zelfstandig denken mogelijk was. Hij begon in te zien dat er andere meningen waren dan die van z'n eigen omgeving en dat was 'n grote stap.

Boven alles betreurde hij zijn gebrek aan kennis. Het was hem duidelijk geworden dat de kinderen Holsma zoveel meer wisten dan hij, en dat maakte hem zeer bedroefd. De arme jongen had nog nooit van Daniël Defoe's eenzame eilandbewoner gehoord en vroeg Stoffel om opheldering, Die zou mogelijk in staat geweest zijn hem te helpen, als Wouter de naam van Robinson Crusoe maar onthouden had.

- Voetstappen? Voetstappen? Welke voetstappen? Voetstappen van wie, bedoel ik. Hoe kan ik je nou antwoord geven, als je geen namen weet.

- Ja, zei moeder, als je iets weten wilt, moet je namen noemen. En maakte mevrouw werkelijk zelf de sla aan? Dat vind ik wel heel erg raar! Nou ja, misschien had de dienstmeid 'n vrije dag.

Instinctmatig vermeed Wouter bij alle verhalen die hem werden afgeperst, melding te maken van de bijzonderheden die niet zouden kunnen rekenen op 'n gunstige ontvangst. Geen woord over de heksensabbat. Niets over het niet bidden! Ook verzweg hij het gemak waarmee de kinderen zich schenen te bewegen en over hun ongedwongen deelname aan de gesprekken. Misschien was

die terughoudendheid eigenlijk niet nodig, want men vergeeft veel aan berenvellen. Maar dat kon Wouter nog niet inzien.

Hij verscheurde zijn Lady Macbeth. En... Ophelia?

O hemel, hij had de hele dag nog niet aan Femke gedacht. Dat vond ie heel matig van zichzelf. Was 't omdat ze maar 'n bleekmeisje en omdat de kinderen van de dokter zoveel voornamer waren? Dat idee joeg Wouter meer schrik aan dan de gedachte aan diefstal of moord. Hij nam de eerste gelegenheid te baat om zijn schuld in te lossen. Want hij voelde zich schuldig.

Met de prent van Ophelia in zijn hand stapte hij dit keer moedig het welbekende hekje binnen en klopte aan de deur van Femkes huisje. Er werd "binnen" geroepen. De hartenvrouw van mijn held zat kousen te stoppen, ruwe dikke onooglijke kousen.

- Ah...

Ze gaf hem een hand.

- Het is de jongeheer van laatst, moeder. De kleine jongen die zo ziek geweest is. Gaat het weer 'n beetje met je? Je ziet bleek.

- Ga zitten, jongeheer. Ja, je ziet er bleekjes uit. Heb je last van wurmen?

- Ach nee, moeder, 't kind heeft koorts gehad.

- O ja, koorts. Geef 'm 'n kommetje, Fem, en schenk hem 'ns in. Je drinkt toch wel koffie? Dat is heel goed tegen de wurmen.

Ik moet erkennen dat de wurmen van vrouw Claus onze Wouter meer hinderden dan de kousen van haar dochter. Ze bleef er maar over bezig..

Om van de wurmen verlost te raken, vroeg Femke aan Wouter wat ie in z'n hand hield?

Bedremmeld zei Wouter dat het 'n

geschenk voor haar was. Het meisje voelde zich getroffen door Wouters hartelijkheid en verklaarde eenvoudig maar ernstig dat ze de prent eeuwig zou bewaren.

- Ja, zei moeder, maar dan moet je wel de kreukels eruit strijken. Wij doen hier ook strijkwerk, jongeheer. En we brengen de was kant en klaar thuis. En we hebben nog nooit klachten gehad. En d'r raakt hier nooit iets kwijt. Zeg dat maar 'ns tegen je moeder. Oei, dat kraagje van je! Dat is echt niet helemaal goed gestreken...

Femke zal op hete kolen. Na 'n paar vruchteloze pogingen om 'n gesprek te beginnen dat bij Wouter in de smaak zou kunnen vallen, besloot ze te ontsnappen. Ze moest 'n boodschap doen, zei ze, en de jongeheer kon wel 'n stukje meelopen.

- Mij best, zei haar moeder.

Het jonge paar vertrok. Femkes boodschap scheen weinig haast te hebben, Ze sloeg met Wouter een van de paden in, die men in de omgeving van Amsterdam "de paden" noemt en die ook niets meer zijn dan dat. Wie daar gaat wandelen moet proviand voor z'n geest meenemen om zich niet te vervelen.

Aan geestelijke proviand ontbrak het Wouter niet. Hij had Femke zoveel te vertellen dat ie bijna niet praten kon. En ook zij had zich meer met hem beziggehouden dan ze zichzelf bekennen wilde - en zeker meer dan hij kon vermoeden. Ze begon met de mededeling dat ze haar moeder niets verteld had van de onvriendelijke ontvangst die haar bij Wouter thuis te beurt gevallen was, omdat ze wilde voorkomen dat haar moeder tegen Wouter...

- O Femke, je wist dus dat ik je zou komen opzoeken!

- Ja, zei het meisje aarzelend, maar met 'n flinkheid die Wouter verrukte. Ja, ik voelde dat ik je terug zou zien. En ik heb pater Jansen 'n mis laten lezen voor je genezing.

- Echt waar? vroeg Wouter, die nauwelijks wist wat dit betekende, heb je dat echt voor me gedaan?

- Ja, en ik heb zelf ook gebeden, want ik had het jammer gevonden als je gestorven was.

- Ach, ik had eerder moeten komen! En dat wilde ik ook, maar... Femke, ik durfde niet.

Hij vertelde hoe hij die zondag in haar buurt geweest was. Het meisje dacht dat ie bang geweest was voor haar moeder.

- Mijn moeder is 'n hele brave vrouw, maar ze is niet gewend met mensen om te gaan. Ik ben beter thuis in de wereld, omdat ik kindermeisje geweest ben, drie weken lang. Als tijdelijke hulp, want ik was eigenlijk nog te jong voor kindermeid. Het was bij 'n nicht van ons, waar de meid ziek was, want we zijn eigenlijk van goede familie, weet je. Maar dat doet er niet toe. Vertel me liever of je weer helemaal beter bent.

Wouter deed verslag van z'n ziekte en kwam onwillekeurig terecht bij het onderwerp dat hem het meest bezighield: z'n onkunde.

- Ik zou zo graag... zie je... zo graag... iets als... ja, hoe zal ik het je uitleggen?

Hij had de moed niet om z'n dromen in woorden over te zetten.

- Je weet, Femke, dat we hier in Europa wonen. Maar ver in het zuiden, heel ver... ik zal 't voor je tekenen...

Ze gingen op 'n stapel gezaagde planken zitten en Wouter bemachtigde 'n takje dat ie als graveerstift gebruikte om de wereld in het zand te tekenen.

- Dit is Europa. De aarde is rond... dat wil zeggen, ze bestaat uit twee helften... als pannenkoeken... kijk, het lijkt wel 'n bril. Met die ene helft hebben we niks te maken, dat is Amerika... zet daar je voeten maar op. Hier wonen wij... daar ligt Engeland... en onderaan ligt Afrika. De mensen zijn daar... onbeschaafd. Ze kunnen niet lezen en ze dragen maar heel weinig kleren. Maar als er 'n ontdekkingsreiziger komt, behandelen ze hem heel vriendelijk. Dat weet ik uit 'n boekje. In dat land zou ik willen wonen, en dan al die mensen leren lezen, en ze kleren geven, en zorgen dat er geen onrecht meer is, en dan zouden wij...

- Ik ook? vroeg Femke verbaasd.

- Ja natuurlijk! Ik wou je vragen om met me mee te gaan. Dan zouden we man en vrouw zijn. Je begrijpt wel: als ik de koning word van dat land... dan word jij...

- Ik? Koningin?

Het meisje lachte. Ze stond op en vertrapte onwillekeurig alle koninkrijken die Wouter aan haar voeten had gelegd.

- Maar... wil je dan m'n vrouw niet worden?

- Nee, malle jongen. Ik begrijp niet waar je de gekheid vandaag haalt. Besef je dan niet dat je nog maar 'n kind bent?

- Wil je dan op me wachten tot ik groot ben? Mag ik je vriendje zijn?

- Dat mag je! Maar dan moet je niet van die rare praatjes bedenken. Trouwen!

Opnieuw schaterde Femke van het lachen. En het deed Wouter pijn. De arme jongen had weinig succes met z'n eerste liefdesverklaring. Plotseling keek het meisje weer ernstig.

- Ik geloof dat je 'n goed kind bent, zei ze, en ik hou veel van je... Je mag m'n vriendje

zijn, maar... dan moet je ook alles doen wat ik verlang.

Alles? Als dat alles was, vond Wouter het wel meevallen.

- Alles, alles, alles! O, zeg maar wat ik voor je doen kan!

Femke voelde zich benauwd. Ze wist niet wat ze eisen zou, maar ze voelde zich genoodzaakt iets te noemen.

- Luister Wouter, om op te scheppen heb ik aan m'n moeder verteld dat je de knapste jongen van de school bent...

- Ik? riep Wouter met vrolijke verbazing.

- Ja jij! Zorg nou dat je over drie maanden inderdaad de beste van de school bent.

Anders ontdekt m'n moeder dat ik gejoekt heb en dat wil ik niet.

- O Femke, ik zal het doen.

- Ga dan nu maar naar huis, zei ze, en begin meteen te studeren.

Ze stuurde hem weg. Bij 't afscheid vond ze opeens dat ie te groot geworden was om hem 'n zoen te geven. En toen pater Jansen, die haar moeder 'n paar uur later 'n bezoekje bracht, vroeg van wie ze die prent had gekregen, werd Wouter in haar ogen weer 'n heel klein kind. Ze kon natuurlijk niet zeggen dat ie nog in de wieg lag, maar ze zei:

- Och heerroom, die prent is van 'n jongetje, van 'n klein jongetje. Tien jaar oud zal ie zijn... of negen. Ja, ouder dan negen is ie vast niet.

- Schei uit, meisje, riep haar moeder, die jongen is vijftien!

- Eh... ja... vijftien of zoiets. Ik wil maar zeggen dat ie nog 'n kind is.

Ze bloosde, was boos op haar moeder en verborg Ophelia in 'n donker hoekje. Vrouw Claus en pater Jansen hebben de ingekleurde prent nooit meer te zien gekregen.

- O Femke, ik zal het doen! had Wouter gezegd.

Het begon er werkelijk op te lijken dat ie wat beter leerde nu Pennewips schoolkennis voortaan verstrekt werd onder Femkes invloed. Wouter begreep heel goed dat ze bij het stellen van haar eisen geen andere bedoeling had dan zijn eigen belang, maar de bedoeling zelf was lief en het zou niet best geweest zijn als hij haar na alle beloften geantwoord zou hebben: “O alles, alles, maar... dít niet!”

En waarachtig: drie maanden later was hij de beste van de school. Zelfs Pennewip was genoodzaakt het te erkennen:

- Het is bevreemdend! Men zou ook kunnen zeggen, het is... verwonderingwekkend... ja, zelfs in zekere zin voorbeeldeloos... om niet te zeggen: zonder voorbeeld!

WOUTER MOET EEN BEROEP KIEZEN

Wouters geleerdheid op school, stak nog altijd zonderling af bij de rechten die men hem in huiselijke kring scheen toe te kennen. De oorzaken hiervan waren: ten eerste, dat hij de jongste was en bovendien een jongen. En ten tweede, dat hij diep gebukt ging onder de verwaandheid van zijn broer Stoffel.

- Ach ja, moeder, hij mag dan wel de beste zijn bij meester Pennewip, maar daarmee is ie nog geen professor. Er zijn een heleboel scholen in de stad waar ie, wie weet, de allerslechtste zijn zou.

- Jazeker, Stoffel, dat zeg ik ook altijd. Maar ik zou willen weten wat we verder met hem moeten. Horlogemaken wil ie niet. En naar zee... ja, dat is ook zo wat!

- “Dat is ook zo wat!” betekent: “Het is te gek om los te lopen.” Tot de talloze plannen, wensen en idealen waarmee Wouter zich sinds enige tijd bezighield, behoorde ook de plotselinge lust om zeeman te worden. Waar die lust vandaan kwam, laat zich niet moeilijk nagaan. Afrika!

Met de eigenaardige beschroomdheid, die we al eerder bij hem waarnamen, had ie zijn wens geopenbaard, maar die was met even eigenaardige afkeuring ontvangen. In veel Nederlandse huisgezinnen namelijk, is de zeevaart - net als baden en zwemmen - 'n uitspatting, 'n losbandigheid, 'n zonde, 'n paradox, 'n hors d'oeuvre of 'n ondeugd.

- De goeie God zal me bewaren voor zo'n verschutting, riep moeder. Heb ik je daarvoor grootgebracht? Is dat mijn dank dat ik je soosjografie heb laten leren? Hou je nou nooit 'ns op met die akeligheid?

Ook Stoffel vond dat zoiets niet te pas kwam, en somde 'n aantal treffende voorbeelden op van jongelui die naar zee waren gegaan, nadat ze zich aan wal niet goed gedragen hadden, waaruit hij met de logica die in zijn kringen gebruikelijk was, concludeerde dat men nooit naar zee moest gaan.

En Wouter van zijn kant, had totaal geen zin in de schitterende loopbanen die men hem voorstelde. Hij wilde geen schoolmeester worden, geen schoenmaker, geen leerling op 'n notariskantoor, geen winkelbediende, geen apothekersjongen...

De gesprekken die hieruit voortvloeiden waren curieus, maar noemden de dingen duidelijker bij de naam, dan bij zulke gelegenheden meestal het geval is. De kansen op "geld verdienen" werden flinkweg op de voorgrond gesteld, soms zelfs met de openlijke vraag welk vak de mogelijkheid bood om zeer spoedig "in de verdiensten te komen"? Alleen Stoffel meende uit boeikerige deftigheid af en toe 'n gemeenplaats te moeten uiten over "een nuttig lid van de Maatschappij worden".

Toevallig - en bij hoge uitzondering - had ie met 'n kind te maken dat die huichelachtige en versleten frase met ernst overwoog. Wouter wilde inderdaad iets tot stand brengen, en zelfs meer dan dat, als het hem mogelijk was. Hij voelde zich geroepen tot het goede, het ongewone, het moeilijke... ach, wie zou de verrukkelijke dromen

kunnen beschrijven die zijn verbeelding hem voortoverde?

Na 'n concilie waarbij de hulp van meer autoriteiten werd ingeroepen dan ik hier kan opsommen, kwam Stoffel tot het besluit "dat Wouter bijzonder geschikt was voor de handel". En juffrouw Pieterse was het volkomen met hem eens.

Het plan om in de handel te gaan, lachte Wouter toe. Misschien wel omdat ie niet precies wist wat het was.

Hij vroeg het aan Stoffel.

- Snap je dat nou ook al niet? "In de handel" betekent zoiets als... koopman worden.

- Maar... wát moet ik dan verkopen? En hoe kom ik erachter wat de mensen nodig hebben?

- Och, je hoeft niet te denken dat je langs de huizen hoeft te gaan om overal aan te bellen. Je bent en blijft toch ook altijd even dom. "In de handel" betekent... eh...

Stoffel begon te hakkelen. Hij was de eerste niet die over 'n definitie struikelt en hij zal de laatste niet zijn, Maar weinigen hebben bij zulke gelegenheden meteen 'n bondgenoot bij de hand.

- Hoe kun je nou toch zo dwarsdrijven, Wouter, riep juffrouw Pieterse. Nou heeft Stoffel 't je zo duidelijk uitgelegd en je houdt je toch weer of je d'r niks van begrijpt. Je bent 'n ondankbaar kind.

Was Wouter eerezuchtig?

Waarom vraagt ge dat, lezer? Omdat het kind zo graag koning van Afrika wilde worden? Ge hebt toch wel opgemerkt dat hij ook zei: "Of anders blekersjongen"?

Zulke nietigheden waren niet het

onderwerp van Wouters ongeëvenaarde
eierzucht. Z'n wensen zweefden hoger. Als
ie droomde van het koningschap, was ie bij
wijze spreken al koning, en meegesleept door
zijn verlangens, vloog ie zó hoog dat ie de
verschillen tussen 'n bleekveldje en 'n troon
uit het oog verloor.

De verschijning van Fancy had hem
begiftigd met onmetelijkheid. Zijn onwetende
ziel dwaalde langs 'n oneindige reeks van
mogelijkheden waaruit hij kiezen kon en
wegen die hij in kon slaan. Hij was goed, door
en door goed. En hij wilde grijpen naar het
hoogste, en het moeilijkste tot stand brengen.

- Later, later! dacht hij. Later, als ie bevrijd
zou zijn van schoolse en huiselijke banden.
Dan zou ie 'n werelddeel gelukkig maken. En
nog een. En nóg een.

Er stonden, helaas, maar vijf werelddelen in
z'n aardrijkskundeboekje. Vijf maar! Het was
de moeite niet om erover te praten.

En dán? En daarna?

Ach, er was zo véél te doen. Wat moest er
nog veel gebeuren voor ie 'n eind kon maken
aan alles wat er op de wereld verkeerd ging.
De straat was slecht geplaveid. Verderop
stond 'n huis op instorten. Leentje stak pover
in de kleren. Er was laatst 'n arme blinde man
in 't water gevallen en verdronken. Er was
niemand bij geweest om te helpen... ook God
weer niet. Bovendien... waarom was die man
eigenlijk blind? En waarom was ie naast blind
ook nog arm? En waarom... och, er kwam
geen eind aan al die verwijtende vragen.

Wouter wilde schreien. En als ie de plaats
had mogen uitkiezen waar ie met tranen
z'n ongenoegen zou kunnen verzachten
tot weemoedigheid... och, dan had ie willen
schreien aan de borst van Femke.

IN DE HANDEL

“In een gevestigde handelszaak wordt gevraagd een jongeling (P.G.) van deftige familie. Vereisten zijn: eerlijkheid, goed zedelijk gedrag, en niet beneden de vijftien jaren. Bij lust tot werken bestaat er vooruitzicht op salaris. Op fatsoenlijke behandeling kan men staat maken. Reflectanten worden verzocht zich met gefrankeerde en eigenhandig geschreven brieven onder ’t motto “Handel” aan te melden bij de boek-, plaat- en kunsthandelaar E. Maaskamp, Nieuwendijk bij de Dam te Amsterdam, waar te verkrijgen is...”

Wel kunstproduct er in die dagen bij Maaskamp van de pers kwam, weet ik niet meer. Misschien iets dat leek op de prenten die Wouter inkleurde. Bejaarde lezers zullen zich de hier bedoelde firma herinneren. ’t Was ’n bonte winkel, die zich dan ook niet te groot voelde om als tussenpersoon te fungeren voor de “gevestigde handelszaak” die zich voorsnog niet bekend wilde maken.

- Ik zeg dat het niet mooier kán, zei moeder. En wat zeg jij, Stoffel?

- Ja moeder, ’t kan niet mooier.

- Wat me zo bijzonder bevalt is dat ze zo aandringen op goed gedrag.

- Op goed zedelijk gedrag, moeder!

- Ja, goed zedelijk gedrag... hoor je dat, Wouter? En... er is uitzicht op salaris. Hoe vind je dat, Stoffel?

- Ja moeder, maar hij moet lust in werken hebben.

- Daar moet je dan maar voor zorgen, Wouter! En... ze vragen “Protestantse

Godsdienst”. Dat ben je, goddank! Nou Stoffel, als jij nou ’ns die brief schreef. Wat lijkt je daarvan?

- Maar... er staat “eigenhandig”!

- Ja, ja! Als jij nou ’ns ’n eigenhandige brief schreef. Dat is toch altijd beter, dan dat zo’n kind het doet.

Stoffel slaagde erin, niet zonder moeite, om moeder duidelijk te maken dat hier de eigenhandigheid van Wouter zelf bedoeld werd. Wouter werd dus aan het schrijven gezet.

- Maar wat moet ik erboven zetten?

- Je weet ook niks, jij! ’t Is heel eenvoudig. Je moet schrijven “Weledele Heren!” Er staat immers dat het ’n gevestigde handelszaak is.

- Ja, zei moeder, en zet erbij dat je vader ook ’n zaak heeft gehad. We verkochten schoenen uit Parijs. Anders denken ze dat ie schoenmaker is geweest, en dat stáát niet.

- En schrijf dat je de beste bent van de school...

- En dat je van de P.G. bent...

- En van goed zedelijk gedrag...

- En dat je zeer veel lust in werken hebt. Zie je, dan geven ze je misschien meteen salaris.

Na enige vruchteloze pogingen op z’n lei, slaagde Wouter er tenslotte in ’n Staatsstuk voor de dag te brengen dat aan alle eisen voldeed. Het adres werd: Aan de Weledele Heren... motto “Handel”.

Besloten werd dat de jonge handels-candidaat de brief zelf zou wegbrengen. Met ’n bezwaard hart ging Wouter op weg. Hij verbeeldde zich dat alle voorbijgangers aan ’m konden zien dat ie nu eindelijk de werkelijke wereld binnentrad en bezig was de “handel” te bestormen. En tussendoor vroeg ie zich af wat ’n “gevestigde zaak” was en wie

de Heren... motto: "Handel" in godsnaam mochten zijn.

Nou, daar zou ie gauw genoeg achter komen.

Stamelend vroeg ie aan de bediende van Maaskamp excuus omdat z'n brief niet gefrankeerd was. De man begreep hem niet en smet Wouters document verstrooid in 'n bakje, waarin al 'n paar dozijn soortgelijke stukken lagen te wachten op het goedgunstig oordeel van de Weledele Heren Motto, Handel & Compagnie.

Thuis werd Wouter weer over het een of ander berispt. Moeder vreesde dat ie niet fatsoenlijk genoeg de prentenwinkel was binnengetreten, wat nadelig zou kunnen zijn voor de beoordeling van zijn goed zedelijk gedrag door de Weledele Heren Motto, Handel & Cie.

- En wat zeg je, lag er al 'n hele stapel brieven te wachten? Gut Stoffel, als we maar niet te laat zijn. Wat zijn de mensen toch haastig! Ieder wil haantje-de-voorste wezen, En je zult ook nog zien dat er roomsen tussen zitten...

Er werd bepaald dat Wouter nog 'ns terug zou gaan naar Maaskamp om 't adres te vragen van de firma. Dan kon hij zich rechtstreeks aanmelden en alle anderen die haantje-de-voorste wilden spelen, zouden achter 't net vissen. Juffrouw Pieterse verklaarde zich bereid haar neus te verpanden als er nóg 'n kandidaat zou zijn, die zich zou kunnen beroepen op het voorrecht dat z'n vader schoenen had verkocht die uit Parijs kwamen.

- Dat mag je gerust tegen de heren zeggen, jongen! Je vader deed geen steek. Hij kón niet eens wat. Maar 'n zaak hadden we. Is 't waar

of niet, Stoffel?

De Weledele Heren Motto, Handel & Cie. woonden... ach, ik weet niet waar ze woonden, maar ze hadden 'n tabaks- en sigarenwinkeltje, gecombineerd met 'n leesbibliotheek op de Zeedijk. Wouter vond een van de Weledele Heren Compagnons in hemdsmouwen achter de toonbank staan, bezig met het afwegen van snuiftabak, waar 'n oud vrouwtje op stond te wachten. Er werd dus inderdaad handel gedreven in dit gevestigde huis. "Handel," begreep Wouter meteen, is in hemdsmouwen achter 'n toonbank snuif afwegen... En liefst op de Zeedijk!

De tabaks- en sigarenwinkel nam maar de halve breedte van 't pand in beslag, en stond door 'n zijdeur in verbinding met 'n leesbibliotheek die de andere helft vulde. De "zaak" van de heren Motto, Handel & Cie. was "gevestigd" op twee industrieën tegelijk. Wie niet roken of snuiven wilde, kon zich hier ook van lectuur voorzien, en omgekeerd.

- Zo, wou jij in de handel komen? vroeg de Weledele heer Motto. En wat ken je al zo wat? Lezen, schrijven, rekenen, Frans? En wat doen je ouwers?

- In de schoenen, meneer, uit Parijs. En Frans ken ik niet, maar wel rekenen!

- En zouden je ouders bereid zijn om borgstelling voor je te storten?

Wouter liet merken dat ie de vraag niet begreep.

- Borgstelling! Er gaat veel geld om in m'n zaak, en je begrijpt dat ik weten wil wie ik winkel en geldla toevertrouw, dus ik hoop dat je ouwelui behoorlijk borg kunnen betalen. Er is soms wel tien gulden in de la, weet je, en in de handel moet 'n mens z'n zekerheid

hebben. Dat is 't voornaamste.

- M'n vader is dood, zei Wouter, alsof die bijzonderheid de borgstelling minder noodzakelijk maakte, maar eigenlijk omdat ie niet wist wat ie zeggen moest en toch wat zeggen wilde.

- Zo? Dood? Ja, die dingen komen voor. Dood? Heel goed! Maar heb je dan geen moeder die voor je storten kan?

- Ik... zal... 't... 'r... vragen, stotterde Wouter.

- Heel goed. Ga jij dat maar meteen vragen. Want in de handel hebben we geen behoefte aan praatjes, Zó gezegd, zó gedaan, dat is 't voornaamste! Kijk, hier is nóg 'n winkel. Daar mag je ook aan de slag... als je moeder storten kan. Want dat is 't voornaamste!

De Weledele Heer Motto leidde Wouter de leesbibliotheek binnen. Langs de drie wanden stonden kasten met boeken die tot aan de niet zeer hoge zoldering reikten. Verder bevond zich in het lokaal niets anders dan 'n opklaptrapje dat dienen moest om de wat hoog hangende vruchten der letterkunde te plukken, en 'n dik boek waarin de protestantse jongeling die lust in werken had, de namen moest opschrijven van de personen die zich aan deze bronnen van wijsheid kwamen laven voor 'n dubbeltje per ingebonden teug in de week,

- Kijk, zei meneer Motto, dat is 't boek, 't grootboek. Je kunt toch boekhouden, mag ik hopen?

Wouter was genoodzaakt te bekennen dat dit behoorde tot de vele vakken die hij niet bestudeerd had,

- Jammer, jongen, Boekhouden is in de handel het voornaamste, 't Is heel eenvoudig. Je moet opschrijven wie 'n boek haalt, met de datum erbij, en 't huisnummer en de straat, en

alles. En als ze 't terugbrengen, dan haal je d'r 'n streep door. En als je de mensen niet kent, moet je...

- Pand vragen! riep Wouter snel, blij dat ie eindelijk 'ns wat wist.

- Ja, pand. Eén gulden voor elk deel van 't hele werk, Want, dat begrijp je wel, als er één deel weg is, is 't hele werk naar de bliksem. De sigaren en de snuif zal ik je later uitleggen, maar ik moet eerst weten of je moeder... ga 't 'r maar 'ns gauw vragen. Ajuus!

Wouter ging naar huis in 'n zonderlinge stemming. Dat die man in hemdsmouwen een niet bij uitstek bevoegde vertegenwoordiger van de "handel" was, kwam niet bij 'm op. Toch zou ie zonder twijfel een zeer ontmoedigend verslag van zijn ervaringen hebben gegeven, als die leesbibliotheek hem niet had aangetrokken. Wat zouden daar 'n Glorioso's kunnen staan! En misschien nog wel mooiere dingen!

Het aandringen op borgstelling werd door de familieraad niet erg gunstig opgenomen. Maar toen Stoffel verzekerde dat ie er vaker van gehoord had en dat het in de "handel" gebruikelijk was, kwam men na enig loven en bieden met de firma Motto, Handel & Cie. overeen, dat er 'n som van honderd gulden gestort zou worden, die 'n jaarlijkse rente van drieëneenhalf procent zou opbrengen. Erg gunstig vond juffrouw Pieterse deze transactie niet. Ze was gewend vier procent van haar geldje te vangen. Maar, zei ze, men moest wat over hebben voor z'n kinderen.

Het bevreedde Stoffel, die met de onderhandelingen belast was, dat ie van de firma nooit iets anders te zien kreeg dan de eerste helft, of 't eerste derde deel. Hij was zo vrij z'n verwondering hierover in gepaste

bewoordingen te uiten, en kreeg te horen dat het staartje “& Compagnie” tot de klasse der welluidende verzinselen behoorde en dat ook meneer Handel ’n voortbrengsel was van de rijke verbeelding van meneer Motto. Hij alleen droeg deze dubbel “gevestigde zaak” op z’n reuzenschouders. Om die reden wilde hij dan ook ’n deel van die last op de nek wentelen van ’n protestants jongetje dat lust in werken had... en voor ’n borg kon zorgen. Dat laatste was het voornaamste... inderdaad!

Wouter ging aan het werk. Voor roken en snuiven had ie geen belangstelling, maar met ’n ware geuwhonger verslond hij de boeken uit de leesbibliotheek. Rijp en groen - en véél rijps was er niet bij! Sneller en sneller las hij... tot opeens de deurbel rinkelde en er andere dingen van hem gevraagd werden. Er was tabak of snuif nodig. Als ’n rechtvaardige romanheld woog Wouter de tabak nauwkeurig af en nooit zou ie iemand die om ’n sigaar van tien centen vroeg, ’n sigaar van acht centen in handen stoppen. Veel effect had die rechtvaardigheid overigens niet, want de heren Motto, Handel & Cie. vulden het vakje van de “acht-cents-sigaren” gewoonlijk met sigaren van vijf cent per stuk. De heer Motto beweerde dat z’n klanten gewoonlijk dronken waren en dat men ze rustig koolbladeren te roken kon geven. “Je moet altijd goed bekijken wie je vóór je hebt,” zei ie, “dat is ’t voornaamste!”

Dit nu leerde Wouter nooit. Tien was bij hem tien, en acht was acht. Liegen uit winstbejag deed ie nooit. Die afkeer van onrecht werd gevoed door z’n lectuur. Nobeles ridders als Ivanhoe waren bereid voor het recht te vechten, desnoods tot de dood erop volgde. De deugdzamen bleven braaf. Wie

door een schrijver benoemd was tot model, had geen smetje op z’n ziel. De booswichten deden niets dan verraden, maar de schone jonkvrouwen betoverden de halve wereld. En zelfs God - Wouters god - deed in de boeken veel beter z’n plicht dan... bijvoorbeeld op de Zeedijk, waar Wouter ’n kleine jongen had zien mishandelen door ’n grote. Als dat in ’n boek gebeurd was, waren alle ridders te hoop gelopen!

En dus snelde Wouter naar buiten...

Kon hij ’t helpen dat z’n werkgever ’m op strenge toon terugriep...

- Wat bliksem gaat jou dat aan? Jij hebt voor de winkel te zorgen! Let dáár liever op! Bemoei je nooit met het gekrakeel van ’n ander... dat is ’t voornaamste.

Tja, dat was wijsheid van ’n geheel ándere

soort dan Wouter in z'n boeken vond. Toch las ie vlijtig verder. Hele boeken, hele Verzamelde Werken, hele planken! Maar uitgerekend toen ie aan het laatste boek van de laatste plank wilde beginnen, vond ie op 'n morgen de winkeldeur op slot. De Weledele heer Motto was als matroos naar Amerika vertrokken.

Juffrouw Pieterse was haar honderd gulden kwijt en klaagde als gewoonlijk: “dat er met die jongen altijd wát was!”

Alsof Wouter 't helpen kon!

Wouter leefde maar voor 'n klein deel in de wereld van zijn moeder, zijn broers en de Weledele heer Motto. Z'n ziel woonde elders en nam deel aan de strijd die z'n helden en heldinnen te voeren hadden. Zelf was ie daarbij altijd aanvoerder, generaal of maarschalk - of koning van Afrika. Bij elk dreigend incident, bij elke crisis, bij elk gevaar dat eer en deugd te gronde zou kunnen richten, meende hij de kreet te horen: Waar blijft Wouter?

Wouters ziel liep op stelten en wandelde onbesmet door het vuil waar men hem ingegooid had. Van zijn mensenkennis was nog altijd niet veel hoopgevends te vertellen, maar wél breidde zich de kring uit van mensen met wie hij kennis maakte.

Bij zijn tweede visite aan het huis van de Holsma's lukte het hem zich iets minder houderig aan te stellen dan de eerste keer, maar toch bleek telkens dat de behandelde onderwerpen z'n verstand te boven gingen en ook dat de daarbij gebruikelijke luchtige toon nog altijd boven z'n bereik lag.

Hij had verdriet van z'n onkunde en nam zich voor om meer te leren.

BESPOTTELIJKE HELDENMOED

Er was 'n verandering aangebracht in 't belastingstelsel. 'n Bepaald bedrag dat voorheen moest worden opgebracht door de bewoners van kleine huizen, zou voortaan betaald moeten worden door de eigenaars van die huizen. De eigenaars waren vervolgens zo vrij die belasting, plus 'n beetje winst, boven op de huurprijs te leggen. Er kwamen rellen van. Het gepeupel liep met stokken gewapend door de straten, gooide agenten in de gracht, mishandelde de veteranen, die in die jaren de stad bewaakten, en pleegde allerlei baldadigheden.

Toen Wouter die avond naar huis ging, hoorde hij bij het oversteken van een van de pleintjes die men in Amsterdam “markten” noemt, 'n aantal relschoppers tekeergaan tegen 'n paar oude soldaten. De oudgedienden bewaakten iets... ik weet niet wat! Later is gebleken dat ze eigenlijk niets bewaakten, maar dat wisten de stumpers op dat moment nog niet. Ze werden door het volk uitgescholden. “Bloedzuigers,” waren ze en - de lezer raadt het al – “opvreter van Onze Centen”.

Wouter vond - let op! hij begon zowaar uit zichzelf te denken! - dat de oude mannen er niet erg bloeddorstig of opvreterig uitzagen. Hij kreeg medelijden met de arme kerels en hoor... daar vernam hij iets dat hem bekend in de oren klonk, als 'n beroep om zijn hulp!

Het klonk minder lieflijk dan:

Waar is... warre, warre, wou...
Wouter die me redden zou?

Maar de betekenis was hetzelfde. Geen houtzaagmolen kon duidelijker kraken. Een van de oude soldaten verzuchtte: "Als ik maar 'n pruim tabak had!"

- Negerhit? vroeg Wouter snel, blij dat ie verstand had van tabak.

De man begreep noch 't uitgesproken woord - *negrohead* - noch de bedoeling en dacht dat het kind bij z'n aanvallers hoorde.

Wie had ook kunnen vermoeden dat zo'n kleine jongen hele andere bedoelingen in z'n ziel had dan die waardoor de "massa" zich liet voortdrijven?

- Zeg, snotjongen, hou jij je d'r nu maar lieven buiten! Wacht maar tot je droog bent achter je oren!

- Ik wil je tabak geven! schreeuwde Wouter door 't gejoel heen.

- Hè?

- Tabak, negerhit... echte! riep Wouter.

- Dat sal je wel 's gauw late, brulde een kerel die achter onze kleine zelfdenker stond, - laat de fent ferrèkke!

Wouter keerde zich om, keek de waarschuwer aan, en zei: "Ik zal die man tabak geven, ik!"

- Of sterven! zei ie 'r niet bij. En dat hoefde ook niet. Men kon aan 'm zien dat ie ertoe bereid was,

Hij had nooit geweten dat ie zo moedig was!

Hij drong door de menigte heen en kocht in de eerste de beste tabakswinkel wat ie hebben wilde, niet zonder te laten merken dat ie

verstand had van tabak - en knoeierij.

Het liep goed af. Wouter besteedde een stuiver, en kreeg het te veel betaalde nauwkeurig terug. Het was de stuiver die z'n moeder 'm had meegegeven voor Kaatje, de dienstmeid van de Holsma's, maar die ie in z'n heerlijk bezit had kunnen houden, omdat Willem en Sietske hem hadden uitgelaten.

Het viel hem niet mee om z'n merkwaardige versnapering aan de soldaat aan te bieden. Er moesten heel wat mannen opzij gedrongen worden. Ook vrouwen en meisjes en zelfs kinderen... Toch naderde hij de plek waar ie z'n heldenfeit volvoeren wilde. Hij hield de papieren zak hoog boven z'n hoofd. worstelde zich langs de kerel die hem eerder bedreigd had met: "Dat sal je wel 's gauw late!" en zei tegen de soldaat: "Hier, man! Tabak - negerhit - en 'n snotjongen ben ik niet."

De soldaat nam en pruimde.

En de boze ommestander vloekte dat "die kleine jongen 'n sodemieters brutale bliksem was".

O, Ivanhoe! O, Glorioso! O, riddereer!
Welke dame zal zijn harnas ontgespen! Wat zal de kleur zijn van de sluier die hij voortaan dragen zal op heup dan wel op schouder?

In lange tijd was Wouter niet zo gelukkig ingeslapen als op de avond van die dag.

O, had Femke 't maar kunnen zien!

Juffrouw Pieterse ging nog immer diep gebukt onder 't overhaaste vertrek van de Weledele Heer Motto naar Amerika.

- Als ik 'm in m'n handen had, zou ik 'm verscheuren, zei ze. Ik wist wel dat ie met m'n geldje op de loop zou gaan. Ik heb 't vaak genoeg gezegd, nietwaar Stoffel?

- Ja moeder. Zo'n borg is altijd riskant...
 - Dat heb je nou altijd met die geloverige mensen! Eerst vraagt ie in de krant om 'n jongetje P.G. en dan... loopt ie weg met 'n mens z'n geld! Hou vraag ik je! Ik zou dat ie 'n rooms jongetje genomen had met 'n borg van duizend gulden!
 - Ja moeder, dat was veel beter geweest.
 - Waarom zou 'n roomse jongen geen snuif kunnen afwegen, en boekhouden, en op de winkel passen, en borg betalen, net als 'n griffermeerde? De mensen lijken wel mal met 'r verschil van geloof. De een is net zo goed als de ander, vind je ook niet Stoffel?
 - Ja moeder.
 - Ik word er griezelig van, als ik bedenken dat zo'n kerel nu in Amerika van mijn geldje de prins uithangt. Maar, Wouter, jij hebt ook schuld. Jij had me moeten waarschuwen dat de man niet deugde. Ik kon 't niet weten.
 - Moeder, ik wist het ook niet.
 - Je had beter moeten opletten. Maar het kan je niet schelen dat je moeder aan de bedelstaf raakt. En Stoffel, wat moeten we nu met 'm beginnen? Naar zee gaat ie niet, dat zeg ik. Ik kan 't voor God niet verantwoorden dat ie aan boord van zo'n schip onder allerlei raar volk komt, nietwaar Stoffel?
 - Ja moeder.
 - En dat ie daar vloeken leert...
 - Zeker, moeder.
 - En z'n geloof kwijtraakt! Want ik zeg altijd maar, 'n mens mag nooit van z'n geloof afvallen... vind je ook niet, Stoffel?
 - Ja moeder, 'n mens moet z'n geloof vasthouden.
 - Honderd gulden! Ik zie ze nog liggen! Waarom moest die gemene vent zo nodig 'n protestants jongetje hebben?

Ach, dacht Wouter, ik vermoed dat ie vast wilde houden aan z'n geloof.

Wouters heldendaad met de tabak was gedeeltelijk bekend geworden. Hij had eerlijk verteld wat ie gedaan had, Twee jaar geleden zou ie dat niet gedurfd hebben, maar zijn ridderlijke gevoelens hadden zich ontwikkeld. De uitgave van die ene stuiver dwong Wouter tot 'n verslag van 't gebeurde, waarbij hij meteen voorvoelde dat de kans op afkeuring van z'n verkwisting groter was dan die op lof.

- Denk je dat de stuivers mij op de rug groeien? vroeg z'n moeder. Je verdient zelf geen cent! En dat gaat dan tabak kopen voor ouwe soldaten! Ben je niet tevreden met de honderd gulden, die je me gekost hebt?

Wouter antwoordde weinig of niets. Hij vond in stilte dat z'n moeder niet geheel en al ongelijk had. Toen ze het woord "verkwisting" te berde bracht, viel Stoffel haar in de rede:

- Nee moeder, dat is het niet. Het gaat erom dat ie zo kinderachtig blijft. Hij kan nog niet eens met geld omgaan, dát is het!

Stoffels opmerking deed Wouter pijn. Een "verkwister" was tenminste een man, maar in de ogen van Stoffel was hij kennelijk nog steeds een kind - en kinderachtig.

Goddank noemde juffrouw Laps hem een verkwister.

Sedert enige tijd bezocht juffrouw Laps de Pietersens vaker dan ooit en telkens onderging Wouter bij die gelegenheden zeer tegenstrijdige indrukken. Ze was vreemd, boosaardig, en dan opeens weer... och, er was in het schepsel geen lijn te ontdekken. Wouter beschouwde haar als 'n onderwerp van studie.

- Wat vind je d'r van, juffrouw Laps? zei moeder Pieterse. Hij verkwist z'n moeders geld. Als zo'n man pruimen wil, laat 'm dan zelf tabak kopen. Daar wordt ie voor betaald door de koning. Ik heb altijd hard moet werken voor m'n boeltje, nietwaar Stoffel?

- Zeker, moeder! Maar ik blijf erbij, dat het kinderachtigheid is van Wouter.

- Net wat ik zeg, 't is kinderachtigheid.

- Mij lijkt het veel erger, zei juffrouw Laps, ik zeg je dat ie zal belanden bij de trog van Lukas 15. Varkensvoer zal ie eten. De parabelen van de Heer zijn er niet voor niets. Stuur 'm gerust 'ns bij me langs. De fout ligt bij de dominees. Die verklaren de Schrift niet. Dát is het! Hij moest maar 'ns gauw weer bij me komen...

- Als ik in gods-heren-naam maar wist waaróm hij zulke dingen doet!

- Waarom? Ach, snap je dat niet? Uit hoogmoed... zei juffrouw Laps. Hij is goud van boven, ijzer in het midden, en z'n voeten zijn van klei. De Heer zal 'm zekerlijk omgooien! Stuur 'm gerust 'ns bij me langs.

De uitnodiging om de kleine booswicht bij haar in de leer te doen, werd zo dikwijls herhaald, dat men uiteindelijk wel genoodzaakt was erop te antwoorden. Moeder en Stoffel gaven de schuld aan Wouter zélf.

- Maar, m'n lieve juffrouw Laps, de jongen wil niet. Koppig is ie... o zo koppig! Wat moet ik toch beginnen met zo'n kind?

Juffrouw Laps veranderde van tactiek.

- Nou, als ie 't niet leuk vindt om bij me langs te komen, moet je 'm niet dwingen, zei ze op allerzachtmoedigste toon. Forceren werkt niet. Maar ik geloof waarachtig dat jullie 't kind te veel op z'n kop zitten. Lieve

hemel, wat 'n heisa om 'n stuiver.

- Dat zeg ik ook, antwoordde moeder, maar daar gaat 't niet om. 'n Stuiver kan ik altijd nog wel missen, wat zeg jij ervan, Stoffel?

- Ja moeder, maar 't wordt toch tijd dat Wouter...

- Kom op, wat 'n gezeur om 'n pruimpie tabak! De Heer zal 't zeventigmaal-zeventigmaal weerom geven. "Wat gij de minste mijner broederen hebt gedaan..."

En met deze veelbelovende teksten op de lippen verliet juffrouw Laps 't verbaasde gezin. Men vond het vreemd dat ze opeens zo inschikkelijk was geworden.

Ja, het is niet zo makkelijk, lezer, om juffrouw Laps te doorgronden. Maar dat geldt ook voor heel wat andere mensen!

Veel moeite om het laveren van juffrouw Laps te begrijpen gaven de Pietersens zich niet. En ook Wouter bekommerde zich niet erg om de oplossing van het raadsel. Hij kampte met 'n teveel aan indrukken tegelijk en zijn binnenste zag eruit als 't naaidoosje van 'n goedhartige moeder, waarin de kinderen gegrabbeld hebben.

VROUW CLAUS EN PATER JANSEN

Wouter had behoefte z'n onbegrepen leed te klagen bij Femke.

Door allerlei toevalligheden kreeg ie haar niet te zien. Wel twaalf keer was ie naar haar huisje gelopen, maar altijd tevergeefs. Deze keer maakte hij 'n complete toespraak voor haar gereed. De juiste tekst daarvan kan ik, helaas, niet geven, maar ik zal het bij benadering proberen.

- Och Femke, ik ben zo bedroefd. Denk je dat ik weer ziek zal worden? Kom je dan weer naar me toe? Niet doen, hoor! M'n moeder houdt niet van je... Laat me maar sterven en vraag aan de burens waar ik begraven ben. Wil je dan 's avonds naar m'n graf komen? Eén keertje maar. Want ik snap best, dat je niet elke dag kunt komen, vanwege de bleek, en je andere werk, en je moeder, en vanwege de mensen, die 't gek zullen vinden als je gaat kijken naar het graf van 'n kleine jongen.

Maar, Femke, ik ben niet meer zo klein. Ik word zestien en ik heb 'n Deense matroos gezien met 'n zwarte baard, die kleiner was dan ik... echt waar! Op de Zeedijk heb ik met één hand de winkeltrap over de toonbank gezet en meneer Motto zei dat ik veel sterker was dan ie gedacht had.

Vind jij het ook zo slecht van me, dat ik aan die oude soldaat...

O, Femke, als ik almachtig was, ik zou je...

Nee, ik zou beginnen met alles te begrijpen.

En ik zou 'n catechismus maken met honderdduizend vragen en... antwoorden. Duidelijke antwoorden, en geen bijbelteksten die geen mens begrijpen kan.

Zó ongeveer - al zet ik er de antwoorden nu niet bij, omdat ik ze nog niet weet:

Waarom valt 'n appel?

Groeit 'n boom van onder of van boven?

Waarom ben ik zo verdrietig?

Waar woonden de vliegen toen de mensen nog geen huizen hadden?

Hoe wist Adam dat hij eten moest als ie honger had?

Hoe verstond ie Gods woorden?

Zou Stoffel wel 'ns 'n fout gemaakt hebben?

Waarom begrijp ik nooit wat juffrouw Laps zegt?

Ach, Femke, wat moet 'n mens doen om alles te weten te komen?

Wouter deed het hek open. "Dit keer zal ik haar zien," dacht hij, "en het kan me niet schelen als vrouw Claus weer naar m'n wurmen vraagt. Ik wil Femke zien!" Hij klopte aan. Er werd "binnen" geroepen.

Vrouw Claus stond allerhuiselijkst aan 'n wasende wastobbe en een pater rookte even huiselijk 'n Goudse pijp. Femke was er niet,
- Zo, jonheer, ben jij 't? Kom erin! Dit is nou dat jongetje dat onze Femke zo'n mooie prent gegeven heeft. En dit is pater Jansen.

De pater knikte Wouter vriendelijk toe en rookte genoeglijk door, zonder enig blijk te geven van bijzondere godzaligheid.

- Ja juffrouw, ik... eh... ik kwam 'ns kijken of...

- Mij best, jongen! Wil je 'n boterham? En hoe is 't met je moeder? Is ze weer beter? Ze

is ziek geweest, hè? Koorts... of 'n beroerte...
wat was het ook weer?

- Gut nee, juffrouw...

- Je moet me geen juffrouw noemen, wat ik
ben wasvrouw. Ieder moet op z'n plek blijven,
nietwaar pater? Zo, dus je moeder is niet ziek
geweest? Nou, des te beter! Ik dacht dat ze
ziek was. 't Zal iemand anders zijn geweest.
Hou je van kaas?

De goede vrouw smeerde een boterham.
Wouter had nog nooit zo'n boterham
gezien. Van de schrielheid van de zoveelste
onderklasse van Burgerstand II of III (Pp)

was bij de eenvoudige vrouw Claus geen
sprake. Wouter wist werkelijk niet of hij
het ding in de lengte of de breedte moest
behappen, maar de richting van de kaas wees
hem welwillend de weg.

Al etend keek en luisterde ie naar pater
Jansen, die in niets leek op de hem bekende
dominees die spraken als boeken en anders
hoestten dan andere stervelingen. Pater
Jansen kwam uit Brabant en terwijl z'n broers
de zaak van z'n vader, die herbergier en
hoefsmid was geweest, voortzetten was hij
"bij de kerk" gegaan.

- En wat wil jij worden, jongheer? vroeg ie aan Wouter.

- Ik ben... in de handel geweest, meneer... en ik ga er weer in.

- Dan moet je goed eten, jongen, je ziet er wat bleekjes uit. M'n broer in Vught kan 'n hoefijzer ombuigen. En m'n andere broer heeft op de kermis...

Nog nooit had iets dat van God scheen te komen zich aan Wouter zo vriendelijk geopenbaard. Wouter vatte moed en zei:

- Meneer, ik zou zo graag willen weten wie God is!

Pater Jansen keek vreemd op. Hij scheen te betwijfelen of ie 't wel goed verstaan had.

- Nou, dat is heel mooi van je! Dan moet je...

- Maar pater, riep vrouw Claus, 't kind is niet van de kerk Of heb ik 't mis, jongen?

- Ja juffrouw, ik ben wél van de kerk, en al aangenomen ook, maar...

- Aangenomen?

- Op de Noordermarkt, juffrouw!

- O, in die kerk...

De goede vrouw had het hart niet, of had hart teveel, om hem te zeggen dat die kerk in haar ogen niet geheel en al de juiste was.

Pater Jansen kwam terug op Wouters vraag, en antwoordde:

- Wie God wil leren kennen moet braaf leven, jongen!

- Zeker, zei vrouw Claus, en de Tien Geboden uit het hoofd leren. Die moet je onze Fem 'ns horen opzeggen! Ze is m'n eigen kind, maar... wat 'n meid, wat 'n meid!

- Ja, Femke is 'n heel braaf meisje, zei de pater.

Wouter had hem wel om de hals willen vliegen.

En de pater had nog meer lof voor Femke. Ze had z'n onderbroeken zo netjes versted.

Daar had de bijna zestien jaar oude Wouter het moeilijk mee. Hij kreeg het erg warm. Wat had Femke te maken met die pater z'n onderbroeken! Maar wat ie dacht... zei ie niet. Hij zei: "Dat is waar ook, vrouw Claus, ik ben nog vergeten te vragen waar uw dochter Femke is?"

- Fem? Die is bij 'n nicht van ons, waar 'n dienstmeid ziek is... want... we zijn van heel goeie familie, jongheer. Fem is bij de kinderen van onze nicht.

Moed om te vragen waar die nicht woonde, had Wouter niet. Na wat draaien en dralen en kuchen en heen en weer schuiven op z'n stoel - Wouter wist nog niet hoe men 'n eind maakt aan 'n visite, miljoenen leren het nooit!
- verliet hij met pater Jansen 't huisje.

PATER JANSEN EN JUFFROUW PIETERSE

- Ben je nou helemaal gek geworden, jongen! Loop jij met 'n pastoor? Hoe kom je daar in gods-heren-naam nou weer aan? Kom hier, zeg ik je. Naar huis! Schiet op! Here-jesis-kristus, wat heb ik 'n last met dat kind!

Met deze woorden brak juffrouw Pieterse Wouters kennismaking met pater Jansen af. De weg die Wouter en de pater hadden gevolgd, leidde langs Wouters woning en z'n moeder die juist in onderhandeling was met 'n groenteboer over 'n pond stoofappelen, werd groen en geel van ergernis.

- Met 'n pastoor! Stoffel, kom 'ns gauw naar beneden... die jongen loopt met 'n pastoor!

Tranen van verdriet schoten Wouter in de ogen. Hij vond dat pater Jansen, 'n aardige goede man, zo'n behandeling niet verdiende. En dat meende hij. De aardige goede man was gelukkig doof aan één oor, zodat de ruwe teksten van juffrouw Pieterse slechts zeer gedeeltelijk tot hem doordrongen.

- Goddank, dacht Wouter, en hij veegde z'n tranen af.

- Aha, woon je hier, zei de pater, nou, tot ziens, jongeheer.

En na 'n onverdiende vriendelijke groet aan juffrouw Pieterse, ging de man zijns weegs.

Stoffel erkende dat het zeer verkeerd was met pastoors te lopen...

- Hij lijkt wel gek geworden, zei juffrouw Pieterse.

- Ja moeder, stapelgek! Maar de reden is dat ie geen werk heeft, en maar wat rondsloert. Op die manier komt er niets van hem terecht.

- Zo is het, zei juffrouw Pieterse, 't kind moet werk hebben. Wou ie maar horlogemaker worden! Of drukker! Of in 'n schoenenwinkel! Want ik wil niet dat ie zelf schoenen maakt!

- Dat lopen met pastoors komt voor uit ledigheid, moeder. Loop ik met 'n pastoor? Nooit. En waarom niet? Omdat ik alle dagen naar m'n school ga.

- Ja Stoffel, jij gaat alle dagen naar je school.

- Hoewel... er zijn trouwens ook wel goede pastoors. Neem nou bijvoorbeeld Luther, dat was ook 'n soort pastoor. En wat deed ie?

- Hij heeft de mensen griffermeerd gemaakt.

- Luthers, moeder! Ach, dat is ook zo ongeveer hetzelfde. We moeten niet te bekrompen wezen, moeder!

- Nee, 'n mens moet nooit bekrompen wezen. Precies wat ik altijd zeg. Want, Stoffel, wat doet 'n mens z'n geloof ertoe, nietwaar, als ie maar braaf is, en niet Rooms.

Enz. Enz. Enz,

Wouter had bij vrouw Claus meer waarheid gesproken dat hijzelf wist, toen ie vertelde dat ie "in de handel" geweest was en weer "in de handel" zou gaan. Want werkelijk: hij ging er weer "in". Door bemiddeling van 'n handelaar in leer - die commercieel gezien - zeer nauw verwant was aan de schoenen die beweerden dat ze uit Parijs kwamen, werd ons heldje aangenomen bij 'n firma waarvan de weledelheid iets minder apocrief was dan de ons bekende zeedijkse van Motto, Handel & Cie. Wouter zou 'n nieuwe leertijd

ingaan op 't wereldberoemd kantoor van de heren Ouwetijd en Kopperlith. De zaak kreeg op woensdag haar beslag en de nieuwe betrekking zou aanstaande maandag aanvaard worden.

Voor het echter zover was, geschiedden er vreemde dingen die de bedoeling leken te hebben om Wouter te maken tot iets wat ie niet was: een - god bewaar me! - romanheld!

HOOG BEZOEK

Tijdens de week die aan Wouters tweede betrekking "in de handel" voorafging, werd ie door 'n drie-, viertal ontmoetingen zo vreemd heen en weer geslingerd, dat ie zich bijna suf voelde, en veel moeite had om z'n hoofdje op orde te houden.

En z'n hart ook!

't Was donderdag. Stoffel kwam thuis met 'n belangrijk bericht. De koning - ik weet niet meer welke koning - was onverwachts naar de stad gekomen en zou de volgende avond of 'n dag later de schouwburg bezoeken samen met 'n aantal buitenlandse vorsten - onder wie zelfs 'n keizer - die bij Zijne Majesteit op visite waren. Het volk zou niet alleen 't gezicht van hun eigen tiran te zien krijgen, maar tevens de tronies van heel wat andere tirannen en tiranninnen.

Het was ongewoon druk in de stad, omdat iedereen de vreemde Hoog- en Doorluchtigheden wilde zien.

Leve de Prins van Caramanie!

Leve de Groothertog van IJsland!

Leve de Gravin van Aetolië!

't Is eigenlijk heel vreemd dat vorsten sterven. Al dat "leve" lijkt niets op te leveren.

Er was ook 'n Hertog bij, die door z'n volk onttroond was en met 'n zak diamanten over de grens gezet.

Leve de Hertog met z'n diamanten!

En er was 'n nicht bij van de koning, die bestemd was voor de troonopvolger van 'n groot Rijk dat in Zaandam timmeren geleerd had en dus aan Nederland z'n carrière te danken had, Dat Rijk zou de Nederlandse

staatsschuld betalen - zo verzekerden de kranten - als iedereen maar braaf schreeuwde:

Leve Prinses Erika!

En er waren nog veel meer potentaten en potentaatgenoten die Amsterdam vereerden met 'n bezoek, Ze hadden gehoord dat die stad eigenlijk "Het Venetië van het Noorden" heette en... interessant was, zeer interessant!

En de Hollandse haring! Delicieuus.

Jammer... dat de Hollanders er niet mee om weten te gaan: ze moet gebakken worden!

En de Hollandse schilders! "Rambránn... magnifique!"

En de dijken! En de Katwijkse sluis!

Ik kan u al op voorhand vertellen dat het voornamelijk gezelschap ons land met minzame tevredenheid weer verlaten heeft.

Wouter had toestemming gekregen om naar het vuurwerk op de Dam te kijken. Hij zette het domme gezicht dat bij zulke gelegenheden gebruikelijk is en aanhoorde de praatjes van de mensen die hem omstuwden, zonder acht te slaan op de leegte van die praatjes. Toen het afgelopen was kolkte de menigte de Kalverstraat in en Wouter werd meegesleept.

- Zeg, dring niet zo!

- Ik kan 't niet helpen. Ze duwen mij ook.

- Altijd hetzelfde. Weet je wat het is? Die Kalverstraat is te smal. Dat is 't.

- Ja, hij is veel te smal, hij had eens zo breed moeten zijn.

- Ja, en daarom dringen de mensen zo.

Enz.

Wouter ergerde zich niet aan de walglijke armoede van geest, die zich op zulke dagen alom vertoont. De tijd was nog niet aangebroken dat ie rilde bij het zien van geestelijke naaktheid.

Inderdaad: de Kalverstraat was wat smal en... "de mensen drongen zo."

Wouter werd megedrongen. Dat ie stompen en stoten kreeg hinderde hem niet. Hij was niet kleinzerig,

Weldra was er voor stompen en stoten trouwens geen ruimte meer. Men werd geknepen en wie klein en mager was, werd van de grond getild. Wouter werd gedragen en keek over mannen heen die veel groter waren dan hij.

- Loop jij soms op stelten, jonheer, vroeg 'n dikke vrouw, die met haar heup tegen Wouters knie schopte.

't Gedrang werd heviger. Weldra zou de vrouw Wouter op haar schouder kunnen leggen als 'n geweer. Nog even en hij kon "doorgegeven" worden, zoals timmerlui elkaar 'n plank aanreiken.

Onze kleine man lag op de schouders en hoofden van z'n medemensen.

Krak!

Schrik niet, lezer. Wouter brak niet, maar de samengeperste menigte had de dubbele deur van 'n koffiehuis ingedrukt. Als berouwvolle lava stroomde de massa naar binnen en vulde de krater, waarbij onze held vrij geleidelijk en zonder zich te bezeren terecht kwam op 'n tafeltje.

- Woutertje Pieterse! riep het verschikte gezelschap dat er omheen zat.

- Heb je je pijn gedaan, Wouter?

Nee! Bezeerd had ie zich niet. Maar verbaasd was ie wél. Over z'n luchtreis, over z'n landing tussen allerlei glaswerk en tenslotte - misschien wel 't meest verrassende! - omdat ie zich opeens in de kring bevond van de hem zo welbekende familie Holsma.

't Was Sietske die met lieve belangstelling

vroeg of hij gewond was.

Alle glazen en glaasjes waren gebroken, maar Wouter was heel gebleven.

Dokter Holsma hield hem, zo goed en zo kwaad als het ging, op de been. Dat viel niet mee, want het was vol. Maar Wouter was smalletjes en 't lukte. De kastelein - dichterbij komen kon hij niet - schreeuwde uit de verte, dat het gebrokene betaald moest worden. Ook uit andere hoeken hoorde men trouwens glasgerinkel. De man was wanhopig en vervloekte alle Koningen.

- O God, meneer, ik durf niet naar huis, riep Wouter, Wie zal dat betalen? Ik heb geen geld, meneer! En m'n moeder...

In de drukte verstond Holsma hem niet. Maar Sietske wel.

- Sjt! fluisterde zij. Ik weet zeker dat papa 't betaalt, en anders heb ikzelf wel geld. En Willem ook. En Herman ook. Wees gerust...

Maar dit verstond Wouter weer niet, En toen ie eindelijk onder de hoede der Holsma's weer op straat stond, en 't gezelschap zich door 't inslaan van 'n zijweg onttrokken had aan de massa, verklaarde hij ronduit dat hem de moed ontbrak om z'n moeder en broer Stoffel onder ogen te komen, na zo'n schandaal!

- Maak je niet druk om 't geld, zei de goede Holsma, daar zal ik wel voor zorgen. Maar je bent in de war, jongen. Ga maar even met ons mee naar de Kloveniersburgwal, dan zal ik je wat druppeltjes geven, Dan kun je wat bekomen van de schrik.

De afstand tot de Kloveniersburgwal was niet groot genoeg om Wouter tot bedaren te brengen.

- M'n moeder zal boos zijn, als ik te laat thuis kom, klaagde hij.

Holsma stelde hem gerust. Er zou 'n boodschap naar z'n huis gestuurd worden om z'n familie te laten weten waar ie was.

De dokter gaf hem iets te drinken en wees hem 'n kamer. Het was de bedoeling dat de patiënt daar wat heen en weer zou lopen, tot ie gekalmeerd was. Maar Wouter deed wat 'm verboden was, hij ging op 'n sofa zitten en viel in slaap.

Hij droomde. Hij droomde van sterke vuisten die hem optilden naar de sterren. En van pater Jansen die voorbijzweefde in z'n onderbroek. En hij hoorde 'n stem...

- O ja, ik ken hem heel goed! 't Is 'n lief jongetje.

Wouter sprong op, stapte de huiskamer binnen en zag nog net 'n driehoekig stukje jurk van iemand die naar buiten ging en de deur achter zich sloot...

Hij had de moed niet om te vragen: Heet dat dienstmeisje... Femke?

Op weg naar huis had ie niet de minste last van zweverigheid. Hij schaamde zich. Hij schaamde zich, omdat ie bij de Holsma's... bij Sietske die zoveel geld had in haar spaarpot... bij Willem die hem soms toch al zo plaagde... omdat ie in die allerfatsoenlijkste kring niet had durven vragen naar de naam van 'n dienstmeid.

De val op 't koffiehuistafeltje had hem geen pijn gedaan.

Pas nú voelde hij zich werkelijk bezeerd!

- Zeg Wouter, vroeg moeder Pieterse, hoe kwam het toch dat je opeens met die familie meeinging. Dat was nogal brutaal van je. Je bent en blijft toch 'n brutale jongen. Wat zeg jij ervan, Stoffel?

Stoffel zet het bedenkelijke gezicht dat

bij zulke gelegenheden dienst deed als “ja, nogal!” Of: “ik zal er ’ns ’n nachtje over slapen.” Of: “daar zit meer achter dan sommige mensen weten!”

- Ach moeder, antwoordde Wouter, ik ontmoette de familie in de Kalverstraat.

Schuw als altijd durfde Wouter niet met de precieze toedracht voor de dag te komen. En dat zou hem ook weinig geholpen hebben. Het begrip van de Pietersens was als ’n verstopt slot, waarop geen enkele sleutel paste. Het was erger dat er ook in hemzelf iets verstopt en dus bedorven was.

Hij had ’n laagheid begaan!

Een hond zou Femke gekust hebben, als ie haar terugzag na lange tijd. Ik ben minder dan ’n hond.

Want... ze wás het! Zeker, ze wás het! Of...

O, die huichelaar... hij zocht naar ofjes!

Nee, nee, zij wás het, Zei ze niet, dat ze me zo goed kende?

Ze heeft mij gekust en ’n lieve jongen genoemd! Ze wist niet toen nog niet dat ik ’n lafaard ben, zonder hart.

Hij dacht aan zelfmoord. En in die stemming bracht ie de nacht door van donderdag op vrijdag. En zijn wanhoop overleefde zelfs de duisternis. Hij stond die vrijdag op met het vaste voornemen ’n eind te maken aan z’n onwaardig bestaan.

Gelukkig werd ie meteen na ’t ontbijt aan ’n bezigheid gezet, die allersgeschiktst is om iemand met het leven te verzoenen.

Men had hem met algemene stemmen veroordeeld tot het reinigen van z’n met koffiehuisvlekken besmeurde jasje - een vonnis dat mijn volledige goedkeuring kan wegdragen - en hij spande zich zo in, dat ie na een uur met tevredenheid naar z’n moeder

liep, en juichend uitriep: “Kijk, moeder, er is niets meer van te zien!”

’n Kleine triomf over ’n kleine moeilijkheid joeg de wolken op de vlucht die z’n gedachten beneveld hadden, De ongelukkige die nooit zelf z’n kleren borstelt, kent het leven niet.

- Nu ga ik haar om vergeving vragen, dacht Wouter. Maar om Femke te spreken moest ie naar de Holsma’s. En dat... durfde hij niet. Hij was bang dat die mensen ’t gek zouden vinden.

Naar de Kloveniersburgwal gaan? Goed!

Aanbellen? Goed.

Maar... wat dán?

De deur zou geopend worden, maar wat zou ie moeten zeggen?

- Ik zou graag Femke spreken, ’t adjunct-kindermeisje.

Daar is durf voor nodig,

En dán?

De hele dag liep Wouter moed te verzamelen. Misschien kon hij beter wachten tot Femke de Holsma’s verlaten had en was teruggekeerd in het huisje bij de Aspoort... Misschien kon hij beter eerst “in de handel” gaan...

Hij ging niet. En zijn straf zou niet uitblijven.

Pas op, lezer, juffrouw Laps is in de buurt. Wie haar niet ontmoeten wil, kan de volgende hoofdstukken beter overslaan.

MOORD EN DOODSLAG

De vrijdag deed alsof ie voorbij was. Wouter maakte zich gereed in zijn nauwe bedstee te klimmen in 'n veel vrolijker stemming dan hem paste.

Hij overdacht de voorvalletjes die de afgelopen dag aan de orde geweest waren.

Een prins had met geld gestrooid.

De Paltsgravin van - waar was ze ook weer van? Ik heb geen zin om de naam op te zoeken die ik haar gaf - was in het Trippenhuus geweest, en was daar - volgens de kranten - minzaam, zeer minzaam...

- Dat zou ik ook zijn, dacht Wouter, als ik... Paltsgravin was. Wat is toch voor 'n betrekking?

De koning had 'n diner gegeven en gezegd dat het welzijn van het land hem bijzonder ter harte ging, Dat vond Wouter heel aardig van de koning. In Afrika zou ie precies hetzelfde doen.

Nee, weg met Afrika!

Heel even rees de schim van Femke op, die dreigend vroeg of ze haar aanspraken op de troon maar beter kon vergeten...

Weg met Afrika!

Er waren zonderlinge verhalen over prinses Erika, Men zei dat ze trouwen moest met 'n grootvorst, maar geweigerd had. Men zei dat ze wonderlijke manieren had en zich niet wilde schikken in haar hoge positie.

Wouter trok z'n kousen uit, en keurde 't af dat Erika geen zin had in aanzienlijkheid. Zou

ze niet met 'm willen ruilen? Hij: prins Erik. En zij... met 'n slaapmuts op de rand van de bedstee.

Wouter blies z'n kaarsje uit, of wilde dat doen, maar hoorde opeens grote ontsteltenis in het huis der Pietersens. Beroering!

Er werd drie, vier maal krachtig gebeld.

Brand? Prinses Erika, die kwam ruilen?

Och nee, 't was juffrouw Laps.

Maar wat kwam ze doen, zo laat op de avond?

Wouter ging rechtop zitten en luisterde.

Wij ook!

Juffrouw Laps begon met de zeer verstaanbaar gearticuleerde mededeling dat het haar onmogelijk was 'n woord uit te brengen.

De zaak leek dus belangrijk. Wouter trok z'n ene kous weer aan, om beter te kunnen luisteren.

- Ik zweer je bij God allemachtig, dat ik niet spreken kan van schrik.

- Gut, mens. Wat is er toch gebeurd?

- Ik zal 't je zeggen, juffrouw Pieterse... och, als je 'ns wist hoe ik geschrokken ben!

Uit akoestische beginselen trok Wouter ook z'n tweede kous aan.

- Je weet toch, juffrouw Pieterse, dat er tegenwoordig zoveel gestolen wordt?

- O ja, maar...

- En ingebroken? En vermoord? En dat de politie er maar niet achter kan komen, wie 't gedaan heeft?

Uit pure nieuwsgierigheid trok Wouter nu ook z'n broek aan.

- Maar, hoorde hij z'n moeder opnieuw vragen, wat is er met je gebeurd?

- Wat er gebeurd is? Ik ben geschrokken... kijk, hoe ik bibber! De stad is vol

moordenaars, juffrouw Pieterse!

- Lieve god, mens, wat kan ik daaraan doen?

- Niks, juffrouw Pieterse, helemaal niks.

Maar ik ben geschrokken en kom je om raad vragen. En gaan Stoffel, en... Laurens, en... iedereen hier altijd zo vroeg naar bed? Wil je wel geloven, dat ik niet naar huis durf te gaan?

- Maar waarom dan niet? Denk je dat ze je vermoorden zullen?

- Ja, juffrouw Pieterse, dát denk ik. En waar is de politie? De politie kijkt of iemand 'n vloerkleed uitklopt na tien uur 's morgens... dát doet de politie! Maar de moordenaars laten ze lopen. Dat zeg ik!

- Maar wat weet je dan van die moordenaars? Geef ze aan, als je ze kent. Dat is je plicht, mens!

Wouter deed z'n vest aan en z'n dasje om.

- Wat ik er van weet? Ze belagen me in m'n eigen huis. Ik ben vanmiddag naar 't hardzeilen op de Amstel geweest. Maar er was niets te zien, omdat er geen wind was. En 't was heel druk op de weg, tot Ouwkerk aan toe. Alle koningen en prinsen waren er, en de mensen keken naar de koetsen, en ik ook. Niet dat ik om 'n koning geef, gut nee! Want hij is 'n wurm in Gods hand. En ik dacht bij mezelf: als ik vanavond thuiskom, zal ik m'n aardappelen opbakken, want... die had ik over van vanmiddag, en als ik aardappelen over heb, bak ik ze 's avonds altijd op.

- Ja, ja... maar wat is je nou eigenlijk overkomen?

- O ja, wat me overkomen is? Dat zal ik je zeggen... maar ik beef nog zo. Ik had m'n aardappelen aan schijfjes gesneden, en op 'n schoteltje in de kast gezet... gut, juffrouw Pieterse, je moet... Stoffel roepen. Dan kan ie

horen wat me overkomen is.

Stoffel was reeds in aantocht, en dat deed Wouter genoeg. Hij had gestommel in de kamer naast zich gehoord en hij hoopte dat ook hijzelf weldra weer voor de dag zou mogen komen om het spannend verhaal met meer gemak aan te horen dan door de poriën van z'n kamervloer. Hij hoorde hoe Stoffel de kamer binnenging en hoe de bezoeker na 'n groet en de verzekering dat ze nog altijd van 't bibberen niet spreken kon, de vraag stelde waar toch... Laurens bleef?

Laurens sliep, maar het scheen juffrouw Laps erg te hinderen dat ie zich niet onder haar gehoor bevond. Waarom toch?

- Vind je ook niet, Stoffel, dat de stad vol moordenaars en dieven is?

Stoffel zoog z'n bovenlip naar binnen, en trachtte met z'n onderlip de punt van z'n neus te bereiken. De lezer wordt van harte uitgenodigd deze bewegingen na te bootsen om te ontdekken wat Stoffel op deze vraag niet antwoordde.

Juffrouw Laps deed alsof ze "ja" verstond, omdat dat in haar kraam het best te pas kwam.

- Zie je wel, Stoffel zegt het ook! De stad is vol dieven en moordenaars, en... 'n fatsoenlijk mens durft niet meer in z'n eentje naar bed te gaan! En wat helpt je de politie, als je niet op God vertrouwt! Dat is je ware! Gaat Laurens altijd zo vroeg naar bed? Weten jullie wel dat het niet gezond is, zoveel te slapen! Waak en bid!

Wouter stond in gebukte houding om alles beter te kunnen verstaan en leunde met één hand op 'n stoel. De stoel gleed uit, knerste over de vloer, raakte 'n ander meubelstuk...

- Here-jesis-kristus, wat is dát nu weer?

krijste moeder. Ben jij 't, Laurens?

Wouter piepte verlegen terug, dat het "ik" was. Zijn entree in de kamer vond plaats onder de allerongunstigste omstandigheden. Hij werd stevig berispt omdat ie "nog" niet uitgekleet was. Bovendien was ie vergeten zich te ontdoen van z'n slaapmuts. Hij had wel door de grond willen zinken van schaamte. En toen bleek ook nog dat ie zich gewapend had met de ijzeren staaf, die in prehistorische dagen door z'n vader gebruikt was om leer recht af te snijden.

Al was ie die vrijdag laag en slecht geweest, hij bleef nog altijd Wouter. Er was 'n vrouw in nood, 'n dame. Wouter was laf geweest toen ie Femke had horen te kennen, maar z'n verdampte ridderlijkheid kwam weer tevoorschijn door de kreten van juffrouw Laps.

- Jullie moeten 't kind niet zo uitlachen, zei de bibberende bezoekerster.

- Ga meteen terug naar je bed, riep moeder.

- Och, het kind mag wel blijven, zei juffrouw Laps. Maar wat ik je vertellen wou, juffrouw Pieterse, van m'n aardappelen.

Toen ik thuis kwam, zo tegen half elf, want 't was druk, toen waren m'n aardappelen... waar denk je dat m'n aardappelen waren? Ze waren... weg!

- Weg?

- Weg!

- Helemaal weg?

- Helemaal weg!

- Je aardappelen weg?

- Mijn aardappelen... heeeeelemaal...

wég! En ik zeg je: dat hebben die dieven en moordenaars gedaan! Wie anders? Er zijn moordenaars op m'n zolder, en nou wou ik je vragen... want ik durf niet alleen naar huis...

Wouters ogen flinkerden.

- ...ik wou je vragen of misschien... je zoon Stoffel... of anders je zoon Laurens...

Wouter voelde zich beledigd, en beefde van ingehouden strijdlust. Juffrouw Laps had 't in de gaten. Ze stond op.

- Nou, als Stoffel niet wil en als Laurens al slaapt, dan zal ik, op God vertrouwend, wel in m'n eentje... maar griezelig is 't voor 'n vrouw alleen. Is er nou niemand hier, die durft?

- Ik durf, juffrouw!

Allen stonden verbaasd, behalve onze

mensenkenster, die niet anders verwacht had, maar het toch geraden vond zich even verbaasd te houden als de rest.

- Jij, Wouter?

- Jongen, ben je gek? Jij?

- Ja, ik! Ik durf, al waren er tien op je zolder, juffrouw, en duizend onder je bed!

- Maar, jongen!

- Ik durf!

- Och, laat hem maar begaan, juffrouw Pieterse! Je begrijpt... het is zo gezellig voor me, zo'n kind bij me te hebben! 'n Mens wil wat aanspraak hebben, nietwaar? Dan griezelt ie wat minder.

Juffrouw Laps bereikte haar doel: onze Wouter werd aan haar meegegeven. Met z'n nachtpon en z'n slaapmuts onder de arm verliet hij het huis. De ijzeren staaf werd achtergelaten, omdat juffrouw Laps verzekerde dat zij voldoende wapentuig in huis had om 'n legioen schurken dood te slaan.

Toen ze in de woning van juffrouw Laps beland waren, was het onze held meteen vreemd te moede: 't eerste wat ze hem aanbood waren de gebakken aardappelen die eerder opgegeten waren door al die gulzige moordenaars.

VUURWERK

- Tast gerust toe, jongen, en sjeneer je niet! Of wil je misschien eerst je jasje uittrekken, Je blijft toch vannacht hier om op me te passen...

Wouter hield z'n jasje voorlopig aan.

- En 'n lekker likeurtje heb ik ook voor je. Daar ben je inmiddels groot genoeg voor. Ja, dat wist je misschien niet, maar dat komt omdat ze je thuis altijd zo kinderachtig behandelen. Denk je bijvoorbeeld dat ik net zo veel van... Stoffel hou als van jou? Waarachtig niet! Volstrekt niet! In 't geheel niet! Ik hou veel meer van jou! Wil je 'n pijp roken? Je bent er mans genoeg voor. Waarom zou je niet 'n pijppie roken, net als andere mannen?

- Mannen!

Wouter antwoordde dat ie "nog niet roken" kon.

- Zó? Rook je niet...

Ze liet het "nog" weg.

- Rook je niet? Heel goed. Eigenlijk is het ook 'n verkeerde gewoonte. Dat eeuwige gerook! Ik ben meer jongelui die niet roken. Neem nou Piet Hammel - hij is zo oud als jij, maar wat kleiner, en vrijt met 'n nichtje van me - die rookt ook niet.

Iemand zo oud als hij, maar kleiner, en die aan "vrijen" deed. Help!

- Wat was ik bang, hè? Omdat ik maar 'n zwakke vrouw ben, weet je. Maar denk je dat ik nog bang was, toen jij naast me liep? Geen zier! Ik had je best 'n arm willen geven, maar ik deed het niet, omdat je 'n pakje droeg. En bovendien... de mensen kletsen zo. Stel je

voor dat ze gezien hadden dat ik 's nachts met 'n heer liep.

- Met 'n heer!

- Want 'n mens moet altijd zorgen voor z'n fatsoen. Hier binnenskamers is 't wat anders, heel wat anders!

De vleierij van Laps was niet helemaal uit de lucht gegrepen, Wouter was inderdaad op weg om 'n man te worden. Misschien was ie 't al.

- Laat me je nu 'ns wat inschenken...

Wouter dronk.

- Wat vind je van dat likeurtje?

En 't winkelmeisje van Satan schonk hem nog 'ns in.

- En je moet er ook wat bij eten, m'n allerbeste jongen. Gut, ik heb altijd al zoveel van je gehouden...

God-vergeef-'m-de-zonde, Wouter begon te eten ook. En hij deed z'n jasje uit.

- En nou kom ik 'ns lekker dicht bij je zitten, omdat je zo'n lieve jongen bent...

Van tijd tot tijd dacht Wouter aan de eigenlijke reden van z'n komst of althans aan wat daarvoor was opgegeven. Z'n gastvrouw scheen alle dieven en moordenaars totaal uit het hoofd gezet te hebben en spreidde, toen Wouter het onderwerp aanroerde, een dapperheid ten toon, die hem alleraangenaamst was. Want... de zijne was weggevloeid.

- Ik zou ze... denk je dat ik bang ben voor die kerels, zei juffrouw Laps. Om de dooie dood niet! Ik zou ze...

- Des te beter, dacht Wouter. Dan hoefde hij tenminste niet te "zouwen".

- Maar juffrouw...

- Noem me gerust Kristien... want zó hiet

ik. Je mag gerust Kristien tegen me zeggen.

Dat durfde Wouter nog niet. Hij probeerde: Eh... kan ik nou niet beter naar huis gaan?

- Welnee! Je moeder is allang naar bed, dat begrijp je wel. De afspraak is dat je hier zou blijven... ontbijten.

Ontbijten?

- Weet je wat je doet? Kleed jij je maar vast uit, Ik zal 'n kermisbedje voor je maken, daar... in die hoek.

Wouter durfde niet nee te zeggen, maar ook niet te doen wat hem gevraagd werd.

Hij weifelde.

Zij hield vol...

Hij begon...

U moet bedenken dat het kind gedronken had!

In de stad joelde 't volk nog altijd verder, maar van lieverlede verdwenen de koetsen van de hoge heerschappen. Eén koets was er niet bij. Prinses Erika had eerder die dag de hare verlaten en was zich te buiten gegaan aan merkwaardige gekheid: ze had d'r schoentjes uitgedaan en d'r satijnen kleed, was de Amstel overgezwommen en aan de overkant in 'n inderhaast geleende boerinnenplunje uit het gezicht verdwenen. Het volk miste haar niet. De menigte drong, zong, schreeuwde en dronk. En omdat 't hardzeilen mislukt was, begon men zich hier en daar te vermaken met het afsteken van vuurpijlen, De kranten van de volgende dag beweerden dat zulks geschied was uit liefde voor het Vaderland en de Koninklijke bezoekers.

Dit was onjuist. Het volk houdt van vuurpijlen, omdat ze sissen, knallen, glinsteren en vuur spuwen. En van voetzoekers, omdat ze hun naam schrijven in gloeiende krullen

en kronkelen als vliegende lintwormen. En van zevenklappers, omdat men ze door 'n openstaand raam kan keilen, zodat ze binnen kunnen rondspringen als toornige duiveltjes: links en rechts en op en neer door de kamer, kris-kras-kruis over de tafel, tegen de spiegel, achter de schilderijen, onder het bed en de sofa...

Zelf heb ik 'n heel bijzondere ontploffing in gedachten. Die had plaats nabij Wouters linkerwang, precies op het moment dat juffrouw Laps hem op die wang een kus wilde geven!

De lezer kan zich afvragen waarvan die kus, als ie gelukt was, het begin had kunnen zijn. En ook of Wouter genoeg kracht of weerzin had overgehouden, om zich tegen 'n totale verovering te verzetten.

Het deed er niet meer toe. Een zevenklapper maakte aan alle ontwikkelingen 'n eind. Wat kon die prinses Erika goed mikken!

Juffrouw Laps had haar zondige lip verbrand en riep: "Here Krrristus, wat is dát?"

Veel anders viel er dan ook bij die malle gelegenheid niet te vragen. De zevenklapper ging uit als 'n zevenklapper. En dit hoofdstuk als 'n nachtkaars.

FEMKES BROEDER

Misschien doen we er goed aan, lezer, 'n groot deel van de geschetste verwickelingen toen te schrijven aan het alziend oog van Fancy. We hebben lang niets van haar vernomen, maar ze had haar kleine vriend beslist niet uit het oog verloren. Fancy was groot, en... praktisch! En Juffrouw Laps mocht haar zin niet krijgen!

En dáárom was 't zo warm, die dag! En dáárom had Laps haar vensters moeten openschuiven, wat anders 'n fatsoenlijk Nederlands mens – liever stikken! – niet doet. Dáárom ging de hardzeilerij niet door. Dáárom verveelde prinses Erika zich! Dáárom kreeg ze zin om te zwemmen! En dáárom smeed het volk – en zij ook! – met voetzoekers en sissers.

Juffrouw Laps en Wouter stonden voor het raam en keken naar de bombardementen in de straat. Wouter vermaakte zich kinderlijk bij 't zien van zoveel plezier. En juffrouw Laps leek – voor 'n ogenblikje maar, denk ik – haar plannetje op te geven. De nacht was nog lang, dacht ze misschien.

- Ze zijn allemaal dronken, zei juffrouw Laps, en ik wou dat ze naar huis gingen. Ik begin slaap te krijgen... 't is twee uur in de nacht.

- Nog even, smeekte Wouter, ik heb nog lang geen slaap.

Hij begon weer bang te worden voor haar vriendschap en hoopte op wat uitstel.

- Maar ik ben bang dat je kou vat, lieveling! Want de nachtlucht, zie je, na zo'n hete dag... Gevolgd door de bekende burgermanspraatjes

over nachtlucht, verkoudheid, reumatiek en versneld doodgaan. Met één mooi resultaat: Wouter kreeg z'n jasje weer aan, 'n verbetering van z'n positie die hem van pas zou komen, O, die voorzienigheid van Fancy!

- En zet ook je petje maar op, m'n beste jongen.

Het gedrang op straat werd heviger, in 't bijzonder bij 'n populaire herberg, die 't doelwit was van de hossende volksverhuizing. Wouter wist bij ondervinding wat het betekende, zich in zo'n gedrang te bevinden.

- Krrristenzielen, riep juffrouw Laps, ik word er puur akelig van. Dat leek met Wouter ook 't geval. Plotseling greep hij haar arm. Hij meende iets te zien, dat... iemand die...

- Heel goed, m'n jongen, hou jij je maar goed aan me vast, en denk maar dat ik jouw eigen Kristien ben, helemaal van jou!

Maar Wouter dacht aan iets heel anders. Juffrouw Laps was aanzienlijk minder gelukkig dan ze zich verbeeldde. Ze streek hem, en hij liet haar begaan, maar toch...

- Trek 't je maar niet aan, m'n lieveling! Maar... akelig *is* 't! Zie je daar die meid met 'r Noord-Hollandse kap. Ik zou niet graag in d'r schoenen staan? En jij?

- Zij is het... Femke! O God, o God, het is Femke!

Wouter slingerde Laps van zich af, vloog de trap af en stond in 'n mum van tijd in de dikste drom voor de herberg. Hij nam aan dat Femke mee naar binnen was geperst en daar had hij gelijk in. Niet gehinderd door slagen en stompen wist ie het jeneverzaaltje in te komen. Hij zocht Femke.

Hij meende haar achterin te ontdekken op 'n tafeltje dat in de hoek stond. Zwijgend, met stijf toegeknepen lippen, de armen

over elkaar geslagen, keek het meisje op de menigte neer. Toen haar ogen die van Wouter ontmoette, kromp hij in elkaar: ze wilde hem niet kennen!

- O God, o god, ze veracht me, snikte hij. Dát heb ik verdiend voor m'n lafheid bij de Holsma's! Femke, riep hij, en hij had in 't bijzijn van al die mensen graag de zolen van haar schoenen gekust. Femke! Femke! Nooit zal ik je meer verloochenen! Sla me, schop me, dood me, maar... Hij pakte haar hand en overdekte die met tranen en kussen...

Het meisje keek op hem neer, en zweeg, en verroerde zich niet en scheen na te denken, en trok de hand niet terug, die Wouter tegen z'n lippen geklemd hield... Voorzichtig legde ze haar vrije hand op Wouters hoofd en zei:

- *Mein Bruder!*

Toen Wouter weer tot bezinning kwam, stond ie op straat. Waar zij gebleven was, wist ie niet. Maar zij had hem haar broeder genoemd, ernstig en plechtig... dat was hem genoeg.

- Ik dank u, God, riep hij, ik wist niet dat Femke zó spreken kon! Ze moet het wel heel diep gemeend hebben, want anders zou ze gewoon "broer" gezegd hebben.

Hoe kwam ze aan zo'n prachtig woord? Zo verheven? Zo bijbels? Zo voornaam? Zij, die gewoonlijk zo eenvoudig was!

- Ik ben Femkes broeder! juichte Wouters hart en hij verwonderde zich erover dat ie z'n hoofd niet stootte aan de wolken.

Wouter vergaf de zon dat zij opging, de Botermarkt dat zij Botermarkt heette, de porde dat ie porde, de beursmannen dat zij "aan" de beurs waren, hij vergaf alles aan allen omdat ie zich zo gelukkig voelde. Hij

had Femkes vingertoppen gekust. Over alle dingen lag de gloed van – we moeten oprecht zijn! – niet van z'n liefde voor Femke, als wel van de ontwaakte zinnelijkheid die hij natuurlijk met liefde verwarde... zoals wel meer gebeurt...

De lezer moet bedenken dat ie nog maar weinig meisjes had leren kennen en dat de weinig voedzame dorheid van z'n huiselijke kring hem voorbeschikt had tot het gulzig inslikken van de eerste lieflijkheid de beste.

Wouter dwaalde door de stad, slenterde door de Kalverstraat en bereikte de Dam. Enkele Keizerlijke, Koninklijke en andere Hoogheden stapten uit hun koetsen en schreden het Paleis binnen. Een hunner – de ongelukkige! – kon de ingang niet vinden. Nog vreemder was misschien dat de anderen wél binnen wisten te komen, omdat het achtste wereldwonder eigenlijk geen ingang hééft, een bijzonderheid die men het negende wereldwonder zou kunnen nomen, en die dan ook de voornaamste reden is van de trots der Amsterdammers. Paleizen en Stadhuizen met 'n behoorlijke deur of poort hebben ze overal!

Wouter sukkelde verder, ging de stad uit en verzeilde weldra in de buurt van Femkes huisje. Hij ging op het bleekveldje zitten, dacht na, gaapte van vermoeidheid en viel in slaap.

EEN BRIEF

Toen Wouter in 't gras ging zitten met z'n rug tegen 'n boom, was ie van plan daar te blijven tot ie beweging bespeuren zou in Femkes huisje. Het was in 't geheel niet zeker dat ze zich dáár bevond, maar hij hoopte althans iets over haar te horen. Helaas, om hem overeind te houden waren drie bomen nodig geweest, en hij had er maar één. Hij viel om. Z'n petje rolde in de sloot en verdween langzaam maar zeker onder 't kroos. Vreemde dromen schoten door z'n geest, maar één herinnering beheerste elk toneel dat aan Wouters verbeelding voorbijschoof: 'n meisje met gekruiste armen dat op 'n tafel stond.

- Lieve, goeie god, jongen, hoe kom jij hier?

Vaag merkte Wouter dat iemand probeerde hem overeind te zetten.

- Sietske! mompelde de slapende.

- Ja, zo heet ik! Maar hoe weet jij dat?

- Sietske... Holsma!

- Ja! Maar wie heeft je dat verteld? En hoe kom je hier? Ben je dronken?

Ja, hij was dronken. Slaapdronken. En nog 'ns noemde hij de naam van Sietske.

- 't Kan me niet schelen, dat je me bij m'n voornaam noemt... maar kom je d'r aan? Heeft Fem het je verteld? 't Is 'n schande zoals je d'r bijligt...als 'n varken... zo jong nog en dan al zo gruwelijk aan 't verpieteren...

- Sietske! mompelde Wouter weer.

- Goed, goed, noem me gerust bij m'n naam... maar vertel me alsjeblieft of je dood bent. Och, och, och, Jesis-Maria, hij is dood!

O, was Femke maar hier!

Er trilde iets in de zevenslaper: Femke? Was zij 't? Was 't niet Sietske, maar Femke?

- Ik heet Sietske, zei vrouw Claus.

Wouter richtte zich op en wreef zich de ogen uit.

- Wil je dat ik pater Jansen laat halen? Wat is er aan je stuk? Heb je je benen gebroken?

Wouter betastte ze, en zei:

- Ik geloof 't niet.

- En je ribben?

- Ook... niet!

- En je nek?

- N... e... e...!

- Ben je dronken?

- Nee, nee! Maar... ik zou me heel graag wassen met heel, heel, heel koud water... koud als ijs.

Vrouw Claus bracht hem naar 'n grote pomp. Ze pakte hem flink beet en begon hem te ontdoen van z'n kleren. Wouter liet haar begaan alsof hij vijftien jaar jonger was geweest. 't Scheelde weinig of ze had er "suja, suja, kindje," bij gezongen. Toen ze klaar was, zette ze hem op 'n laag bankje onder de pomp en rukte aan de zwengel. Meteen klaterde een brede waterstraal op z'n hoofd en schouders. Brrr! Wouter bleef onbeweeglijk zitten, maakte zich zo klein mogelijk en verstopte z'n kin tussen z'n knieën, Brrr!

- Wat heb je toch, jongen, vroeg vrouw Claus, ben je moe? Ja, je bent moe. En ik heb je in je slaap gestoord! Weet je wat we doen zullen? Ik stop je in bed!

En met 'n kordaatheid, waarvoor ik eerbied vraag van de lezer, droogde zij Wouter af. Ze wikkelde hem in 'n laken en droeg 'm weg als 'n pakje wasgoed. Hij voelde hoe ze hem neerlegde en toedekte.

- Slaap maar, arm kind. Je ligt daar goed... dit is 't bedje van onze Fem, weet je!

In Femkes bed! Het was jammer dat ie de kracht niet had om langdurig te beseffen waar ie was! Hij probeerde 't wel... als kind en als ridder, maar hij bezweek als 'n mens.

Toen ie om een uur of vier wakker werd, hoorde hij fluisterend spreken. Hij spande zich in, eerst om te ontdekken waar ie was, toen om te begrijpen hoe ie daar kwam, en daarna om te verstaan wat er gezegd werd. Hij kreeg opnieuw te maken met de merkwaardige verwarring tussen Femke en Sietske die in z'n geest ontstaan was. Hij hoorde vrouw Claus zeggen:

- Ik denk, Sietske, dat ie van 'n paard gevallen is. Wat doet ie op z'n beest? Als ik z'n moeder was...

En hoe Sietske nuffig antwoordde:

- Nou tante, ik denk dat z'n moeder er niks van weet. Jongens doen die dingen stiekem, tante. Herman heeft 't ook 'ns gedaan!

Dus: Sietske was er. En... vrouw Claus was haar tante en heette ook Sietske. En... 't meisje dat op de tafel stond...

Wouter keek in 't rond. Op 'n stoel lagen z'n kleren, netjes gerangschikt en schoongemaakt. Zelfs z'n rijglaarsjes waren gepoetst, Die goeie vrouw Claus!

In 't midden van de kamer zag hij 'n vierkante tafel, waarvan de la openstond. De ons bekende wollen kousen staken boven de rand uit. Er zat ook ander brei- en naaiwerk in die la... goeie hemel, geestelijke onderbroeken misschien wel!

Aan de muur hing 'n kruisbeeld met 'n wijwaterbakje. Crucifix en bakje waren gemonteerd op 'n stuk karton, dat door Femke versierd was met 'n haakwerkje.

- Daarmee zegent Femke zich, dacht

Wouter. Hij wist met dogmatische preciezigheid – lieve god, op de catechisatie was ie de beste – dat Rooms en zeer dom zijn, en aan allerlei gekheid geloven. Hij begreep dus heel goed dat zo'n wijwaterbakje niets bijdraagt aan de eeuwige zaligheid. Toch stak ie z'n hand erin.

Het was leeg.

- Wat was dát?

'n Envelop van groot formaat viel van achter 't karton op z'n bed.

- Een brief, dacht Wouter, een brief voor mij. En toen: Nee, dat bestaat niet, er is geen brievenbesteller die weet dat ik hier ben.

Domme jongen! De brief was wel degelijk voor hem bestemd.

Hij durfde de brief niet open te maken, maar hield de envelop tegen 't licht – en herkende zijn gekleurde Ophelia.

Bevend schoof hij 't kostbaar stuk – ongeopend... maar gelezen! – weer achter 't karton en sprong 't bed uit.

Eindelijk was ie wakker. Wie zou niet wakker worden na 't ontvangen van 'n brief uit de Hemel?

WOUTER EN DOKTER HOLSMA

Wouter kleedde zich aan en ging naar het andere kamertje, waar ie z'n gastvrouw en de kleine Sietske hoopte aan te treffen. Er was niemand. Op 'n tafeltje lagen twee boterhammen van de ons bekende soort op 'n ontbijtbord dat boven op 'n grote kom koffie stond. De koffie was nagenoeg koud, maar de plompe boterhammen schreeuwden:

- Tast toe, m'n jongen, je zult wel honger hebben!

Wouter at en becijferde de gevolgen van z'n zonderlinge uithuizigheid. Het huis Pieterse torende voor z'n geestesoog omhoog als 'n verzwelgende waterhoos.

Naar huis? Hij durfde niet.

Z'n moeder, Stoffel, z'n zusters... ze vertoonden zich als Shakespearse heksen met kromme nagels en met ongekamde slangen op het hoofd. Zelfs Leentje, z'n goedge advocaatje, zou 'm verraderlijk afvallen, en zeggen:

- Ja, maar zie je, Wouter, t is ook niet fatsoenlijk van je. Déze keer moet ik je moeder gelijk geven. Vraag excuus en zeg dat je 't nooit meer doen zult.

Met grote stappen liep ie de kleine kamer op en neer. Waar kon ie heen?

Naar... Amerika?

Het vooruitzicht lachte hem toe. Was ie maar in het bezit geweest van de honderd guldens waarmee men – volgens z'n moeder

– in dat land kan leven als ’n prins.

Nee, naar Amerika kon ie niet. Bovendien, wat zou ie daar moeten doen zonder...háár.

Dat de Weledele Heer Motto in z’n eentje vertrokken was, was zijn zaak – ieder moet handelen naar z’n overtuiging – maar ’n nieuw werelddeel betreden, zonder t aan háár voeten te leggen... dat nooit! Amerika zelf zou d’r geen vrede mee hebben. Wat is ’n ridder zonder dame?

Plotseling werd er geklopt. Hij deed de deur open. Het was Kaatje, de dienstmeid van dokter Holsma. Wouter herkende haar niet en begreep er niets van toen ze hem zei dat ze door Femke gestuurd was, die wilde weten hoe ’t met ’m was. Verwilderd keek hij haar aan.

- We hoorden dat je dronken was, jongeheer, en van ’n paard gevallen, maar wees gerust: de dokter komt eraan! zei dokters-Kaatje geschrokken.

- Hè?

- Daar is ie, goddank! riep Kaatje.

Ze hoorde het koetsje van dokter Holsma, dat snel kwam aanrollen. En gelijkkluidend riep ook Wouter:

- Daar is ie, goddank!

Hij bespeurde dat twee jongens die aan de sloot zaten te vissen, z’n pet hadden opgehaald. Wouter pakte z’n eigendom terug en draafde naar het koetsje.

- Zo, m’n jongen, ben je daar! zei dokter Holsma, ik kom je vragen of je vandaag bij ons komt eten. En daarna gaan we uit, als je zin hebt.

Wouter barstte in tranen uit en viel de dokter om de hals.

- Graag, meneer, graag! Daar zal m’n moeder zeker geen bezwaren tegen hebben!

Holsma wenkte Kaatje die het toneel op eerbiedige afstand stond te bekijken.

- Ga tegen juffrouw Pieterse zeggen dat de jongeheer bij mij is, en de hele avond blijft.

- Ja, zei Wouter, en mag ze d’r alsjeblijft nog wat bijzeggen...

- Wát dan, jongen, wat moet ze d’r bijzeggen?

- Dat ik de hele dag al bij u ben. Van vanmorgen zeven uur af. Dat ik bij u heb ontbeten.

- Goed, de jongeheer heeft bij ons ontbeten. Vanzelfsprekend, hij heeft bij ons ontbeten! Je kunt wel meerijden, Kaatje.

Hij hielp Wouter in ’t koetsje stappen en gaf de koetsier opdracht te stoppen bij ’t huis van de familie Pieterse “waar ’t meisje ’n boodschap had”. Wouter pakte de hand van de dokter en riep:

- Och meneer, wat ’n geluk dat u gekomen bent!

- Louter toeval, zei Holsma, vrouw Claus is namelijk...

- Familie? viel Wouter haastig in.

- Ja, en ’n zeer brave vrouw. Ze is ’n nicht van ons en ik kwam haar bezoeken. Dat doe ik elke week... niet als dokter, maar als neef, Je kunt daar gerust komen, jongen! Je zult er niets slechts leren!

- Meneer, riep Wouter – en hij bloosde – ik hou zo vreselijk veel van Femke!

- Zo, antwoordde Holsma droog. Ik ook.

In stilte stelde de dokter z’n diagnose. Wouter had geen kater. Hij was niet van ’n paard gevallen. Wel was ie opgewonden en uitgeput tegelijk. Holsma constateerde dat z’n ziel aan ’t groeien was.

FEMKE, FEMKE EN NOG 'NS FEMKE

De dokter opende 'n deur en nodigde Wouter uit binnen te treden.

- Hou je van schilderijen, vroeg Holsma, dan moet je maar 'ns kijken wat hier allemaal hangt.

Ons vriendje bekeek de schilderijen, maar genoot er weinig van. Om de kwaliteit te doorgronden, ontbrak hem de opleiding. Maar opeens trof hem 'n vrouwenportret... 'n koningin, of 'n toverfee, of 'n godin, of 'n burgemeestersdochter, of 'n dame uit 'n boek...

't Was Femke!

Maar in plaats van haar Noord-Hollandse kap droeg zij 'n diadeem van glinsterende stenen, nee... 'n stralenkrans, nee... 't was 'n kroon van sterren...

Sietske kwam binnen:

- 't Eten staat op tafel. Heb je nog pijn van je val?

Wouter wenkte haar en nam haar mee naar 't portret.

- Sietske, zeg me 'ns, wie is dat?

- Dat is eh... een over-over-over-grootmoeder van ons.

- Maar het lijkt op...

- Op Femke? Jazeker! Op mij ook trouwens. We lijken allemaal op elkaar. Als Herman 'n Amelandse kap opzet, kan je 'm niet van Fem onderscheiden. Maar ga nou mee, we mogen vader en moeder niet laten wachten.

Ze trok 'm de gang door naar de eetkamer, waar Wouter verwelkomd werd met de kalme vriendelijkheid die de dokter had voorgeschreven.

- We gaan naar de schouwburg vanavond, zei Holsma, en ik je hebt vast zin om mee te gaan?

't Antwoord laat zich raden. Wouter was verrukt. Hij was nog nooit in 'n schouwburg geweest en verlangde hevig naar onechte zoons.

De voorstelling zou laat beginnen, uit angst dat de vele gekroonde hoofden last zouden krijgen van de warmte. Femke zou wat later komen – en was ook niet bij 't eten, omdat ze op de kleine Erik moest passen, die de mazelen had.

- Erik? dacht Wouter. Er scheen nog 'n vierde kleine Holsma te bestaan.

Mevrouw Holsma zou Femke aflossen en de dokter zou nog even langs juffrouw Pieterse te gaan, opdat Wouter zich onbelemmerd aan de schone toneelkunst zou kunnen overgeven.

Met speelde *Scylla* van Lucas Rotgans, maar geen der toeschouwers was geroerd door de treurspellige bravigheid. Men luisterde niet. Wouter bemerkte, dat ook de volwassen leden van de familie Holsma niet de minste acht sloegen op 't stuk. Ze richtten hun blikken naar de loges, maar kennelijk met een andere bedoeling dan de overige aanwezigen die de aanwezige keizer en de verdere hoge personages met overgave aangaapten.

- Als ze niet gauw komt, ga ik weg, zei mevrouw Holsma.

- O God, daar is ze, riep Wouter, Femke,

meneer! Femke!

De keizer stond op en staarde naar het balkon. Ook hij kreeg 't meisje met de Noord-Hollandse kap in 't oog, en knikte haar toe...

- Maar, meneer Holsma, het is Femke... onze Femke! riep de verbaasde Wouter, die maar niet begrijpen kon dat ie geen antwoord kreeg.

Opeens kreeg het meisje, dat haar grote blauwe ogen door de zaal liet dwalen, onze kleine jongen in de gaten. Ze bukte voorover, staarde hem vol aandacht aan, en wierp hem een kushand toe....

- Dat meisje is 'n buitenlandse nicht van ons, zei dokter Holsma, eindelijk hebben we haar dan gezien.

- O God, ik geloof er niets van, meneer Holsma! Ik zeg u dat het Femke is, verzekerde Wouter met tranen in z'n ogen.

- Nee, m'n jongen, dat meisje is Femke niet.

- Maar... ze heeft me gegroet!

- Ja, en de keizer háár. Je begrijpt toch wel dat hij geen wasmeisje groeten zou?

Zeker. Dat was moeilijk aan te nemen. Maar even vreemd kwam het Wouter voor, dat die prinses een nicht was van dokter Holsma.

- Rustig maar, jongen, kijk maar liever weer naar 't stuk.

Wouter wilde gehoorzamen, maar niet voor z'n ogen afscheid hadden genomen van de heerlijke verschijning. Zij zwaaide naar hem, haalde een takje met drie rozenknopjes van haar borst, hield het even tussen duim en wijsvinger van haar linkerhand, wees met de rechter naar Wouter, en liet het vallen. Het viel op 'n dikke heer, die het verwonderd vastpakte. Wouter sprong van z'n plaats, wipte langs en over burens en stoelen, greep het takje en drukte het aan z'n lippen. En prinses

Erika knikte "dat ze 't zó bedoeld had."

Het was meer dan Wouter verdragen kon. Femke had hem vergeven, in tegenwoordigheid van 't ganse volk. Zij had de vlek van z'n ziel gewist, z'n geschonden riddereer hersteld... Wouter viel flauw.

Holsma nam hem mee naar huis, en liet juffrouw Pieterse weten dat...

- Zie je wel, Stoffel, net wat ik gezegd heb! Het kind logeert bij 'n dokter op de Kloveniersburgwal. Dat moet de buurt weten. Ik stuur Leentje morgenvroeg meteen langs alle winkels, want waarachtig... 't kind logeert er!

Wouter bleef die nacht bij de Holsma's. De volgende morgen liet de dokter hem bij zich komen in de studeerkamer en sprak hem vriendelijk toe.

- Die dame in de schouwburg was Femke niet. Het was prinses Erika. We wilden haar zien, omdat haar voorouders aan de onze verwant zijn.

- Een echte prinses?

- Ja, en Femke is een echt wasmeisje, maar we mogen hopen dat die Erika een even goed karakter heeft als zij. De wereld, jongen, is kleiner dan je denkt: alles raakt aan elkaar. Je moet daar niet teveel gewicht aan toekennen. Bovendien, je hebt andere dingen aan je hoofd. Morgen ga je immers naar... hoe heten die heren ook weer?

- Ouwetijd en Kopperlith, meneer.

- Ouwetijd en Kopperlith, heel goed. Luister naar de ridderlijke taak die ik je opdraag...

- Ja meneer! Maar... Femke?

- Beste Wouter, de enige dame die je vanaf morgen dienen zult, is...

- De handel?
- Precies! En ook Femke zegt dat je je niet met haar moet bemoeien en dat je alleen maar aan je werk moet denken...

- Dat zal ik doen, meneer!

- Tien jaar lang.

- Tien jaar? *Tien?*

- Dat zei ze, jongen.

- Dan zal ik 't doen.

Wouter beloofde dat ie “alle gekheid” uit z'n hoofd zou zetten, en nam afscheid van Holsma. Maar hij bewaarde z'n rozenknopjes.

Ouwetijd en

Kopperlith

- Ben jij Pieterse, de jongeheer die hier op kantoor komen zou?

- Ja... a... a, meneer!

- Zo? Je hoeft geen meneer tegen me te zeggen. Ik hiet Gerrit... Gerrit Sloos. Eigenlijk is m'n naam Schlossmann, maar och... wat heeft 'n mens aan die moffenkuren, nietwaar? Kom d'r maar in.

Gerrit Sloos wees Wouter een krukje en gaf hem de raad te wachten tot “de heren” zouden komen.

- Dat zal nog wel 'n uurtje duren, want 't is komkommertijd.

Wouter ging zitten en plukte aan z'n nieuwe stijve halsboordje. Als ie 'n geluid hoorde, liet ie zich van 't krukje glijden, om wat er ook zou binnentreden, met beleefdheid te groeten. Maar er kwam niemand.

Pas na vele uren van benauwde verveling was het Wouter vergund kennis te maken met de menselijke inventaris van Ouwetijd en Kopperlith: de vriendelijke boekhouder Dieper, de deftige kantoorbediende en handelsreiziger Wilkens, de beide opgeblazen “jongeheren” Eugène en Pompile en uiteindelijk de “oude heer” Kopperlith zelf. De oude heer Ouwetijd had de moderne tijd niet meer mogen beleven.

De oude heer Kopperlith handelde in aandelen, terwijl de jongeheren sjacherden in stoffen – ach “om den brode hoefden zij 't niet te doen! Waarlijk niet! Volstrekt niet! Papa

was zeer rijk, o zo rijk!”

Katoentjes met 'n ruitje of katoentjes met 'n streepje. Aan katoentjes zou de ziel van Wouter geofferd worden!

Wouter werd om een boodschap gestuurd. Hij moest een brief overschrijven, een optelsom maken en de vloer vegen. En de rest van de tijd zat ie op z'n kruk, luisterde naar de gesprekken van de heren, en wachtte. 't Was komkommertijd.

Waarde lezer, een gezonde beenbreuk lijkt mij minder gevaarlijk dan 't stikken in kantoorvermuffing. Gelooft ge niet, net als ik, dat er dagelijks talloze mensenzielen te gronde gaan in 'n atmosfeer als die van de Kopperliths? Maak liever een ambachtsman van uw zoon, of 'n matroos!

Thuis maakte Wouter z'n moeder, z'n zusters en Leentje deelgenoot van wat ie op kantoor zoal ervaren had.

- Heel wat anders dan bij zo'n slechte kerel op de Zeedijk, zei juffrouw Pieterse, deze mensen zullen niet opeens naar Amerika gaan met andermans geld. En waar spraken ze over, zei je? 'n Eigen rijtuig? En 'n *Buiten*? Als

je goed oppast, Wouter, is je kostje gekocht! Wat zeg jij, Stoffel?

- Ja moeder.

- Want... weet je wat ik zeg? Ik zeg: 'n mens is sterfelijk. En die oude heren op kantoor... hoe oud denk je dat ze zijn, Wouter?

- Moeder, die boekhouder is wel... zestig. En meneer Wilkens ook zowat.

- Zie je! Ik zeg dat 'n mens sterfelijk is. En daarom... niet dat ik naar iemands dood verlang, gut nee, maar... als iemand zó oud is... wat zeg jij, Stoffel?

- Zeker moeder.

- Als zo'n boekhouder nou 'ns... sterft... dan zou onze Wouter best 'ns...

- Ja moeder, waarom niet?

- Waarom zou onze Wouter dan geen boekhouder kunnen worden... ik bedoel maar dat z'n kostje gekocht is. Wat kan 'n mens nog meer verlangen?

Door deze en aanverwante zottenpraat liet Wouters buigzame hart zich verzoenen met z'n nieuwe werkkring. De niet bijzonder aangename indrukken die hij zelf had opgedaan werden uitgewist door de belangstelling van z'n verwanten.

Hij voelde dat er iets van de eerbied die men voor z'n "patroons" voelde, afstraalde op hemzelf en dat liet ie zich zonder protest aanleunen. Toch begon ie zich op kantoor al snel te vervelen. Hij kon z'n ziel niet voeden met de dagelijkse nietigheden. Hij schreef en rekende, veegde de vloer, zweeg en mijmerde en miste de boeken van de Zeedijk.

KWAJONGENS

Ach lezer, ik heb verdrietig werk te doen. Schande over de ellendelingen die m'n Woutertje blootstelden aan hun kwaadaardige invloed!

Wouter maakte kennis met de jongelui bij 't postkantoor. Zij zouden zijn hongerige zieltje vullen met hun vroegrijpe voosheid. Bij 't postkantoor ontmoette Wouter een der Halle mannen. Wouter sprak hem aan en zei: Guus!

- Ah... zo... je bent Pieterse, geloof ik.

Wouter keek raar op van dat "geloof". Maar Pieterse wás ie.

- Jazeker, Guus, maar ken je me dan niet meer?

- Ik ken je wel, maar ik moet je ronduit zeggen dat ik geen kinderachtigheid verdragen kan. Je praat alsof we schooljongens zijn!

Wouter begreep er niets van. Zijn fout was dat ie "Halleman" had moeten zeggen. Hij leerde dat en weldra begon ie ook zijn eigen achternaam mannelijker en verhevener te vinden dan "Wouter". Hij vond Guus een belangrijk man met een brede kijk op 't leven. De kwajongen was dan ook inderdaad twee jaar ouder dan hij.

- En bij wie ben jij op kantoor?

- Bij de heren Ouwetijd en Kopperlith... Keizersgracht.

Alle "jongelui" verklaarden eensgezind dat dat maar een bijzonder kleine firma was. Zelf deden ze in koffie, in granen of in verzekeringen.

- Kijk maar 'ns hier, zei er een, allemaal polissen!

- Ja, ja, polissen, zei Guus met nadruk, alsof ie wilde zeggen: *ik* weet precies wat dat voor dingen zijn. Ik heb er ook in gedaan!

- Kijk, wat 'n mooie meid!

- Pst! Pst! Hee, kom 'ns hier!

Het dienstmeisje spuwde op de grond en liep door.

- 't Is Mie uit de bakkerij, zei Guus.

- Nou! zei 'n tweede.

- Nou! herhaalde 't koor.

Wouter begreep er niets van. En dat was extra dom van 'm, omdat ie de gezichten kon zien, die het "genou" illustreerden. Hij kon 't niet helpen dat ie de hiërogliefen van laaghartigheid nog altijd niet kon lezen. Het was erg genoeg, dat ie 't weldra leren zou.

Waarschijnlijk keek ie erg onnozel, want een van z'n

leermeesters vroeg hem: - Ben jij werkelijk op 'n kantoor?

- Ja... in... manufacturen, heus! antwoordde Wouter.

- Weet je wat ik geloof? Ik geloof dat je nog maar een nuchter kalf bent. Dát geloof ik.

En deze overtuiging werd bezegeld met 'n kernachtige herenvloek.

- Zeg, weet jij eigenlijk wel waar de kindertjes vandaan komen?

Goddank, dat wist Wouter. En als 't niet geweten had, zou hij hier in de gelegenheid geweest zijn om 'r achter te komen. Ook andere wijsheden waren hier op te doen, meegedeeld in bewoordingen die hem onbekend waren. Uit verregaande mannelijkheid hield hij zich alsof hij al sinds lang was ingewijd. Hij probeerde slim te lachen, wat hem slecht afging en heel lelijk stond.

't Was een liederlijk troepje, Ik heb op dit

ogenblik geen zin om uitvoeriger te zijn.

Wat Wouter aangaat, hij werd bij dat postkantoor bedorven voor zover hij te bederven was. En dat was met of zonder uitvoerige beschrijving treurig genoeg.

Wouters verveling op 't kantoor was niet gemakkelijk te beschrijven. Het pijnlijkste was daarbij dat ie zich altijd moest aanstellen alsof ie wat uitvoerde. Want meneer Wilkens beweerde, dat er voor 'n jongmens altijd wat te doen was: "leer dat van mij!" Wezenlijk inspanning kon Wouter slechts kwijt in z'n strijd tegen de verveling, zonder twijfel een van de onwaardigste manieren waarop 'n jong mens z'n ziel verkwisten kan. En 'n oud mens ook. Voor Wouter was het onmiddellijke gevolg hiervan dat de "gezelligheid" bij het postkantoor op al te willige bodem viel.

Het beetje kennis dat men hem had meegedeeld, was bij lange na niet groot genoeg om z'n honger naar kennen, weten en begrijpen te bevredigen. Zolang hij kind was had hij steun gehad aan z'n fantasie. Nu was de tijd gekomen dat ie zich vermoeid voelde van het 't vruchteloos grijpen naar 't onmogelijke. Elke afleiding was hem welkom, en van kiezen was geen sprake meer. Hij zoog op wat zich voordeed. Was ie in aanraking was gekomen met drinkers... hij had gedronken. Met dieven... hij had gestolen. Met godzalige jongelingen... hij was aan 't preken geslagen. Zelfs zover daalde ie af, dat ie – opgeblazen door postkantoorse wijsheid – berouw voelde over de onnozelheid waarmee ie juffrouw Laps zo teleurgesteld en geërgerd had. Ook durfde hij niet meer terug te denken aan de dingen die hij vroeger lieflijk had gevonden. Z'n herinneringen aan

de dingen die Femke hem verteld had, z'n eerezucht, z'n voornemens om met 'n beetje almacht het goede te bevorderen... dit alles hinderde hem.

Eens, toen ie op straat 't nieuwste nieuwtje liep te overdenken dat die morgen door een van z'n kameraadjes van 't postkantoor ten beste was gegeven, zag ie Femke aankomen. Hij keerde zich om en sloeg een dwarsstraat in. Tot vermindering van z'n schande moet ik bekennen dat ie de avond van die dag lange tijd wakker lag voor ie de slaap kon vatten, en dat ie lust voelde om te schreien. Maar hij kon evenmin schreien als slapen. Hij vond 't heel erg, en nam zich voor om... ja, om wát?

Met schrik bedacht ie dat hij nooit de moeite had genomen om dokter Holsma verslag te doen van z'n ervaring in de "handel". Ook die goede dokter zou ie gemeden hebben, als ie hem in de verte had zien aankomen. En misschien zelfs pater Jansen... 'n slecht teken.

- Toch zou ik wel 'ns willen weten, dacht ie, waarom die man zo doof is?

En hierover peinzend viel ie eindelijk in slaap.

DE MERKWAARDIGE GENOEGENS VAN HET BUITENLEVEN

Juffrouw Pieterse wist niet wat ze hoorde.

- Wat zeg je, Wouter? Je mag mee naar het *Buiten* van de familie Kopperlith? In Haarlem? Dat moet de buurt weten! Leentje, loop 'ns gauw naar de kruidenier!

Het was waar. De heren Kopperlith hadden Wouter verrast met de uitnodiging zich een dag te komen verlustigen op *Groenenhuijze* in de Haarlemmerhout. De zuster van de heren Eugène en Pompile, mevrouw Hersilia Calbb-Kopperlith zou een plaatsje voor hem inruimen in haar britschka, waarbij hij wel meteen te horen kreeg, dat dat plaatsje niet al te ruim te zijn zou zijn, omdat de jongeheer Bonifaz Calbb erop gesteld was zich te laten vergezellen door z'n hobbelpaard.

- Gut, riep juffrouw Pieterse, in 'n britschka. Dat zal wel een koets zijn! En de hele wereld zal dat te zien krijgen! Wouter in een koets!

- Met een hobbelpaard, moeder!

- Nou ja, met 'n hobbelpaard! Denk je dat iemand dat te weten komt? Niemand zal merken dat je met een hobbelpaard in die koets zit. Weet je wat ik zou doen? Ik nam 't tussen m'n knieën. En dan leg je je zakdoek eroverheen en dan kraait er geen haan naar! Wat zeg jij, Stoffel?

De volgende morgen stond Wouter al vroeg op z'n post. En na drie uur wachten vertoonde zich de familie Calbb met de britschka. Er was in het wagentje inderdaad geen plaats over en Wouter werd uitgenodigd zich te behelpen met de ruimte die door 'n menigte pakken en pakjes was opengelaten in 't achterbakje. Erg blij was ie niet toen ie merkte dat z'n inscheping de aandacht trok van 'n half dozijn straatjongetjes, dat zich bij gebrek aan ander vermaak behielp met 't kijken naar 't inladen van 'n rijtuig. Graag had Wouter zichzelf tussen de knieën genomen... met 'n zakdoek erover. En Mevrouw Hersilia Calbb sprak gebiedend:

- Zeg, Pieterse... of hoe je heet, je zit toch niet op de zak met soesjes, hoop ik. En hou die mand een beetje vast. Het ding schommelt zo tegen m'n hoedendoos.

En trouw deed Wouter wat hem werd opgedragen. Mand, hoedendoos en soezen kwamen onbeschadigd op *Groenenhuijze* aan.

Bij 't rondkijken uit z'n achterbakje, bemerkte Wouter spoedig dat een *Buiten* iets geheel anders was dan ie zich had voorgesteld. Herderinnen met bebloemde hoeden, korte rokjes en roze schoentjes zag hij nergens. Geen jeugdige landbewoners dansten op de fluwelige grasgrond. Zelfs de grasgrond, met of zonder fluweel, ontbrak. En juist zat Wouter zich te bepeinen waarom iemand die zich een *Buiten* permitteren kon, dat niet liever in Afrika zocht, toen 't rijtuig het hek van *Groenenhuijze* binnenreed en voor de open voorgalerij stilstond. Meneer Pompile kwam met zijn gewone schichtigheid tevoorschijn:

- Dag Hersilie, dag Calbb! Hebben jullie

soezen meegebracht? Je weet dat mama er dol op is, Zo Pieterse, ben je daar? Kom er maar uit... je mag eruit komen... stap maar op 't wiel. En heeft Bonifaz z'n hobbelpaard meegebracht? Mooi! Zeg maar: dag oom! Zet 't maar in 't tuinhuis...

Gedurende dit geratel werd de wagen uitgepakt en even later werd Wouter voorgesteld aan 't gezelschap. Dit hield in dat Wouter met 'n vingerbeweging werd aangewezen als "de jonge Pieterse" en toen enkele gasten zich gereed schenen te maken voor 'n groet, werden ze van deze gevaarlijke misvatting teruggehouden door 'n snelle vermelding van Wouters maatschappelijke positie:

- Onze jongste bediende.

En Pompile vervolgde:

- Zeg Pieterse, weet je wat je doet? Je moet maar 'ns naar het tuinhuis gaan en wat met de jongeheer Bonifaz spelen. Iedereen krijgt hoofdpijn van dat luidruchtige gehobbel van 'm!"

Wouter verliet het gezelschap en vond het tuinhuis op z'n gehoor. Braaf vervulde hij z'n plicht door de jongeheer Bonifaz van zijn hobbelpaard te lokken.

Ik moet erkennen dat Wouter niet zeer ingenomen was met de hem opgedragen taak. Om bij een ondeugend knaapje de rol van hobbel-surrogaat te moeten spelen was noch landelijk, noch idyllisch, noch romantisch, noch ridderlijk, noch zielsverheffend. Maar teleurstellingen van deze soort had hij sinds enige tijd zo vaak ondervonden, dat hij er enigszins aan gewend was geraakt. De bloemen van zijn fantasie waren verlept en geurloos geworden.

Na een eeuwigheid kwam een der meiden berichten dat de jongeheer mee uit rijden mocht en "Pieterse mocht zo goed zijn, mee te komen". Wouter werd opnieuw in 't achterbakje gestopt, waar men hem de zorg gaf over 't aanminnig Bonifaasje. En mevrouw Hersilia Calbb-Kopperlith voegde hem toe:

- Zeg, Pieterse, of hoe heet je, hou m'n parasol 'ns wat boven 't kind. De zon steekt zo!

Wouter nam 't ding werktuigelijk aan...

- Schuiven, jongen! Druk op de veer... de veer in 't handvat. Versta je me niet? Wat 'n onhandig jongetje, Pompile!

Wouter kneep in het ding en voelde de neiging om de schone Hersilia ermee de kop in te slaan. Hij staarde haar zonderling aan,

- Op de veer drukken! De veer in 't handvat, schreeuwde Pompile die meende dat "de jonge Pieterse" zijn zuster niet verstaan had.

Pompile, die op de voorbank zat, kwam overeind en boog zich over de anderen heen om "de jonge Pieterse" les te geven in 't openen van een parasol. Maar hij kwam te laat. Wouter kneep, trok, drukte, schoof... schoof wat al te krachtig... en 't ding was aan flarden! Hij hield de stok in z'n ene hand en het fladderende doek als een vlag in de andere. Het gezelschap was ontgaan.

- 't Heeft zeven gulden en dertien stuivers gekost, jammerde Hersilia. Nietwaar Calbb?

- Je had moet bedenken, Hersilie, 't is een burgerjongetje, riep Pompile. Hij wist niet wat je bedoelde! 't Is een burgerjongetje, en... nooit in gezelschap geweest. Dáár komt het door!

- Zeven gulden en dertien stuivers!

Het stokje en de lappen werden, zo goed en

zo kwaad als 't hossen van 't rijtuig 't toeliet, aan elkaar gepast om nog 'ns voor 't laatst te bewonderen hoe 't ding er had uitgezien voor de vreselijke catastrofe, Nog een paar keer mompelde de majestueuze Hersilia haar tragische “zeven gulden dertien” en ontsteld liet het gezelschap zich naar huis rijden.

Wouter voelde zich verlamd, onmachtig en wezenloos en werd zowaar overvallen door een zeker heimwee naar de vroeger zo door hem geminachte levensopvattingen bij hem thuis. Was dít nu de wereld die hij zou leren kennen als ie “groot” was? Als hij op dit moment z'n oude vijand Slachterskeesje ontmoet zou hebben, zou hij hem aan z'n hart gedrukt hebben als was hij 'n engel uit de hemel.

Wouter was wanhopig.

- Zeven gulden dertien, jammerde Hersilia.

De maat was vol. Wouter stond haastig op, vloog de deur uit, het erf af en de weg op, om zich te verdrinken of... zeven gulden dertien te zoeken.

EEN JAS EN EEN HOED

Weldra had Wouter na enig dwalen een der poorten van Haarlem bereikt en na enig vragen een winkel in tweedehands kleren. Wouter trok z'n jasje uit, gooide het op de tafel en vroeg wat de man ervoor geven wilde.

Het kledingstuk werd bevoeld, bewreven, uitgerekt, tegen 't licht gehouden, en 't eerste bod van de oude jood luidde: vier gulden!

- Zeven gulden dertien, riep Wouter.

- Fijf gulde en geen duit meer! Fijf gulde tien, dan!

- Ik moet zeven gulden dertien hebben!

- Wat je hebbe mot, sal je wel ereis krijche, as je maar iemand fint die 't je cheefe wil! Maar ik cheef je niks! Nou, ses gulde... of trek je spulle maar weer an...

Toen Wouter hierna inderdaad vertrekken wou, steeg het bod tot zeven gulden. Nu die vreselijke dertien stuivers nog! Helaas, er was niets aan te doen: de koopman bleef onverbiddelijk.

Wouter smeed nu ook z'n hoed op de tafel, en bood die te koop aan. Na enig loven en bieden was 't kapitaal compleet, waarmee hij de edele vrouwe Calbb-Kopperlith hoopte schadeloos te stellen. De jood vroeg hem of ie ook nog van z'n schoenen afstand wilde doen, maar Wouter liep zonder te antwoorden, in hemdsmouwen en blootshoofds, de straat op.

Maar wat nu? Teruggaan naar *Groenenhuize*?

Dat nooit! Nooit zou men aldaar mogen ontdekken op welke manier hij erin geslaagd was z'n drukkende schuld af te betalen. Lange tijd liep hij peinzend op en neer, de minst drukke straten kiezend, omdat ie zich begon te schamen over z'n ongekleedheid. Zou ie 't geld sturen met 'n brief erbij? 't Was moeilijk. Tot overmaat van ramp kwamen 'n paar straatjongens 'm sarren met de vraag: "Heb je 't zo warm, jongeheer?" en een paar dienstmeiden zongen op 'n welbekende melodie: "Heb je je jas naar de lommerd gebracht?" 't Was om razend te worden!

Onverwacht stond ie opeens weer voor 't huis, waar de jood woonde, die hem zo goedig van jas en hoed verlost had. Wouter stapte naar binnen.

- In 's hemelsnaam, dacht hij, als ik maar eerst weer behoorlijk gekleed ben, zodat ik me vertonen kan. O God, wat is een mens zonder jas!

De jood keek vreemd op toen z'n klantje de zojuist verkwanselde kledingstukken kwam terugvragen. Hij had ze al naar New York verstuurd, zei ie, waar ouwe kleren goud waard waren.

- Maar zo-even zei u nog...

- So-efen is foorbij en wat cheweest is, is niet meer. Maar ik wil je best 'n andere jas ferkope en 'n hoed ook! Mooie spulle, kijk maar hier!

Na enig verdrietig gesukkel verliet Wouter de winkel van de sjacheraar met 'n onmogelijke jas aan en even onmogelijke hoed op. De kledingstukken die hij 'n uur tevoren in z'n opwindning had verkocht, waren tien keer mooier geweest. Toch had ie voor z'n nieuwe plunje al 't geld moeten neerleggen dat ie bezat, inclusief de vier

stuivers die meneer Wilkens hem op last van de grootmoedige Pompile had uitbetaald voor z'n terugreis naar Amsterdam.

- As je wéér 'ns wat te handele heb, zei de jood, kom cherust bij me.

En hij gaf Wouter 'n adreskaartje dat deze zonder nadenken in z'n zak stak. Op straat dacht Wouter nog 'ns na over de brief die hij wilde sturen: *Weledelgeboren mevrouw! Hiermee heb ik de eer u aan te bieden...*

Aan te bieden? Wát?

Wouter sloeg zich voor z'n hoofd en hoorde voor de honderdste keer de stem van z'n moeder:

- Here-jezis-kristus, die jongen! D'r komt nooit wat van 'm terecht!

Zoals de meeste jongelieden die in nood zitten, dacht Wouter aan zelfmoord. Maar nee, er waren nog teveel raadsels op te lossen. Hij dacht terug aan de verschijning in de schouwburg... de dubbelgangster van Femke. Hij móést weten hoeveel prinselijks er stak in Femke en hoeveel van 'n bleekmeisje in die prinses.

Leven dus, leven! Makkelijk gezegd, als ie maar geweten had waar ie slapen zou? En eten? In z'n fantasie zag ie de monsterboterhammen van vrouw Claus. Beurtelings woedend en verdrietig slenterde hij laan in, laan uit, en wist zich geen raad. Eindelijk ging hij moedeloos onder een boom zitten en viel in slaap. Hij droomde dat ie in nood was en dat Femke hem redde. Toen ie wakker werd, bedacht ie dat de droom te levendig geweest was om er geen acht op te slaan, en bij gebrek aan beter vatte hij de droom op als een stille wenk. Hij besloot naar Amsterdam te gaan – en naar Femke. Zeer vermoeid kwam Wouter

vroeg in de morgen bij haar huisje aan.

De luiken zaten nog voor de ramen, wat Wouter niet verwonderde, omdat het nog zeer vroeg was. Wel constateerde hij verbaasd dat de deur openstond. Zou die de hele nacht open geweest zijn. Was Femke misschien al vertrokken? Behoedzaam stapte Wouter naar binnen. Op de tafel zag ie – goddank! – de toebereidselen voor een flink ontbijt, maar hij zag niemand. Uit het kamertje waar ie 'ns zo heerlijk geslapen had, klonk een stem – 'n lieve, heldere, jonkvrouwelijke stem! – die hem begroette met 'n soldatesk: *Werda?* Wouter antwoordde niet, of bijna niet, want het onnozele “ik” dat ie zeer verwonderd uitpiepte, mocht geen naam hebben. Gelukkig vertoonde vrouw Claus zich, die hem wat burgerlijker toesprak.

- Zo jongeheer, ben jij 't? Heel goed! Waar ben je zolang geweest? Onze Fem heeft wel honderdmaal naar je gevraagd. Wacht even. Ik ben zó weer bij je.

Ze ging terug naar de slaapkamer, en Wouter hoorde haar zeggen: “Het is 't jongetje van dat paard.” Er volgde eerst enig gelach en daarna een dodelijke stilte. Wouter wist niet hoe hij 't had. Na enig wachten waagde hij 't even te gluren, maar de kamer van waaruit men hem zo geheimzinnig had toegeroepen, was leeg, Moeder en dochter zouden wel bij de welbekende pomp zijn, dacht ie. Een ogenblik later keerde vrouw Claus terug en nodigde hem op haar gewone vriendelijke manier uit aan de ontbijttafel.

- Ga zitten, jongen!

- Heel graag, juffrouw. Maar waarom komt Femke niet?

- Fem? Oh, die komt straks vast wel. Of niet, want ze heeft 't druk met wassen. Eet 'n

boterham, jongen, en hier is koffie. En vertel me 'ns gauw hoe 't met je moeder gaat? Ze is ziek geweest, hè? Ja, een mens kan makkelijk wat krijgen... neem er wat kaas op...

- M'n moeder maakt het uitstekend, maar zelf ben ik een beetje...

- Ben jij ziek? Wat mankeert je? Maar... gut, jongen, wat heb je een gekke jas aan? Hoe kom je daaraan?

- Ja, dat komt... dat is... ik moet... ik wilde...

Wouter stotterde. Vrouw Claus pakte hem bij z'n arm, trok 'm van z'n stoel, en draaide hem in de rondte om hem op haar gemak van alle kanten bekijken.

- Ajakkes jongen, hoe kan je moeder je zoiets aantrekken? Je lijkt wel 'n kolensjouwer! Je broek is netjes, dat moet ik zeggen, maar die jas! En wat zit je vol stof! Waar heb je gezeten, jongen? Waar ben je geweest?

Toen de goede vrouw zich bukte om 't stof van z'n schoenen te slaan, kreeg ze tot overmaat van ergernis Wouters hoed in de gaten, die ie verstopt had onder z'n stoel.

- Heremens, wat 'n hoed! Och, och... vroeger was je zo'n aardige jongen. En nu? 't Is een schande, zoals je moeder je toetakt!

- Maar juffrouw...

- Zeg jij maar vrouw Claus. Ik ben geen juffrouw, en ik wil 't niet wezen. Ik ben wasvrouw en dat wil ik blijven ook!

- Maar, vrouw Claus, m'n moeder weet er niets van. Ik kom van Haarlem, en...

- Van Haarlem. Wat deed je dáár nou weer? Is dat de reden dat je d'r zo verpieterd uitziet. Als onze Fem hier was, zou ze...

- Maar *is* ze dan niet hier? vroeg Wouter, ik heb 'r zo-even toch gehoord! Hij wees naar de slaapkamer.

Nu was het de beurt van vrouw Claus om verlegen te worden.

- Eh... ja, Fem *is* er wel, maar toch... nee, ze is er eigenlijk niet. Ze heeft 't druk: ze moet nogal 'ns naar m'n nicht op de Kloveniersburgwal, en ze brengt wasgoed weg... Eet nog gerust een boterham, want als je helemaal van Haarlem komt... onze Fem is aan 't wassen, en als ze gehinderd wordt bij d'r werk... jesis-maria, wat sta *ik* te liegen!

Met deze kreet op de lippen stoof vrouw Claus de achterkamer in. Het leek wel of ze wat te verbergen had, want Wouter zag hoe ze de deur achter zich sloot, alsof ze bang was dat ie haar volgen wilde. Opnieuw meende hij onderdrukt gelach te horen en opnieuw werd het stil in de achterkamer.

Lang bleef Wouter niet met z'n boterhammen alleen. De buitendeur werd opengeduwde en 'n man met 'n handkar vroeg ie of ie hier bij vrouw Claus was. Hij kwam een koffer brengen. Vrouw Claus had 'm al horen aankomen en kwam haastig aanlopen. Ze duwde Wouter opzij, toen ie aanbood om te helpen, en droeg met de kruier een groot voorwerp het huisje in, en meteen naar de achterkamer.

Na het vertrek van de man met de handkar voelde Wouter zich verlegen. Hij voelde dat er iets voor hem verborgen werd gehouden. Het liefst wilde ie zo snel mogelijk vertrekken, maar vrouw Claus wees hem opnieuw 'n stoel aan.

- Ze zegt... eh... ik zeg je, dat ik nou eindelijk 'ns precies wil weten waarom je d'r zo mal uitziet? Wat deed je in Haarlem? En waarom heb je zo'n schandalige hoed op? Vertel maar. Want ze wil alles weten...

- Femke? vroeg Wouter.

- Ja, nee, nou ja... Femke ook, dat begrijp je wel. Heremens, wat heb ik een hekel aan dat liegen! Ah...

Het "Ah" werd veroorzaakt door pater Jansen, die in de deuropening z'n vriendelijke gezicht vertoonde. Wouter zag hem met groot genoegen. De kinderlijke oude man had iets vredigs, iets verzoenends, iets weldadigs.

- Goeiemorgen, pater! riep vrouw Claus. Ga zitten en eet wat mee? Moet u naar een zieke?

- Dat ook. Maar ik kom 'ns vragen of ze 't gedaan heeft?

- Jazeker, pater! D'r spullen zijn al gebracht! Maar... de jongen hier weet er niets van. We praten er wel verder over, als ie weg is.

Vanzelfsprekend wilde Wouter z'n bezoek opnieuw afbreken. Maar vrouw Claus vond 't niet goed.

- Nee, mannetje, jij blijft nog wat! U moet 'ns zien, pater, hoe hopeloos de jongen d'r uitziet.

- De pater bekeek Wouter van onder tot boven, maar hij had geen verstand van kleren en toonde dus veel minder verontwaardiging dan vrouw Claus verwacht had.

- Pater, u ziet dat niet, maar hij loopt erbij als 'n schooier uit de polders. En hij is helemaal in Haarlem geweest. Vertel nou eindelijk 'ns, jongen, wat je daar hebt uitgespookt!

Hakkelend en verward deed Wouter z'n verhaal.

- Als 't kind van onze kerk was, zou je 'm 'ns onder handen moeten nemen, zei vrouw Claus tegen de pater. Hij ziet er verpieterd uit! Ik zal 'ns kijken wat ik eraan doen kan.

Ze stond op en liep naar de slaapkamer, alsof daar de geneesmiddelen voor Wouters kwalen gezocht moesten worden. En dat

bleek enkele minuten later inderdaad 't geval te zijn.

- Luister 'ns, jongeheer, zei pater Jansen, ik vind dat je je eigen kleren terug moet zien te krijgen. Denk je dat je 't huis van die handelaar terug kunt vinden?

Wouter liet het kaartje zien van de mensenvriend die hem zo edelmoedig behulpzaam geweest was bij uit- en aankleden.

- Maar, zei hij, die man wil geld zien... veel geld... en dat heb ik niet.

- Veel geld heb ik ook niet, zei pater Jansen, maar misschien zou ik dít naar de lommerd kunnen brengen... Hij haalde een ouderwets zilveren horloge tevoorschijn.

De tranen liepen Wouter over de wangen.

- O nee, nee, dát niet, meneer, dat kunt u niet doen!

- En 't is ook niet nodig, zei vrouw Claus, hier is geld! Luister 'ns, jongeheer, en kijk me aan... ja, pater, ik ga 't 'm vertellen... ze weet ervan... en dat gedraai begint me aardig te vervelen. Zeg jongen, kun je je mond houden?

- Ja, zei Wouter, en hij sprak de waarheid...

- Goed dan, onze Fem is er niet, en 't meisje dat je gehoord hebt... dat is onze Fem niet. Dat is, om 't zo maar 'ns uit te drukken, 'n juffer die – hoe zal ik 't zeggen, pater? Want de pater weet ervan, dat begrijp je wel, anders deed ik 't niet! - dat is 'n juffer die 'n ander leven zoekt.

- Prinses Erika, riep Wouter, prinses Erika, die komt ruilen! O God, o God, ik wist het wel!

- 't is een juffer die een ander leven zoekt, en die bij mij komt leren wassen. Maar d'r familie mag 't niet weten. Niemand mag 't weten. En daarom vraagt ze je d'r met

niemand over te praten. Ze schijnt je te kennen...

- Ja, o ja, riep Wouter.

- Dus je belooft het? vroeg vrouw Claus.

- Ja, bij God, riep Wouter. *Hij* 'n dame verraden, nooit van z'n leven!

- Ze heeft me geld gegeven voor je kleren - berg uw horloge maar weer op, pater - vervolgde vrouw Claus. Maar, jongen, wees er voorzichtig mee.

- Als ik 'ns met 'm meeding, zei pater Jansen.

- Heel goed, vond vrouw Claus, want ik kan niet weg. Dat vreemde kind, zie je... ze is lief, dat moet ik zeggen... maar ze heeft nog nooit een hand hoeven uitsteken. 't Is onze Fem niet, moet je weten. Dus, jongeman, je gaat met de pater naar Haarlem. Hier heb je twintig rijksdaalders! Vijftig guldens! Maar denk erom: geen rarigheid!

De beide bezoekers verlieten 't huisje. Pater Jansen nodigde Wouter vriendelijk uit om rechts van 'm te lopen, maar toen Wouter voorzichtig wilde informeren waarom de pater aan z'n linkeroor zo dovig was, namen de gebeurtenissen weer een geheel nieuwe wending.

DE TREKSCHUIT NAAR HAARLEM

- D'r is wat aan de hand daarginds, zei pater Jansen, hoor die vrouwen 'ns schreeuwen!

- Ja meneer, ze schelden. Ik denk dat 'r ruzie is.

Wouter had 't goed gezien. Er was iets bijzonders aan de hand, en er werd gescholden.

- Och, och, wat is 'r met dat mens? zei Wouter, en tegen wie heeft ze 't toch?

Hij begreep er niets van. En pater Jansen kon hem niet helpen, want het ging bij de trekschuit naar Haarlem over zondige zaken, en daarvan had de pater geen verstand. Jansen was in z'n wereld- en mensenkennis blijven steken op 't niveau dat Wouter onlangs bereikt had, en zodoende altijd minderjarig in de boosheid gebleven. Hij wist er niet meer van dan z'n biechtelingen hem konden of wilden vertellen.

De vrouw die door haar luidruchtigheid en ordinaire kledij de aandacht van 't publiek trok, was in Amsterdam geweest om koopwaar te halen voor haar winkel in Haarlem. Die koopwaar bestond uit 'n tweetal... meisjes, nee – twee “meiden” zeg ik ook niet graag – uit twee jeugdige vrouwspersonen dan, die ze met beloften en geschenken mee had weten te lokken. Ze had de “dames” geld gegeven en ze 'n lui leven voorgespiegeld. Ze zouden voortaan *Krelien* en *Sefie* heten, en door de meid “juffrouw”

genoemd worden. Ze zouden 's morgens zo lang mogen slapen als ze maar wilden, en 's avonds zouden ze onthaald worden op jenever met suiker... als ze maar een “heer” wisten te bewegen die versnaperingen voor zijn rekening te nemen.

Toen de Haarlemse met haar beide “beschermelingetjes” in de trekschuit wilde stappen, was de moeder was een der beide schepseltjes verschenen. Ze had lucht van de zaak gekregen. 't Woord “moeder” klinkt aandoenlijk, en de goedgeleerde lezer verwacht zonder twijfel dat de vrouw gekomen was om haar kind te ontrukken – “zo noemt men zulks” zou Stoffel zeggen – aan de klauwen des verderfs, maar zo lag het niet. De “moeder” was alleen maar opgedoemd om 'n aandeel te bedingen in de toekomstige winst. Ze wilde geld zien en ze eiste in ieder geval de bonte schort terug, die ze, zoals ze beweerde, aan haar dochter had geleend...

- Ik wil m'n spullen terug, schreeuwde ze. Dat ding heeft me drie schellingen en 'n oortje gekost!

Een poging om de betwiste boezelaar met geweld te bemachtigen, mislukte.

- Drie schellingen en 'n oortje, geef terug die schort, wat zal je vader d'r van zeggen?

- Laat vader d'r maar liever buiten, zei haar liefvallige dochter, die zit veilig in 't tuchthuis!

- Drie schellingen en 'n oortje!
Het gekrijs van de vrouw herinnerde Wouter aan de wanhoop der edele Hersilia over haar verloren “zeven gulden dertien”. Hij tastte naar de vijftig guldens, die ie in z'n zak had.

- Zouden we iets kunnen doen, meneer? vroeg ie aan pater Jansen.

- Ik ben erg bedroefd over die mensen, zei de

goede man.

- O zeker, meneer! Maar... die schort! Drie schellingen is nog niet eens 'n gulden... als *wij* nou 'ns...

- Dat mag volstrekt niet, jongeheer! Het doet mijn arme ziel veel verdriet dat die mensen op de verkeerde weg zijn – want zoveel begrijp ik er wel van – maar 't geld dat je bij je hebt, heb je niet gekregen om...

- M'n drie schellingen, huilde het wijf, en anders wil ik m'n kind terug...

- Ze is erg ongelukkig, meneer, zei Wouter, luister maar! We hebben geld genoeg... wat maakt 't nou uit: die ene gulden?

Pater Jansen scheen te weifelen. De moeder die met 'n eigenaardig armeluis-instinct iets bemerkte had van wat er tussen Wouter en de pater gaande was, vond 't raadzaam te veranderen van tekst en toon. Ze begon te jammeren over de “drie wurmen van kinderen die ze thuis had, en die nu zouden moeten sterven van honger en kou”.

Wouter wilde helpen, redden, rechtbreien, hij wilde iets *doen*. En 'n mens heeft niet alle dagen twintig hele rijksdaalders in z'n zak!

De omstanders begonnen zich met 't geval te bemoeien en keerden zich tegen het wijf uit Haarlem.

- Gooi 'r 't water in, riep iemand, en dan naar huis met die meiden! De vaart in met dat wijf!

De Haarlemse waardin dreigde met de politie.

- Nou nog mooier! Jij, schandvlek, wou jij de politie roepen, *jij*? Je mag God danken, dat er geen diender in de buurt is, jij, die onze meissies komt bederven!

- Ik sta in m'n recht, gilde de “madam”, ik heb ze geld gegeven! En ze hebben getekend!

Zwart op wit! Ze pakte een van de meisjes bij de arm en duwde haar naar het gapend luik van de trekschuit.

- D'r in, jij! Ik heb genoeg van dat gezanik! D'r in! En jij ook! Met deze woorden werd ook het tweede meisje ingescheept.

De bedroefde moeder, die haar zo vurige begeerde schort uit het oog verloor, verdubbelde haar eentonige misbaar. Wouters aandringen bij pater Jansen om voor voorzienigheid te spelen, had haar aandacht gewekt.

- O, o, o, m'n arme kind!

Opnieuw vroeg Wouter aan z'n begeleider of er nou echt niks aan 't geval te doen zou zijn...

- M'n arme kind! En... m'n boezelaar!

Wouter haalde een rijksdaalder voor de dag.

- O, m'n arme kind!

De treurende moeder stak haar hand uit.

- God, zal 't je duizend maal lonen, jongeheer!

Aan wisselgeld dacht ze niet. En Wouter hield zich alsof 't werkelijk z'n bedoeling geweest was om een hele rijksdaalder te offeren op 't altaar van... van... ja, van wat eigenlijk!

- Geef 'r nóg een rijksdaalder, mompelde iemand, en ze levert je 't hele nest dat ze thuis heeft, waarmee waarschijnlijk de ons reeds enigszins bekende “wurmen” bedoeld werden.

Pater Jansen stond te wenken en Wouter stapte aan boord. De schipper nam z'n plaats in aan 't roer en onder luid en spottend gelach van de menigte, gleeed de schuit richting Haarlem.

Het Haarlemse wijf had alle ontwikkelingen met studie gevolgd. Ze had met recht

geconcludeerd dat Wouter heel wat meer geld bij zich had en was vast besloten 'm van z'n rijksdaalders te ontdoen. Ze overdacht wat ze zou moeten doen om met de pater en z'n jonge vriend in gesprek te komen.

- Och, meneer pastoor, zei ze, beoordeel me niet op hoe ik 'r uitzie. Ik heb m'n evenmens altijd geholpen! Neem nou die twee meissies in 't ruim! Wat is 't geval? De een heeft geen moeder, geen vader, geen levende ziel. Wat doet ze? Ze loopt voor oud vuil op straat! Ze had, om zo te zeggen, geen hemd aan d'r lijf. Wat heb ik gedaan? Ik heb kleren voor 'r gekocht, voor dertig gulden kleren, meneer pastoor! En die andere? Nou, die heeft wel een moeder... godbetert. Wat doet 't mens. Ze stuurt 'r kind de straat op om jongens na te lopen, jongens en heren! Nou, *mooie* heren! En van dat schandloon wil de moeder 't hare hebben. Ik vraag u, meneer pastoor, wat komt 'r van zo'n meid terecht?

De arme Jansen was verbluft, en niet voldoende ingewijd in de geheimen van 't vak, om meteen te weten wat ie antwoorden moest. De vrouw ging verder:

- Toen heeft ze me 'n brief geschreven... of ze 'm zelf geschreven heeft, laat ik in 't midden, maar ze vroeg me of ik niet in Haarlem 'n nette fatsoenlijke dienst voor 'r wist bij rustige mensen... en 'n beetje voorschot, zoals 't gaat bij zulke dingen. En wat doe ik? Ik stuur 'r tien dukaten. *Tien dukaten*, meneer pastoor. En ik kom om haar af te halen, en wat gebeurt er? De mensen schelden me uit en willen me de vaart ingooien!

De edele vrouw begon opeens zeer toepasselijk te schreien. Wouter bleef haar bewegingloos en met open mond aanstaren.

Jansen was geheel in de war. De schipper keek naar de wolken en naar de nagel van z'n linkerduim, wat scheen te betekenen dat het verhaal hem niet aanging.

Met allerlei nieuwe praatjes bracht de waardin het zover dat Jansen haar uitnodigde de reis naar Haarlem niet met de beide jonge dochters voor te zetten.

- Ik zou wel 'ns met die meisjes willen praten, zei hij, en het wijf had 'r niets tegen. In Halfweg verlieten Jansen, Wouter, de waardin en haar twee beschermelingen de schuit om aan 'n herbergtafeltje van 't gastvrije *Huis Ter-Hart* de zaak te bepraten. Dat gesprek werd een transactie.

De waardin ging met 'n latere schuit naar Haarlem. Voor haar vertrek uit 't *Huis Ter-Hart* had ze pater Jansen, Wouter en de beide berouwvolle meisjes te voet – geld hadden ze niet meer! – het pad der deugd zien inslaan, en dat was – in dit bijzondere geval – de saaie straatweg naar Amsterdam.